

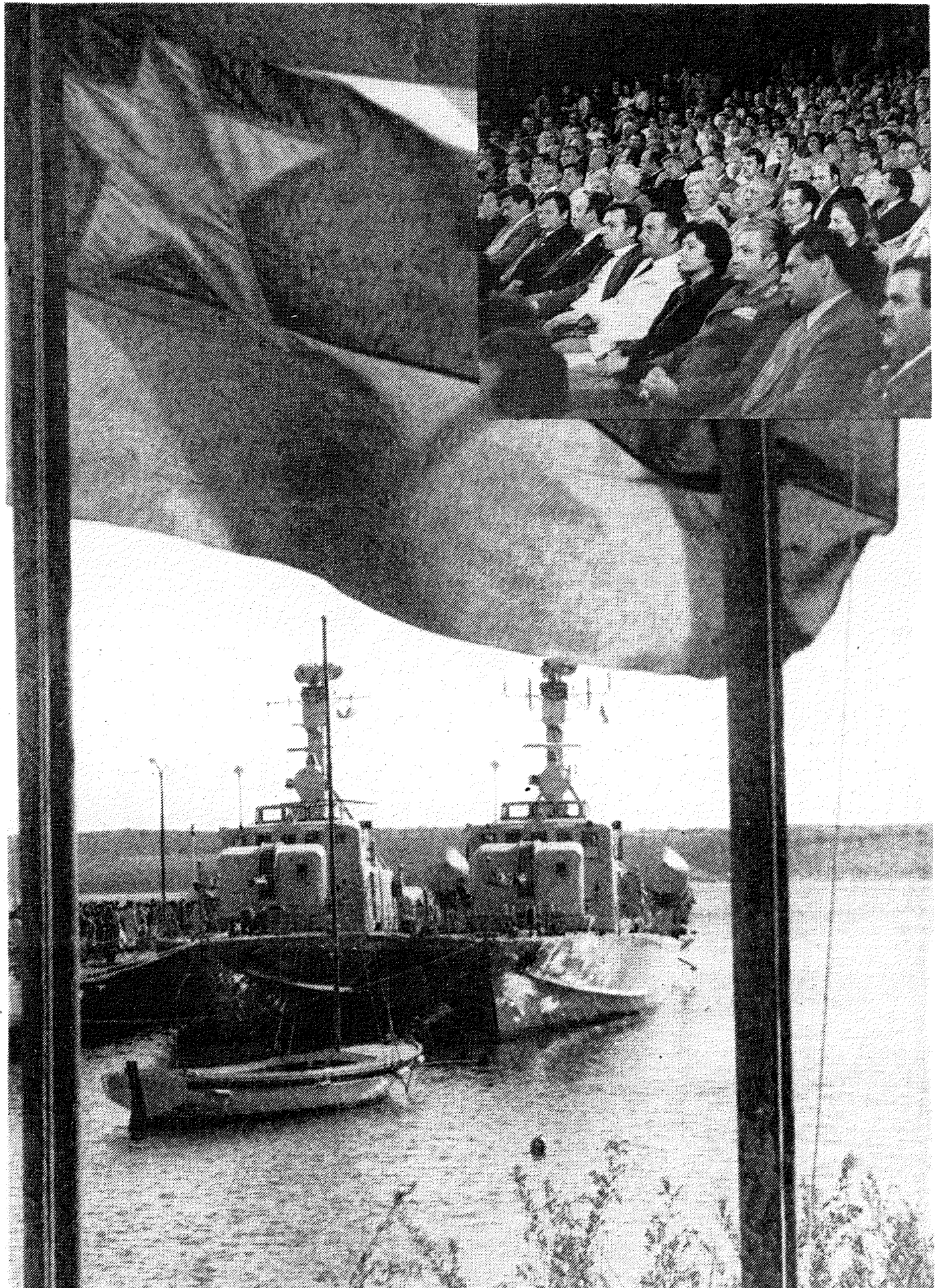
Dinar si ustvarimo z delom!

»Do sedaj smo dohodek velikokrat prej porabili, kot smo ga sploh ustvarili! Obnašali smo se kot slab gospodar, ki ne misli na jutrišnji dan. Prav zaradi tega bomo sedaj veliko težje reševali znane probleme našega gospodarstva, spreminjali njegovo strukturo, ga modernizirali in usposabljali za proizvodnjo izdelkov visoke stopnje obdelave, ki zahtevajo veliko znanja, akumuliranega minulega dela, ter se vključevali v mednarodno delitev dela. Ob tem pa nam cilj ne more biti le to, da ustvarimo čim več dohodka, ampak je za nas pomembno tudi, v kakšnih družbenoekonomskih odnosih je ta dohodek ustvarjen, kakšna je torej njegova kvaliteta. Le dohodek, ki je ustvarjen na družbenoekonomskih osnovah, v dohodkovnih in drugih odnosih, ki jih med udeležence proizvodnje in prometa blaga ter storitev uvajata ustava in zakon o združenem delu, omogoča tudi uveljavljanje sistema družbenega planiranja in načrten družbenoekonomski razvoj ter s tem tudi reševanje vitalnih problemov našega gospodarstva – zagotavljanje aktivne devizne in plačilne bilance, surovinske, energetske in prehranske bilance, sodobno tehnologijo, visoko stopnjo raziskovalnega in razvojnega dela, spreminjanje kadrovske sestave zaposlenih in drugo.

Vse to pa zahteva odgovornost in selektivnost pri reševanju teh problemov; posebej še zdaj, ob pripravi srednjeročnih planov, velja določati in upoštevati družbene prioritete ter vsem samoupravnim in drugim organom omogočiti vodenje takšne gospodarske in razvojne politike, s katero bomo lažje reševali tudi probleme proizvodnih usmeritev in preusmeritev, solidarnosti, socialne politike, cen, standarda in družbenega razvoja nasplo. To je seveda veliko težje kot popuščati različnim pritiskom in stihiji ter si izposojati denar in dvigati cene, kajti če dinarja ne ustvarimo z delom, si ga sicer lahko jemljemo drug drugemu iz žepa, pa bomo vendarle vsi skupaj imeli le en sam dinar,« je med drugim poudaril predsednik skupščine SR Slovenije Milan Kučan, ko je govoril zbranim planincem v Vratih.

Preberite na 5. strani:

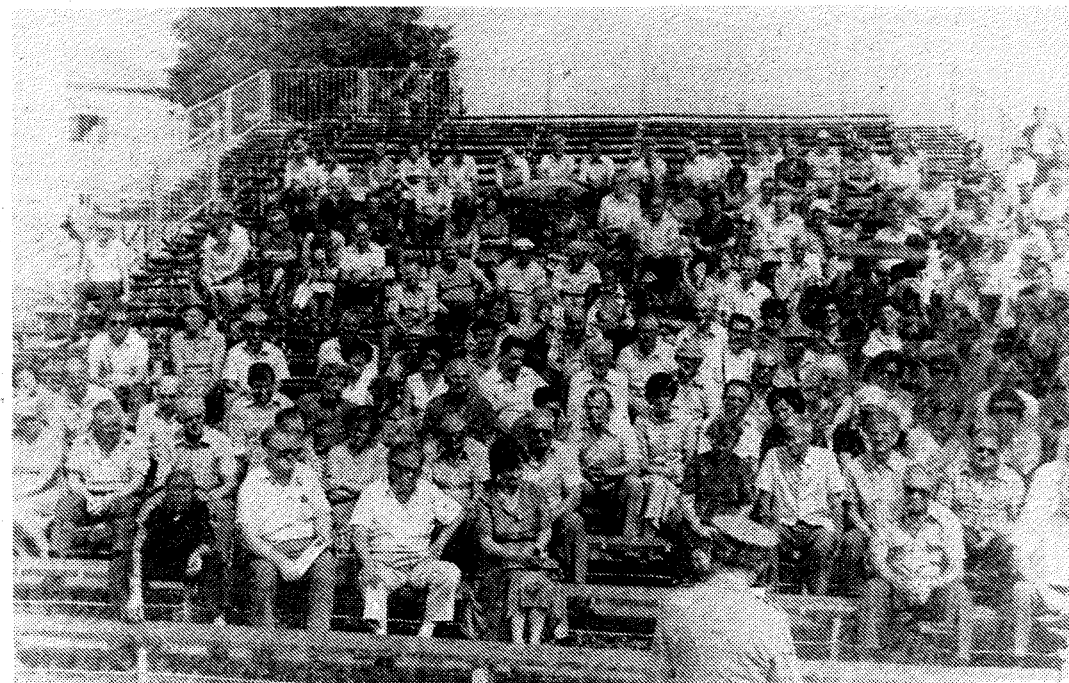
Zločin Vide Joštove

V prepolni dvorani portoroškega avditorija je bila osrednja proslava ob dnevu Jugoslovanske vojne mornarice, pomorstva, in rečnega ladjarstva SFRJ. Letos so prvič proslavljali ob slovenski obali, nedaleč od spomenika, s katerim se je Slovenija oddolžila žrtvam iz vrst partizanskih pomorščakov in drugih borcev, ki so kakorkoli pripomogli k osvoboditvi slovenskega morja. Slovesne prireditve so se poleg številnih gostov, občanov, turistov, predstavnikov JLA in TO, predstavnikov skupščin občin iz Slovenije in sosednje Hrvaške, narodnih herojev, predvojnih komunistov, španskih borcev in nosilcev spomenic iz leta 1941 udeležili tudi številni vidni družbenopolitični delavci. Slavnostni govornik na proslavi je bil član predsedstva CK ZKJ tovariš Stane Dolanc.

Pred začetkom proslave so predstavniki družbenopolitičnih organizacij položili venec ob spomeniku padlim.

Besedilo in foto: Jože Čurin

Šibenik, Drniš, Konjevrate, Bulajuša, Knin, Brač... to je samo nekaj imen krajev z nedavnega potovanja »Po poteh 3. Prekomorske udarne brigade« (organizirala sta ga domicilni odbor te enote in koprski Slavnik), na kateri so spet oživele spomini predvsem na junško padle borke in borce (samo v kninski bitki je padlo 205 borcev in bork 3. PUB). Na vsej poti so bila tudi prisrčna srečanja s soborci-domačini. Tako kot udeleženci kninske bitke ne bodo pozabili enomesečnih srditih bojov za vrata Dalmacije-Knin, tako tudi 360 udeležencev izleta ne bo pozabilo gostoljubnosti in prisrčnih dobrodošlic.

Prvo dobrodošlico v Kninu je izrekel v imenu DPO občine in krajanov Knina generalmajor in narodni heroj Jošo Durbaba. Več o tem v prihodnji številki.

Besedilo in foto: Staš

Decembrova smrt

Vprašanje: »Kdo je bil partizan Decem-ber?« ki ga je postavil Edvin Pervanje (TV 15 z dne 26. 6. 1980), je dobilo že več odgo-rov (TV 15, dne 28. 8. 1980). Vsi potrjujejo, kar je ugotovil že Pervanje, namreč to, da se je padli partizan December pisal Milan Jug. Dodali pa so mnoge podrobnosti iz Decem-brovega življenja in smrti ter tudi navedli podatke o Decembrovi družini iz Solkana.

Najprej moram ugovarjati Pervanjevi trdi-tvi, da doslej nihče ni vedel za Decembrov priimek in ime, od kod je prišel in kdaj je postal partizan. V Zborniku fotografskih do-kumentov iz narodnoosvobodilnega boja slo-venskega naroda, del II, knj. 2, str. 134 je sicer objavljena njegova partizanska fotogra-fija, ki jo je v TV 15 objavil tudi Pervanje, vendar v Zborniku Decembrovo ime ni po-jasnjeno in niti ni naveden pravilen datum smrti; piše namreč, da je padel na Dabru 5. aprila 1943. Sam sem se že pred nekaj leti lotil vprašanja Decembrove smrti, vendar z nekoliko drugačnega izhodišča: kdo je bil partizan, ki je padel v Lojah v noči na 24. april 1943 in iz katere enote je bil. To vpraša-nje sem uspešno razrešil, pri čemer sta mi pomagala Slavko Bizjak iz Tolmina in Slavi-ca Plahuta iz Goriškega muzeja v Kromber-ku, za kar se jima lepo zahvaljujem.

Neutemeljena trditve

Vprašanje, kdo je bil padli partizan v Lojah in iz katere enote je bil, me je zanimalo edino-le kot pisca zgodovine Gregorčičeve brigade. V Goriškem letniku 1976 sem namreč z veli-kim zanimanjem prebral članek dr. Franceta Škerla Ustanovitev Gregorčičeve brigade (str. 130 – 151). Glede na tisto, kar sem do tedaj vedel o ustanovitvi te brigade in glede na dokumentacijo, ki sem jo zbral za isto vprašanje, me je zelo začudila tale Škerlova trditev:

»Pri Kneških Ravnah je Gregorčičeva bri-gada bojevala z Italijani prvi boj kot brigada. Napadli so jo alpinci iz 601. čete 104. polka s Kneže v Baški dolini. Moremo si misliti, da je bilo bivanje partizanov na kakršen koli način izdano oziroma ugotovljeno, ker bi drugače tolika sila Italijanov ne prišla tjavdan tako visoko. Do boja je prišlo že jutraj 24. aprila. Bil je dolgotrajen. Zdi se, da so prvotnim napadalcem prišlo na pomoč še nove sile ali pa je celotno razvrščanje za boj bilo tako, da so nastopili nekako v dveh valovih, zlasti ker si Italijani niso bili na jasnem, koliko partiza-nov imajo pred seboj. Šele med potekom bojev so videli, da imajo opraviti z večjim številom, kakor so pričakovali. Na dvodelni potek bojev daje misliti tudi Pirjevčev poro-čilo o njih v povojnem članku v Koledarju Osvobodilne fronte (1946). Na dvodelni po-tek bojev da misliti tudi primerjava itali-janskega vira o spopadu s partizanskimi spomi-ni na ta boj. Italijanski vir, brzojavka karabi-njerjev iz Cerknega, kaže, da govori le o prvem delu boja, o tistem, ki ga na široko razlagajo spomini zlasti Alberta Jakopiča-Kajtmira, pa vir ne ve ničesar. To dejstvo govori za to, da je dostopni italijanski vir le prvo poročilo o boju, manjka pa drugo o nadaljnjem poteku, zlasti ni dostopno celot-no poročilo o razvoju bojev na Kneških Rav-nah, kolikor je seveda bilo napisano.«

Pogledal sem italijanski dokument, ki ga dr. Škerl navaja kot edini nasprotnikov vir »o boju na Kneških Ravnah« 24. aprila 1943 zju-traj. Takoj sem ugotovil, da ne gre za boj na Kneških Ravnah, temveč za spopad v Lojah. Italijanski dokument je brzojavka itali-janskega orožniškega poveljstva Cerkno raznim uradom in poveljstvom ter se glasi:

»5/334. Dne 24. aprila ob 3. uri se je 601. alpinska četa iz 104. pohodnega polka v Lo-jah v goriški pokrajini spopadla s tolpo 25 upornikov. V spopadu je bil ubit upornik, oblečen v voznike hlače iz temnomodrega sukna, medtem ko so se drugi oddaljili. Četa je pobrala tri puške znamke 21, dve puški štajer, dve madžarski puški, 50 nabojev znamke 21, cev za strojnico, škaflo z 12 naboj-nicami, poljski lonec, 4 odeje, tri ovoje s par-tizanskimi znaki, čutarico, nahrbtnik, alpin-sko vrečko. Naša stran ni imela izgub. Sporo-čilo razposlano. P. poroč. karab. Saliva.«

Decembrovo ime v vaški kroniki

Pozanimal sem se v Tolminu, ali je tam o tem spopadu kakšen podatek in Slavko Biz-

jak mi je preskrbel »izvleček iz zgodovine vasi Loje-Kneške Ravne«, ki ga hranijo na tamkajšnjem občinskem odboru Zveze zdru-ženj borcev NOV Slovenije. Ta se glasi:

»Nekaj dni pre tem pa so tudi Italijani osnovali postojanko v Podmelcu in tako, da so bili o tem gibanju partizanov, zaradi izdaj-stva, v postojanki obveščeni že isti večer in so nato tudi izvedli izpad proti Selam nad Podmelcem. Naleteli so na nekaj borcev pri Goljevih na Selih. Med njimi je bil tudi De-cember, ki je zadnji tekel iz hiše. Njega so tudi ranili v nogo. Uspelo pa mu je, da se kljub rani skrije in se je še isti večer priplazil v vas Loje. Napotil se je h Kendovim in tam klical. Hiša je bila zaprta (so jo Italijani iz-praznili že ob prvem napadu, za kar pa De-cember ni vedel) in ker mu po daljšem klica-nju nihče ni odgovoril, je krenil proti hiši Gašperja, tam pa je bila italijanska zaseda, ki je Decembra opazila in ga tudi pričela obstre-ljevati. Ker je bil že poprej ranjen in se je komaj gibal ali vlekel, so ga kmalu tudi ubili. Mrtvega so nato Italijani odnesli na Knežo in ga tudi tam pokopali. Pred pokopom so ga ljudem razkazovali in zahtevali od njih, naj povedo, če ga poznajo. Toda nihče ni hotel ničesar izdati, čeprav ga je večina ljudi poz-nala. Nekaj dni pred tem dogodkom pa je iz kneške postojanke pobegnil tudi neki karabi-njer in so ga Italijani tudi lovili, zato so hoteli, naj bi bil ubiti December prav ta ube-gli karabinjer. Bil je dejansko nekoliko podo-ben Decembru. Po vojni so prekopali po-smrtno ostanke partizana in ga dostojno po-kopali v rojstnem kraju Solkanu.«

Naj pripomnim, da so italijanske oblasti še spomladi 1943 ugotovile, kdo je padli De-cember. Ko so namreč v boju na Golobarju zaplenile del arhiva Severnoprimskega odre-da in ga prevedle (prevod je sedaj v Osrednjem državnem arhivu v Rimu), so naš-le tudi seznane borcev tega odre-da in tudi podatek, da je bil December Milan Jug in nekaj tednov pred svojo smrtjo zaradi neke napake razrešen dolžnosti politkomisarja 4. čete 1. bataljona Severnoprimskega odre-da. Sam sem se že pred izidom Pervanjevega članka pozanimal v Goriškem muzeju, ali je December res Milan Jug iz Solkana in mi je Slavica Plahuta po poizvedbah v Solkanu to tudi potrdila.

Prispevek nekdanjega italijanskega vojaka

Goriški muzej pa mi je že lani vljudno od-stopil spomenico, ki jo je 18. septembra 1977 napisal bivši italijanski vojak ali morda čast-nik Ezio Martini iz Pinerola in jo poslal temu muzeju. Martinija je k pisanju spodbodel čla-nek Stanega Lužnika-Danka »Ne smemo po-zabiti padlih«, ki ga je objavil v Primorskih novicah 24. septembra 1976. Lužnik je svoj članek namreč zaključil takole:

»Naj navedem primer tovariša, ki mu prave-ga imena niti ne vem. Partizansko, ilegalno ime mu je bilo December. Doma je bil iz Solkana; bil je mitraljezec in se je v obeh opisanih akcijah še posebno izkazal. Kasne-je, proti koncu marca ali prve dni aprila 1943 je šel v patroljo na Selo nad Knežo, tam je z drugimi sotorci padel v zasedo. Da bi jih rešil, je stojel tekel proti zasedi in streljal z mitraljezom. Bil je zadet. Z zadnjimi močmi je zagrebel mitraljez v gnoj domačije in pove-dal domačim, kje je orožje. Italijani so ga težko ranjenega odpeljali v Knežo, tam muči-li in nato ubili.«

Martini je v uvodu povedal, da »ima na voljo natančno napisano dokumentacijo« in nadaljeval:

»Enota, v kateri sem služil, je bil 104. poho-dni polk (alpincev), 1. dopolnilni bataljon bis, 601. četa, ki ji je poveljeval stotnik Mognaschi iz Genove.

Četa, ki je bila ločena od bataljona, je pri-spela iz Gorice v Knežo 17. aprila 1943 in se je nastanila v vojašnici, ki je bila takrat v preu-rejeni žagi. Tam je že prebival majhen odde-lek graničarjev.

Tisto leto je bila velika noč zelo pozno: 25. aprila. Nekaj dni prej je prispelo v četo spo-ročilo polkovnika Jalla, poveljnika polka, v katerem je pisalo, da se bodo partizani zaradi bližnje velike noči hoteli spovedati; zato je 601. četa dobila nalogo, naj tiste dni postavi zasede ob poteh, ki vodijo k župniščem.

Zato je stotnik določil, da bo četa šla v petek zvečer, 23. aprila v akcijo. Določeno je bilo, da bodo tri zasede postavljene takole:

- 1) vod, ki ga bo vodil omenjeni stot. Mag-naschi skupaj s p. poroč. Blumerjem, oboro-žen s težko strojnico, v Selih, na vrhu klanca, za katerem se pride v kraj Sela iz Podmelca;
- 2) vod pod poveljstvom p.poroč. Gulija z lahko strojnico na cesti Podmelec – Sela kmalu nad samotno hišo Podrobi;
- 3) vod pod poveljstvom p.poroč. Pizzigalli-ja z lahko strojnico v Lojah.

Jaz sem ostal v postojanki z ostankom čete in dvema drugima častnikoma, in to s poroč. Sibillejem, namestnikom komandirja čete, in z drugim p.poroč; doma iz Vicenze, čigar imena se več ne spominjam.

Bila je noč s čudovito mesečino. Tri vode so postavili v zasede skoraj istočasno po pol-noči.

Prvi, ki je bil zaposlen, je bil tisti v Selih. V Kneži smo slišali dolg strojnični rafal, ki so mu sledili posamezni strelji. Zgodilo se je, da je partizanski oddelek, ki se je vzpenjal od Borovnice proti Selam, prispel pred vod al-pincev. Presenečen se je umaknil brez strela in pustil na kraju nekaj materiala za bivanje (kotle za kuhanje, odeje itd.), vendar nikakrš-nega orožja in sledov o človeških izgubah.

Kmalu nato se je od Podrobi slišal kratek strojnični rafal. Zgodilo se je tole: dva parti-zana, ki sta šla od Borovnice po cesti in se glasno pogovarjala sta padla v zasedo. Ker so imeli vojaki ukaz, da pred streljanjem zavpi-jejo: »Kdo je tam?« sta se partizana, ko sta to slišala, bliskovito vrgla v grmovje v obcest-nem jarku in izginila v noč. Strojnični rafal z nekaj sekundami zamude je bil nekoristen.

Ne mnogo pozneje smo iz smeri Loj zasli-šali samo gluh pok, ki ga nismo imeli za pomembnega. Vendar se je ravno tam zgodi-lo najhujše, kar smo ugotovili med 4. in 5. uro zjutraj, ko so se enote vrnile. Pizzigallijev vod se je vrnil in je kljuse imelo na hrbtu nosila iz vej, na katerih je ležalo truplo parti-zana, oblečenega v temno karabinjersko obleko. Bil je plavalas mladenič, čokat, nekaj višji od srednje postave. Pokopali so ga (če se ne motim) čez dva dni v Podmelcu. Pozneje sem zvedel, da je imel partizansko ime De-cember, da je bil doma iz Solkana, vendar nisem zvedel za njegovo pravo ime.

Podporočnik Pizzigalli in vojaki so mi pri-povedovali, kaj se je zgodilo. Vod je prežal na stezi, ki vodi iz majhnega zaselka Loje proti poslednji osamljeni hiši (pri Košanu) v smeri Sel. di Pizzigalli je slišal daljši rafal iz Sel. čez četr ure je prišel, spuščajoč se po poti iz Sel, človek (ravno December) in se približal Ko-šanovim vratom ter večkrat tiho potrkal na-nje. Ker se ni nihče oglasil, se je napotil v Loje. Ko je prispel na razdaljo okrog 10 me-trov pred Pizzigallijo, je ta enkrat samkrat ustrelil s puško, vendar usodno, ker je zadel Decembra v levo sence. Neki alpinec je vrgel tudi ročno bombo, ki se je raztreščila, vendar ni zadel padlega.

Mislim, da sta dva partizana, ki sta zbežala izpred zasede pri Podrobi, krenila proti Bo-rovnici v četo, ki je šla proti Selam. Za goto-vo sta slišala strojnični rafal iz Sel, vendar zaradi mnogo odmevov nista razumela, od kod prihaja; če ne bi bilo tako, bi hodila previdneje.

O Decembru mislim, da je spadal v četo, ki je padla v zasedo v Selih. Mogoče je, da je hote ali nehoti hitel proti Lojam in prehodil višino 400 metrov v manj kot četr ure; to je za mladeniča, kakršen je bil on, zelo mogoče. Omeniti gre tudi, da December ni imel sle-dov drugih ran kot tiste smrtno.

Podporočnik Pizzigalli, inženir iz Milana, je bil rezervni častnik, preudaren, vendar ne militarističen in ne bojaželjen. Ta uboj se mu je nenaravno vtisnil v zavest. Še več, njegov dve leti mlajši brat in podporočnik v neki drugi alpinski enoti, je padel okrog mesec dni pozneje v spopadu s partizani na Stolu (če se prav spominjam). Ta žalost je Pizzigal-lija spravila v veliko potrtost; v tem je videl posebno nesrečo in je prisegel, da ne bo več izstrelil nobenega naboja.«

Na koncu je Martini izrazil priznanje za prizadevanje Goriškega muzeja in njegovega ravnatelja Branka Marušiča, ki se pri preučevanju zgodovine ravnajo po enakem načelu kot on: dejstvo je sveto, pojasnjevanje je svo-bodno.

Temu izčrpnemu poročilu lahko samo do-damo, da bi bili srečni, ko bi nam za vsak spopad ali boj nekdo postregel s tako natanč-nimi (vsaj za nasprotnikovo stran) podatki.

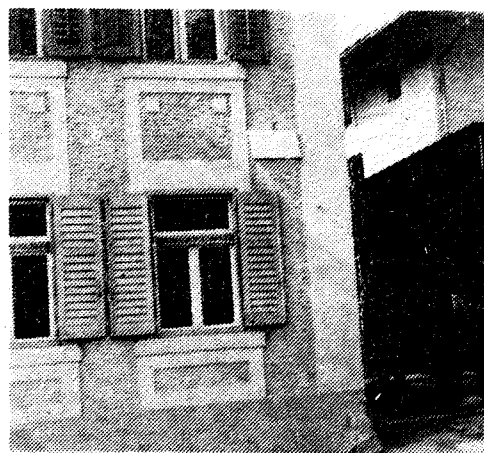
V podatkih, ki jih je do sedaj objavil TV 15 o Decembrovi smrti, je tudi nekaj nejasnosti. Še najbolj se s tukaj objavljeno Martinijevo »spomenico« ujemajo Stresovi podatki: De-cember je bil iz patrolje, ki se je čez Logar-šče, Klavže, Podmelec in Sela vračala s Sen-tiške planote v četni tabor na planini Rut nad Seli. Mislim, da je s tem, kar sem objavil, in s tistim kar so v TV 15 o Decembrovi smrti napisali Izidor Stres, Pavla Leban in Ivo Ga-brijelčič, tudi dokazano, da se v Lojah 24. aprila 1943 ni spopadla Gregorčičeva bri-gada. Zato bo moral dr. Škerl, ki je svojevoljno združeval podatke iz navedene brzojavke orožniškega poveljstva Cerkno o spopadu v Lojah s podatki iz spominskih virov udele-žencev NOB o boju Gregorčičeve brigade v Kneških Ravnah poiskati neki drug, morda celo za več kot deset dni poznejši datum.

Tone Ferenc

Spominsko obeležje brez vidnega napisa

Večkrat se vozim skozi Most na Soči in vsakokrat se ozrem na Vugovo hišo, na kateri je pritrjeno spominsko obeležje trem kurir-jem NOB. Te tri borce so Nemci sredi trga hudo mučili in jih ustrelili. Borcem, ki svo-bode niso dočakali, dali pa so zanj svoja življenja, smo dolžni postaviti spominska obeležja in zanje skrbeti.

Mislim, da ima krajevna organizacija ZB NOV Most na Soči toliko sredstev, da lahko

Vugova hiša z obledelim spominskim obe-ležjem

kupi majhen čopič in deset dekagramov črne barve, s katero bi osvežila že izbrisane črke. Tako bi mimoidoči spet lahko prebrali, ko-mu je postavljeno spominsko obeležje na hiši.

Če to spominsko obeležje nima oskrbnika, bi bilo prav, da bi varstvo prevzela Osnovna šola Most na Soči. Mislim tudi, da bi za dan borca moral biti venec pri spominski plošči. Zal ga ni bilo. Morda bo za dan mrtvih?

ALOJZ MUNIH

Zdravilišče z grenkim priokusom

Že več let se zdravim v naših znanih zdravi-liščih, včasih kot samoplačnik, včasih pa tudi s pomočjo zdravstvene skupnosti. Tako sem dobila odobreno zdraviliško zdravljenje v to-plicah tudi letos, in sicer v zdravilišču Dobrna, kjer sem bila od 22. aprila do 13. maja 1980.

Že ob prihodu z avtobusom sem bila prese-nečena, ko ni bilo pri avtobusu nikogar, ki bi pomagal. Prejšnja leta je vedno kdo od ose-bja iz zdravilišča počakal pri avtobusu in po-magal prenesti prtljago. Vsi pač ne morejo priti z avtomobilom. Z napadom lumbaga in s kovčkom sem težko zmogla stopnice do recepcije. Drugo presenečenje je bilo v re-cepciji. Prosila sem za enoposteljno sobo. Uslužbenec mi je povedal, da bom morala doplačati 80 din na dan, kar znaša za 21 dni 1.680 din. Ta znesek sem ob odhodu tudi plačala. Medtem pa je bil hotel (bila sem v novem hotelu) slabo zaseden in je bilo veliko sob praznih. Nekateri gostje so bili v dvopo-steljnih sobah sami, a jim ni bilo treba nič doplačati. Zakaj ravno jaz? Sem upokojenka, udeleženka NOB od 1942. leta do konca voj-ne. Zanima me, za katere paciente oziroma goste imajo v hotelu enoposteljne sobe.

Zakaj doplačilo ne velja za vse?

Vso pohvalo pa zasluži zdravnica, ki dela v zdravilišču, saj je bila zelo ljubezniva in je vedno našla čas za paciente, ki so jo potrebo-vali.

KAROLINA IVŠIČ
Šorlijeva 6, Kranj

Madrid 1980

Helsinki 1975, Beograd 1977 in zdaj Madrid 1980. To so letnice in mesta, ki označujejo izjemno važne dogodke v povojnem razvoju odnosov med evropskimi narodi in državami. V Helsinkih se je prvič uresničila zamisel o konferenci voditeljev vseh evropskih držav, tem sta se pridružili še dve zunajevropski deželi, Združene države Amerike in Kanada, zaradi njune posebno naglašene vloge v preteklem in tudi sedanjem obdobju v razvoju medevropskih odnosov.

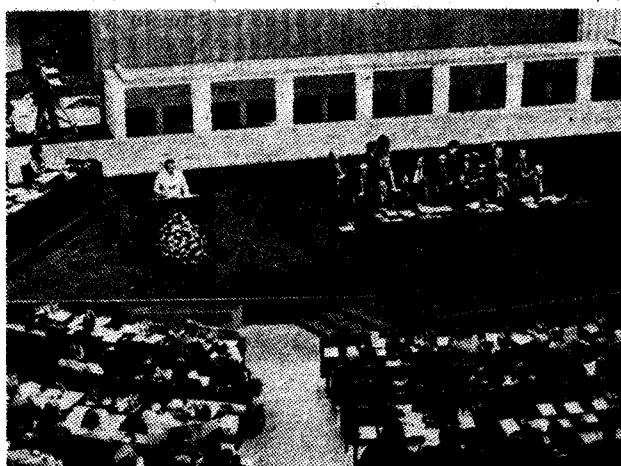
Bistveni namen, ki je narekoval sklic helsinške konference, je bil obnoviti in uravnati v povsem novo smer razvoj odnosov med evropskimi državami, v tako smer, ki bo omogočila evropskim narodom njihovo varnost in pa razvoj vsestranskega in enakopravnega sodelovanja. Prav zato so že v Helsinkih razvrstili celotno obsežno problematiko na tri košare, v prvi so bila vprašanja varnosti, kar zajema vprašanja razorožitve v Evropi in jamstva za utrjevanje miru na celini. V tem pogledu je bil eden izmed pomembnih sklepov v Helsinkih ta, da so na konferenci potrdili načelo o nespremenljivosti meja v Evropi, kakršne so se ustale po drugi svetovni vojni. Spricho dejstva, da konec vojne z nacistično Nemčijo ni pripeljal do formalno pravne mirovne pogodbe s to državo, je helsinški sklep o dokončnosti obstoječih meja tako rekoč prvi mednarodni dokument, ki zagotavlja trdnost obstoječih meja.

Druga košara vsebuje vprašanja, ki zadevajo medevropsko gospodarsko sodelovanje, v tretji košari pa so vsa vprašanja, ki zadevajo svoboden pretek informacij, prosto gibanje prebivalstva in pa jamstva za človekove pravice in svoboščine.

Kot ena izmed daljnosežnih prvin, ki je označevala samo idejo o evropski konferenci ter v marsičem dajala tudi pečat njenemu delu ter vsebini

njenih sklepov, je ta, da se v Helsinkih ni pojavila Evropa, razdeljena na dva nasprotujoča si bloka (četudi je bila vidno navzoča težnja blokov, da bi evropska vprašanja obravnavali skozi blokovska očala) marveč je veliki helsinški dialog močno izzvenel v znamenju dogovora enakopravnih evropskih držav ne glede na njihovo tako ali drugačno pripadnost k tej ali drugi skupini držav. Vidno zaslugo za tako demokratično smer poteka prve konference o evropski varnosti in sodelovanju imajo prav neblokofske, se pravi neuvrščene in pa nevtralne evropske države, ki so prav zato postale in ostale pomemben dejavnik demokratičnega razvoja medevropskih odnosov.

Helsinška vrhunska konferenca je izzvenela v poudarjeni težnji, da postane tak medevropski dialog trajna oblika urejanja medevropskih odnosov,

Helsinki 1975

kar edino lahko omogoča postopno uresničevanje vseh helsinških sklepov. Prav zato je dve leti po Helsinkih prišla beograjska ministrska konferenca o evropski varnosti in sodelovanju, katere bistveni namen je bil pregledati in preveriti, koliko se helsinški sklepi uresničujejo in hkrati zagotoviti nadaljevanje medevropskega dialoga. Čas, v katerem je potekala beograjska konferenca (1977), je označevala vse hujša zaostritev medblokofskih odnosov, prav zaradi tega konference ni mogla izpolniti pričakovanj evropskih držav. Medsebojna obtoževanja velikih sil so zavrla želeni uspeh beograjske konference.

Začetek pripravljalnega dela madridske konference pa je dokaz, da tudi vsa zaostrena mednarodna situacija, kriza popuščanja in povečana napetost med vzhodom in zahodom, niso mogli izničiti težnje po nadaljevanju helsinškega duha. Madridska konferenca ima zato izjemno pomembno nalogo, premostiti je treba obstoječa trenja med velikimi silami in blokoma in zagotoviti uresničevanje helsinške sklepne listine, kar pomeni reševanje mnogoterih vprašanj iz vseh treh košar, še posebej iz prve, ki zajema vprašanja varnosti evropskih narodov. Dokler popuščanje ne zajame tudi področja razorožitve, vse dotlej je tudi politično popuščanje na trhljih nogah. Gre za dve bistveni vprašanji, ali bo moč v Madridu premakniti z mrtve točke vprašanje zmanjšanja oboroženih sil v Evropi in pa odpraviti nevarnost, ki jo pomeni za prihodnost Evrope namera o novi oborožitvi z jedrskim orožjem srednjega dosega, ki ga pomenijo rakete SS 20 na eni in rakete Pershing na drugi strani. Očitno je, da bo tudi v Madridu vloga neuvrščenih in nevtralnih evropskih držav vnovič izredno pomembna in dragocena.

Drago Košmrlj

Nujna je širša družbena akcija

Predsedstvo Zveze komunistov Jugoslavije je nedavno ugotovilo, da pri uresničevanju gospodarske stabilizacije dosegamo določene rezultate. To ugotovitev je mogoče podkrepiti s številnimi podatki, ki so bili v zadnjem času že objavljeni in kažejo veliko večjo zavzetost pri odstranjevanju nakopičenih težav.

Na prvo mesto velja postaviti povečanje dohodka za več kot 30 odstotkov. V zadnjih letih smo velikokrat ugotavljali, da je gospodarstvo vse bolj siromašno, in da je sposobnost organizacij združenega dela za razširitev materialne podlage dela vse manjša. Za letošnje leto tega ne bi mogli trditi.

Dokaj zadovoljni smo lahko z gibanji na področju izvoza in uvoza, čeravno smo še daleč od zastavljene cilja. Večji del organizacij spoštuje dogovor o osebnih dohodkih, saj so celo nižji, kot smo jih načrtovali. S tem pa spisek še ni sklenjen.

Vsi ti podatki so seveda ohrabrujoči. Zgovorno pričajo, da je določene premike mogoče doseči v dokaj kratkem času. Žal pa se srečujemo tudi s številnimi težavami, ki niso prav nič razveseljeve. Tako je, denimo, gospodarstvo velik del dohodka ustvarilo na račun višjih cen in ne samo večje produktivnosti dela, boljšega poslovanja itn. Samo v prvem polletju so cene poskočile za 26 odstotkov, v zadnjih dneh pa se val podražitev nadaljuje.

Slovenski izvršni svet je sklenil temeljito pretehtati vsak predlog za podražitev. Treba je reči, da smo določene podražitve pričakovali, posebno po devalvaciji dinarja. Nekaterim izdelkom je bilo treba cene povečati, saj so imeli proizvajalci s pokrivanjem stroškov velike težave. Za mnoge predloge pa stvari niso tako jasne. Očitno marsikje edino rešitev še vedno vidijo le v višjih cenah, ne pa tudi v boljšem gospodarjenju, zato bi bilo treba vsak predlog v prihodnje za podražitev resnično temeljito pretehtati.

Za akumulacijo je jugoslovansko gospodarstvo doslej namenilo menda okrog 80 milijard dinarjev. Ta znesek ni tako majhen, lahko bi bil pa še veliko večji, če bi se držali dogovorjenih okvirov, posebno na področju splošne in skupne porabe. Pa se nismo. Ta poraba naj bi se povečala za 16 odstotkov. Ocenjujejo, da smo predviden porast krepko presegli in znaša že okrog 24 odstotkov. Samo v prvih šestih mesecih letos so organizacije združenega dela morale zato dodatno preliti okrog 6 milijard.

Ta denar sedaj seveda manjka. Velik del ustvarjenega dohodka gre še naprej za razne obveznosti, kot so obresti, bančne storitve, stroški plačilnega prometa, članarine in podobno. Menili smo, da bomo v času stabilizacije zmanjšali tudi te stroške, saj so ves čas močno bremenili sredstva temeljnih organizacij. Zgodilo pa se je ravno nasprotno. Ugotavljajo, da so se povečali že za več kot 13 odstotkov, in da se potemtakem gibljejo navzgor, ne navzdol.

Iz slovenske gospodarske zbornice hkrati poročajo, da prejmejo vsak teden do deset sporočil, v katerih organizacije združenega dela napovedujejo zastoje v proizvodnji. Te zaskrbljujoče vesti prihajajo iz Gorenja, Industrije motornih vozil v Novem mestu, mariborskega Tama, jeseniške železarn in drugod. Organizacijam primanjkuje reprodukciskega materiala, predvsem pa betonskega železa, jekla, različnih kemikalij, svetlobnih teles, kuriva itn. Motnje v preskrbi z reprodukciskimi materiali in surovinami bodo nesporno vplivale na zmanjšanje proizvodnje, s tem pa tudi dohodka. Slovenski izvršni svet bo te težave skušal sicer čim bolj omiliti, vendar je že sedaj jasno, da se nekaterim nezaželenim posledicam ne bo mogoče izogniti, saj tudi naša republika nima več na voljo kaj prida deviznih sredstev za uvoz.

Rešitev iz te zagate je gotovo v tesnejši dohodkovni povezanosti slovenskih organizacij z organi-

zacijami v drugih republikah in pokrajinah. Povsem na dlani je, da bodo mnoge organizacije morale združiti delo in sredstva na širšem jugoslovanskem prostoru, saj se sicer tem težavam ne bo mogoče učinkovito postaviti po robu. To pa je seveda naloga, ki je ne bo mogoče tako hitro opraviti, posebej še zaradi tega, ker smo pravzaprav ta čas šele na začetku te poti.

Slovenski sindikati so opozorili, da bi se utegnili do konca letošnjega leta zaradi teh preglativ poslabšati delitvena razmerja, seveda v korist osebnih dohodkov, ki so realno precej manjši, kot so bili v enakem obdobju lani. Ta bojazen je gotovo upravičena. Toda v organizacijah združenega dela sedanjih delitvenih razmerij v nobenem primeru ne bi smeli spremeniti, saj bi se sicer v prihodnjem letu lahko srečali še z večjimi težavami, posebno tam, kjer že sedaj poslujejo na robu donosnosti.

Zato bi bilo treba v sleherni organizaciji vztrajati pri sedanjih ravni cen in ne doveliti novih podražitev. Če bi to dosegli, bi lahko zaustavili tudi zmanjševanje realnih osebnih dohodkov. Bolje bi lahko poskrbeli za uveljavljanje spodbudnejših sistemov delitve po delu, ki so marsikje obležali v predalu, in za učinkovitejšo urejanje mnogih drugih stvari.

Nobenega dvoma ni, da bo te težave mogoče odstraniti samo s široko družbeno akcijo, v katero ne bodo vključeni samo izvršni sveti in morda še kdo, ampak prav vsi. Vanjo morajo dejavnosti kot doslej poseči vse družbeno-politične organizacije in skupnosti, vsi zaposleni v upravi, interesnih skupnostih in v sleherni drugi temeljni organizaciji združenega dela. Na dlani je, da je taka široka družbena akcija v tem trenutku neogibna, saj brez nje vseh začrtanih nalog ne bo mogoče uresničiti.

Darko Marin

S petnajste seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Zdraviliško in klimatsko zdravljenje – enotnejša evidenca

Na petnajsti seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije so uvidoma z enominutnim molkom počastili spomin nedavno umrlega dolgoletnega člana Francija Kolarja.

Predsednik slovenske borčevske organizacije Janez Vipotnik je v kratkem orisu očrtal Kolarjevo revolucionarno in delovno pot ter še posebno poudaril njegovo zavzeto in aktivno delo v vrstah predsedstva RO ZZB NOV ter njegovih komisijah, kjer je ves čas neumorno delal.

V sklopu spremljanja zunanjepolitičnih dogodkov in dogajanj je Jože Smole spregovoril članom predsedstva o dogodkih na Poljskem, medtem ko je podrobneje analizirala informacijo o zdraviliškem in klimatskem zdravljenju Malči Žitnikova, pomočnica predsednika republiškega komiteja za vprašanja borcev.

Vprašanje ureditve in financiranja ureditve območja Roga je predsedstvo odložilo s pripombo, da se strinja, da je nujno potrebno to partizansko območje urediti v najkrajšem času, vendar tudi s pripombo, da bo akcija za ureditev roškega območja lahko stekla na republiški ravni šele, ko bo za to podana vsa potrebna pro-

gramska dokumentacija. Predsedstvo je sprejelo še predlog odbora ukradenih otrok za ustanovitev sekcije ukradenih otrok pri RO ZZB NOV Slovenije ter poročilo o realizaciji finančnega načrta republiškega odbora ZZB NOV Slovenije v prvem polletju tega leta.

B. Ž. J.

Zdraviliško in klimatsko zdravljenje borcev NOV in vojaških invalidov v SR Sloveniji je naslov informacije, o kateri je med drugim razpravljalo predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije na 15. seji 16. septembra 1980. Informacija je poslala v obravnavo izvršnemu svetu skupščine SR Slovenije, ki je menil, da je gradivo primerna osnova za celovito oceno stanja na tem področju. Daje pregled pravne ureditve, prikazuje razmere s konkretnimi številčnimi in finančnimi podatki ter nakazuje problematiko, ki se pri tem pojavlja.

Zdraviliško zdravljenje je pomemben vidik zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov, še posebno v zadnjem času, ko se vpliv starosti in posledic vojne

vse bolj odraža tudi na njihovem zdravstvenem stanju. To potrjujejo na eni strani potrebe po zagotavljanju te oblike varstva borcev in vojaških invalidov, ki so vsako leto večje, po drugi strani pa tudi število tistih, ki so zdraviliškega zdravljenja deležni.

Za vojaške invalide, spomeničarje, narodne heroje, španske borce in nosilce visokih predvojnih odlikovanj je medicinsko napoteno zdraviliško zdravljenje temeljna pravica, ki jo zagotavlja in financira federacija. V letu 1979 je bilo od skupnega števila 11000 teh oseb odobreno zdraviliško ali klimatsko zdravljenje v skoraj 3900 primerih, ali drugače rečeno, več kot 35 odstotkov vseh je bilo deležnih zdravljenja z naravnim faktorjem. Tudi za borce NOV je v SR Sloveniji predvideno zdraviliško zdravljenje po zakonu o zdravstvenem varstvu in ustreznem samoupravnem sporazumu iz sredstev zdravstvenih skupnosti. Poleg tega namerjajo posamezne občine in tudi nekateri občinski odbori ZZB NOV določena finančna sredstva tudi

za tako imenovano reaktivno zdravljenje oziroma oddih.

Člani predsedstva so v razpravi poudarili, da je očiten napredek v zadnjih letih na tem področju. Število zdravljenj se je za nekajkrat povečalo in pristojni dejavniki posvečajo temu vprašanju potrebno pozornost. Zlasti je bilo veliko razumevanja do tega vprašanja v zdravstveni skupnosti Slovenije. Opozorili pa so tudi na nekatere probleme in pomanjkljivosti. Čakalna doba je še vedno predolga, informiranost borcev o teh pravicah in postopku je pogosto slaba, obravnava in odnos v zdraviliščih nista vedno in povsod primerna itd. Še bolj pereča pa so po mnenju predsedstva nekatera druga vprašanja, ki se sicer neposredno ne nanašajo na obravnavano tematiko zdraviliškega zdravljenja, sodijo pa v okvir zdravstvenega varstva, kamor se to vključuje. Gre za problem dolge čakalne dobe na rehabilitacijsko obravnavo po odpustu iz bolnišnice, vprašanje nege na domu, oskrbovanja z določenimi vrstami zdravil, ki jih trenutno na tržišču primanj-

kuje, čakalna doba na specialistične preglede, slabosti pri oskrbovanju z ortopedskimi pripomočki itd. Na te probleme bo potrebno opozoriti pristojne dejavnike in skupno najti najustreznejše rešitve.

Živahna razprava je bila nadalje o vprašanju prenosa celovitega zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov iz pristojnosti zveze na samoupravne interesne skupnosti zdravstvenega varstva, s čimer bi bila odpravljena vrsta problemov in pomanjkljivosti, seveda pa bi bilo treba vzporedno proučiti tudi sistem financiranja.

Predsedstvo je sklenilo, da sedanje družbenoekonomske razmere nikakor ne smejo v nobenem primeru pomeniti omejitve za borce (tudi na področju zdravljenja), treba pa je zagotoviti dosledno upoštevanje predpisov in ne dopuščati nikakršnega izkoriščanja. Občinskimi odbori ZZB NOV pa bo priporočilo, naj spremljajo stanje na tem področju in se politično vključujejo v skupno razreševanje teh problemov.

Malči Žitnik

V sredo, 17. septembra, seja Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide SRS

Zdravstveno varstvo za borce in vojaške invalide

Na prihodnji seji Republiškega komiteja za borce NOV in vojaške invalide SRS bodo poleg informacije o zdravstvenem varstvu obravnavali še pregled potreb po sredstvih za razrešitev stanovanjskih potreb borcev NOV in poročilo o delu ter ugotovitvah upravne in finančne revizijsko-instrukcijske službe republiškega komiteja v občinah za leto 1979.

Dinamične spremembe socialnega, delovnega in življenjskega okolja zahtevajo spremenjen način spremljanja in ugotavljanja zdravstvenega stanja celotne populacije, posebej pa še nekaterih bioloških ali socialno bolj ogroženih skupin prebivalstva, je zapisano v uvodu informacije o delovanju službe za zdravstveno varstvo borcev in vojaških invalidov v SR Sloveniji.

Informacija poudarja, da so bili na področju organiziranja zdravstvene službe za borce NOV in vojaške invalide kljub nekaterim pomanjkljivostim in zakasnitvam vendarle doseženi dobri rezultati. Tako se je število pregledanih borcev povečalo od 54000 v letu 1977 na 78300 v letu 1978. V istem obdobju so zdravniki v dispanzerjih in ambulantah za borce pregledali 92.740 borcev in leto kasneje 128.078 borcev. To pomeni, da je bilo opravljenega 1,7 zdravni-

škega pregleda na posameznega borca. Dispanzerji so registrirali v teh letih za kar 22.071 več borcev, kot so jih sprejeli prejšnja leta.

Tudi zasedba delovnih mest v dispanzerjih in ambulantah za borce, ki je bila dolgo časa kritična, kaže boljše podobo. Kljub splošnim zadregam s številom zdravstvenih delavcev v zdravstvenih domovih po Sloveniji je bilo v lanskem letu v 74 zdravstvenih enotah po naši republiki polno zaposlenih v dispanzerjih za borce in vojaške invalide 55 delavcev, od tega števila 7 zdravnikov specialstov, 14 zdravnikov splošne prakse, 30 medicinskih sester in 34 ostalih zdravstvenih in drugih delavcev. Poleg rednih pa je bilo v teh enotah dopolnilno zaposlenih še 170 zdravstvenih delavcev, od njih 88 zdravnikov, ki delajo v omenjenih dispanzerjih enkrat do dvakrat tedensko. Prav tako enkrat do

dvakrat tedensko deluje na področju zobozdravstva za borce 173 delavcev.

Informacija še posebej poudarja pomen samoupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva v SR Sloveniji, ki je bistveno prispeval k celovitejšemu sistemu zdravstvenega varstva borcev. Kar pa zadeva uresničevanje tega sporazuma, bi seveda še tu in tam po Sloveniji našli pomanjkljivosti, zlasti v tem, da zdravstveno varstvo borcev še ne deluje povsod v smislu sprejetih zakonskih predpisov in samoupravnih odločitev.

Komite za zdravstveno in socialno varstvo je s posebno anketo zbral podatke in ocenil razmere v posameznih občinah. Sicer podatki zaradi pomanjkljivih odgovorov v anketi niso čisto natančni, zato je vrednost ankete tudi deloma pomanjkljiva. Podatki pa kljub temu kažejo, da so

službe za zdravstveno varstvo borcev in vojaških invalidov ustanovljene pri vseh zdravstvenih domovih v slovenskih občinah. Podatki tudi kažejo, da pri zdravljenju prevladuje kurativno zdravljenje, medtem ko redni sistematični pregledi le počasi napredujejo.

Ker so tipične bolezni borcev in vojaških invalidov podobne najpogostejšim boleznim starejše populacije nasploh, je za zdravstvene delavce na tem področju dela potrebno, da imajo dodatno znanje iz geriatrije in gerontologije.

Še v lanskem letu je posebna komisija, ki spremlja delo zdravstvenih dispanzerjev za borce, pripravila osnovni karton za sistematične preglede, kar je izrednega pomena za enotno metodologijo medicinske obravnave in statističnega spremljanja njihovega zdravstvenega stanja. Sicer pa prevzema strokovno vodstvo nad delom teh dispanzerjev

Institut za gerontologijo in geriatrijo v Ljubljani, ki mora tudi po črki zakona (78. člen zakona o zdravstvenem varstvu) prevzeti instrukcijski nadzor nad delom omenjenih zdravstvenih enot.

Informacija o delu dispanzerjev za borce po Sloveniji zajema tudi področje polivalentne patronažne službe (ta je organizirana pri vseh zdravstvenih domovih), ki je pa različno dobro organizirana in kadrovsko zasidena, tako da je še vedno pogosto tarča borčevskih pritožb.

Za še učinkovitejše zadovoljevanje zdravstvenih potreb borčevske populacije kaže zato še naprej razvijati celovito družbeno skrb, v okviru te pa zagotoviti kontinuirano spremljanje njenega zdravstvenega stanja ter poleg ostalega zagotoviti, da bodo zdravstveni domovi nosilci tega varstva.

B. Ž. J.

Delovni tržaški aktivisti OF

Tržaški aktivisti OF in NOG, ki so se bojevali skupaj z vsemi naprednimi silami med drugo svetovno vojno proti fašizmu, so še nedolgo tega ustanovili svoje združenje. Namen tega združenja je bil uveljavljati in razvijati ter krepiti tradicije narodnoosvobodilnega boja, razvijati tovariške stike z vsemi, ki se bojujejo proti oživiljanju naciifazizma ter skrbeti, da bi prehajale tradicije na mlajše rodove.

Pred časom so sicer tržaški aktivisti želeli pristopiti kot sekcija k vsedržavnemu italijanskemu združenju partizanov (ANPI), vendar statut te organizacije takega priključevanja ne predvideva. No, nekdanji tržaški aktivisti so potem zastavili delo v okviru svojega združenja, sprejeli svoj statut dela in se lani priključili slovenski kulturno-gospodarski zvezi v Trstu. Poleg sodelovanja s tržaškim Anpijem imajo aktivisti stike tudi s tamkajšnjo organizacijo vojaških vojnih invalidov, z obalno-kraškimi odbori ZZB NOV in z občinskimi odbori ZZB NOV iz Koprja.

Tržaški aktivisti so svojo dejavnost razumeli kot resno delo, in zato se lahko že tudi pohvalijo z rezultati. Organizirali so vrsto proslav, povezanah z zgodovino NOB, hkrati pa so bili pobudniki in organizatorji razstav, predavanj in družabnih srečanj. Aktivisti tržaškega območja pa so si zadali tudi to nalogo, da bodo nudili posameznim svojim članom družbeno pomoč in še, da bodo navezovali stike z vsemi demokratičnimi silami v Trstu in njegovi okolici ter Gorici z okolico.

Združenju tržaških aktivistov predseduje tovarišica Lukeževa. Sredstva za svoje redno delovanje zbirajo s članarino in prostovoljnimi prispevki članstva.

Njihova zagnanost in delavnost sta vsakakor spodbudni, zato bomo ob prvi priložnosti poiskali najaktivnejše med njimi in se pogovorili o njihovem delu med NOB ter o sedanji dejavnosti.

B. Ž. J.

Kdaj bo obnovljen Prekarjev mlin v Osredku?

Zločin Vide Joštove

Nenehna moča zadnjih dni je razmehčala kolovoze okoli Osredka, domačije, potisnjene v grape in pripete na strmine, raztresene v pogorje nad podsredskim gradom in pod Drenovcem, so se kremežljivo spogledovale z medlim soncem, ki je le redko obsijalo gosto goščavje okoli skorajda skritega Preskarjevega mlina v globeli. Bevc in Kuneji, kmetje, onodod, so kleli ceste, tanke, občutljive žilice, ki jih komaj

čeli prihajati k nam, ve povedati na moč zastavna gospodinja Milka, Rožančeva Slava, Miha Čoporda in drugi, pa fantje iz Brežiške čete, ki so pozneje, konec novembra, padli na Gorjanah pri Podsredi. Pri nas je bila javka. Jože Preskar-Ilija, je bil tu skoraj doma, od vseh smo ga najbolj poznali, povedal nam je vse, kar je bilo treba vedeti in brez besede smo ga ubogali.

Nekaj dni pred usodnim

Preskarjev mlin

Usodi Preskarjevega mlina sta se izognila Miha Čoporda in Janez Slovenec-Popaj

Milka Bevc

Prof. Anka Aškerc

Pod kolo danes mrtvega mlina sta se skrila dva borca, vendar so ju izsledili.

se mu je, da je zrahljal vrvi in naposled le pobegnil.

V Podsredi so jih naložili v črn avtomobil, tega Milka ne pozabi, in jih odpeljali v Krško, kamor je čez dva dni prišla še mati.

»Tajite otroci, vse tajite, sta nas vedno zaklinjala oče in mati, pa če vam roke in noge polomijo. Nič ne veste, nič. Pripeljali so Vido Joštovo. Ne poznamo je, smo rekli. Tepli so nas, zaničevali, pljuvali, bili smo smetje, slabši kot smetje. Potem so nas odpeljali v Maribor, obsodili na smrt in kmalu pomilostili. Tudi Tončka so pozneje dobili na Sotli. Sodniku Jankoviču in Jožetu Kuneju se lahko zahvalimo, da nas ni doletelo najhujše.

In smo odraščali: ata in brat v Mauthausen, sestre in mama pa v Auschwitz in jaz sevda. Po ruski fronti so nas prepeljali v Ravensbrück.

»V Krškem so nas tako topli, da nam je lila kri iz ust in nosu«

Zdaj, toliko let po vsem tem, Milka težko presodi, kje je bilo huje, v taboriščih ali v Krškem, nikoli pa ne bo pozabila tragedije pri Preskarjevem mlinu, ki so jo tudi oni grenko občutili, nikoli odpustila Vidi Joštovi, slovenskemu dekletu, nizkotni izdajalki.

Kako je pravzaprav prišlo do izdaje?

V Brežicah je Joštova na gestapu povedala, kje so partizani in koliko jih je. Nemcem potem seveda ni bilo težko napasti borcev Kozjanskega bataljona. Z njimi so se spopadli na grebenu Drenovca, partizani pa so se umaknili proti Osredku in pri potoku znova naleteli na sovražne vojake. Potisnili so

taljona. Kriva je bila Vida Joštova, ki je ni zadela pravična kazen: pobegnila je v Ameriko...

»Naši bajti bi tudi pristajala kakšna plošča,« je vihravo pripomnila Milka, »dovolj smo prestali, spomin bi ostal.«

Ploščo bi zaslužil tudi Preskarjev mlin.

V programu prireditev ob nedavnem šmarskem občinskem prazniku je med drugim pisalo tudi to, da bodo ob tej priložnosti otvorili obnovljeni Preskarjev mlin!

Mejnik kozjanskega partizanstva nikakor ni obnovljen. Takšen je, kakršen je bil, ko se je ob potočku odigravalo zadnje poglavje druge čete Kozjanskega bataljona.

Ko smo prišli obiskat Milko Bevcovo, k Omerzelu ali k Balabalu, vsega tega še nismo vedeli. Na Zavodu za spomeniško varstvo v Celju so sicer naredili vse potrebno za obnovo tega spomenika, želijo tudi, da se ohrani v najpristnejši podobi, profesor Anka Aškerc celo meni, da bi mlin moral delati, skratka, bogatejši bi bili za še en etnografski in zgodovinski spomenik, h kateremu bi sodila tudi spominska plošča. O tem, da je mlin obnovljen, ni vedela ničesar.

Kako je z rečjo, smo pobarali tudi predsednika šmarske borčevske organizacije, Mirka Završnika in Emila Lajha, ravnatelja celjskega muzeja revolucije.

Završnik je bil kratek: »V program se je, ne vem po čigavi krivdi, prikradla napaka. Mlin ni obnovljen, bo pa po vsej verjetnosti naslednje leto.« Celjski muzej za obnovljeni mlin pripravlja manjšo razstavo, da pa bi bil mlin obnovljen, tudi Emil Lajh ni vedel ničesar.

Pravzaprav je naše popotovanje k Preskarjevemu mli-

povezujejo s svetom, s Podsredo, Pišesami, Bizeljskim in Pečico, preklinjali gozdno gospodarstvo, ki da se ne zmeni zanje, uničuje s trpljenjem pridobljeno in dovoljuje, da voda gospodari, kjer se ji zljubi in zahoče. Ob cesti se danes dim iz apnenic sili v oči, nič se ni spremenilo, skorajda nič, kar bi lahko spravilo ljudi iz ravnotežja. Domačije na obrobju Kozjanskega, domačije na robu sveta.

Na sončni rebri v Osredku živita Bevcova dva, Dominik in Milka, za streljaj odmaknjene od Preskarjevega mlina. Domačija na samem, v kuhinji, na štedilniku, nekaj kurbota, Milka pravkar ugaša cigareto, pes besno vlača verigo za seboj in pritajeno renči. Kar nekam mrzlo je v teh strminah, v kuhinji je prijetno, duh po domačem kruhu sili v nos.

Govorili bi radi o Preskarjevem mlinu, o krvavem četrtku 18. februarja 1943, o Balabalovih, kakor so Omerzelove imenovali prvi kozjanski partizani.

Balabalovi, kot da so do smrti povezani s tragedijo v Preskarjevem mlinu.

Kaj se je pravzaprav dogajalo v idilični dolinici, v bližini skromne hišice z napol strohnelim mlinskim koleškom, kamor voda že dolgo ne pada in kjer mah prerašča zidovje?

»Že pozno leta 1941 so za-

osemnajstim februarjem 1943 se je v hiši Omerzelovih v Osredku pojavila Vida Joštova in tam tudi ostala.

Le dvom je bil premalo

Se isti dan sta hišico v rebrbi obiskala tudi kozjanska aktivista Miha Čoporda in Jože Preskar-Ilija, občena kot težaka, s sikirami in vijaki, kot so bili pač tiste čase opremljeni dninarji. Pogovarjala sta se z Vido. Menda se je Čopordi zazdela sumljiva, ne pa Iliji. Naivnost so fantje kaj kmalu drago plačali.

»Vida je še kakšen dan ostala pri nas, potem pa so prišli pri Srečo Žgajner in Janez Slovenec-Popaj, je nadaljevala pripoved Milka. Odpeljali so jo s seboj, mati pa so pred odhodom še rekli: Bodite previdni!«

Tiste februarске dni je bil v osredških globačah kar precejšen sneg. V četrtek, nekje okoli tretje, četrte ure popoldan, je Milkin brat Tonček na hitro izginil v Trubejek, v bunker, povedat, da so na Drenovcu Nemci.

Vida je svojo vlogo imenitno odigrala, fantje so bili izdani. Kozjanski bataljon je bil v nevarnosti. Gestapovska vohunka, slovensko dekle, doma nekje iz okolice Celja, si ni pomišljala izdati svojih rojakov.

»Zvečer, okoli osme ure je

bilo, je vse naokoli Preskarjevega mlina ropotalo, svetlo je bilo, mesec se je obesil nad hribovje kot nalašč. Bilo nas je strah, nihče ni vedel, kaj se dogaja, le slutili smo.

S četrta na petek, ponoči, se je zgodilo najhujše. Brat Tonček je vozil mrtve v Podsredo, štirinajst mladih fantov, ki so padli v bližini Preskarjevega mlina. Preden jih je odpeljal, so ležali na našem dvorišču, pobrala sva jim pištole in jih skrila v listnico,« je sklonjena nad mizo pripovedovala Milka.

Hudega pa še ni bilo konec. Dan pozneje, v petek, so prišli k Omerzelovim gestapovci in s seboj pripeljali Savnikovega Tončka, ki so ga zajeli v bunkerju. Milka mu je s prstom pokazala, naj molči. Savnik ni ničesar izdal, pozneje so ga v Mariboru ustrelili. Tonček je v soboto odšel v vinograd in našel v kleti Derzanovega Sergeja in Ilijo in povedal, kaj se je zgodilo. Če vas bodo zasliševali, mučili, zatajite vse, kar veste, sta rekla. Tonček in Milka sta se v soboto zjutraj trpežno oblekla in nameravala oditi k partizanom, pa ju je sestra pregovorila.

V nedeljo, navsezgodaj zjutraj, so prihrumeli gestapovci in esesovci, zasedli hišo in kalvarija se je začela. Milka se je skrila v dimnik, čepela tam skoraj dve uri, potem pa ni več vzdržala in je padla na tla, vsa črna od

Mrtvi borci druge čete Kozjanskega bataljona pred pokopališčem v Podsredi

saj. Za začetek so jo pozdravili s klofutami, pokonci so vrgli tudi očeta, mati pa je bila zdoma. Brat sprva ni hotel odpreti, potem pa so mu zagrozili, da bodo v sobo zmetali bombe. Vrgli so ga na tla, klečal je pred njimi, roke so mu zvezali na hrbet. Čakali so, kaj bo, tri sestre in oče, brat pa je že snoval, ves mrzličen, pobeg. Posrečilo

jih v dolino, v bližino Preskarjevega mlina in jih skorajda docela uničili. Rešilo se je le pet borcev, štirinajst jih je padlo, sedem pa jih je bilo ujetih in ranjenih. V enoti so bili tudi grški borci. Enaindvajsetega februarja so Nemci našli še dva mrtva partizana, ki sta zmrznila v snegu. Tako je bila razbita druga četa Kozjanskega ba-

nu v Osredku plod te čudne igrice z vabilom. Ne zaman, dogodki v grapi zaslužijo, da se jih spomnimo. Ne enkrat, ob obletnicah, obnovi, slučajnem dogodku...

Vsekakor bi bilo prav, da se v vabilu ne bi zmotili...

Milenko Strašek

Fotografije: M. S., Zavod za spomeniško varstvo Celje, Muzej revolucije Celje.

NOVE KNJIGE

Človek v ogledalu vojne

Janez Vipotnik: *Ledina*, založba Borec 1980

Založba Borec je pred nedavnim izdala novo knjigo Janeza Vipotnika, zbirko krajših pripovedi, oči, novel, razgovorov, z naslovom *Ledina*. Vsem dvanajstim pripovedim je skupna snov – narodnoosvobodilna vojna in skupna idejna nit, na katero so nanizane človekove opredelitve o prelomnem vojnem času na Slovenskem. Tokrat je več pripovednik skoraj v celoti ostal zunaj pripovednega kroga, da bi z objektivistično besedo zagledal človeški vrvež s tiste strani, ko se posameznik ogleduje v zrcalu, ki naj pove, kakšna je moralna teža posameznika, kaj vpliva na usodne odločitve, kje se križata osebna volja in sile nad njo, kdaj je človek zasačen v položajih, ko se ne more iztrgati iz trdnega objema življenjske resničnosti. V teh pripovedih pač človek ni nikoli sam.

Z novo Vipotnikovo knjigo smo dobili galerijo moralnih podob. Vendar tu ne gre za stare moralke. Večina likov se stalno spopada s seboj in okoljem, s preteklo dediščino v sebi in z novim stanjem, ki se ostro odkriva, nad vsakim in vsemi mrko visi nekaj neznanega, ki človeka zdaj zdaj lahko izniči v mlinih usodnih naključij. V likih pa tli tisto tvegano občutje, ko človek ve, da se mora neke zasidрати, da vzdrži in da pokaže v ogledalu vsaj kanček tistega, kar naj bi bila predstava o polnem, širokem človeškem življenju. Pripovedi se dogajajo na dveh ploskvah: prva je tista, ki je vidna, zaporedje hitro se menjajočih položajev, dogodov, srečanj, odzivov in podobnega, druga pa je nevidna, skupek žive in od posameznega človeka neodvrgljive logike stvari. Seve, pisatelj ostaja ob prvi ploskvi, v največjih dosežkih pa se za peštrim spletom človekovih dejanj, zapletov in razpletov, za razvidnim, opredmetenim in poetičnim svetom, tu in tam razkriva notranja moč, pač vse tisto, kar lahko opredelimo z besedicami umetniški mit.

Uvodna je kratka pripoved *Davča*. To je himnična pesnitev o življenjski vezi med starši in otroki, o zraščeni živeti in mrtve narave na samotni kmetiji v malo samostojno vesolje, v pristni človeški etos, ki ga ne obremenjujejo nikakršni spremenljivi družbeni redi ali različne moralke vsemogočih ideologij, več pesem v prozi, ki naj potrdi kristalno čistost človeških bitij. Stari Mohor po osveščenem upor proti nosilcu tuje sile, ki ruši to naravno skladje, v mnogočem spominja na nagonosnost etičnega imperativa Kosmačevega Temnikarja iz Balade o trobenti in oblaku. Njegova odločitev, da s krampom pobije izdajalskega podoficirja slovenskega rodu, ki ga je kot moralno spako zaneslo med nemške vojake, je logičen izid življenjskega in pripovedovalčevega položaja, zato se v tej pripovedi, grajeni s klasično

stopnjevanostjo in psihološko vernostjo, spaja potek zunanega dogajanja (resnično življenje) z notranjimi (z dovršeno umetniško govorico). Uvodna pripoved še nadalje razvija osnovni etični problem: ko se rušijo naravne osnove človeškega sožitja z drugimi ljudmi, živalmi in svetom, je edino v odporu v dejanju, ki ga zavestno zmore le človek. Uresničitev takšne odločitve, četudi za ceno smrti, je himnični spev človeku.

Tako je Janez Vipotnik z uvodno pripovedjo intoniral idejno problematiko vseh ostalih zgodb in njih nosilcev – likov. Življenje ne pozna in ne priznava nikakršnega amoralizma. Vsi ljudje so stalno v položajih, kjer se opredeljujejo: zavestno ali tudi ne, preprosto, če njihov predstavi svet pozna le opredmetene stvari in zveze med njimi, in bolj ali celo zelo zaplete, o, če so njihove odločitve sad odmišljenih podob. Primer poslednjega je zadnja pripoved z naslovom *Plavi*.

Pripoved o četniškem bolničarju, ki doživi Grčarice, je tehtanje osebne odločitve nekakšnega blednega razumnika, ki ni več naravno vezan v malo vesolje konkretnih stvari, temveč si ustvarja svet odmišljenih možnosti. Njegova življenjska pot se ne zaključuje s prostovoljno smrtjo, manifestacijo odpora, zato pri njem ostaja moralna izbira, da ne zapusti četnikov in preide k partizanom, le epizodna in daje nekakšen mučen in neizbrisljiv pečat podobi nosilca tega dialogiziranega razmišljanja. Med resničnim, zunanjim potekom zablod, ki so predmet te kozerije, in med notranjo vsebino ni spoja, ki dviga *Davčo* nad običajno pripoved, ni silovite nasičenosti tu odsotnega umetniškega mita.

Med *Davčo* in *Plavimi* je Janez Vipotnik razvrstil še deset pripovedi, ki po dosežkih nihajo med prvo in zadnjo. Vse govore o preobratih v ljudeh. Zorni koti so različni: ali družbeni (ti dajejo ali odvzemajo človeku moralno zadovoljitev) ali etični (ti človeka ali zapirajo ali odpirajo) ali antropološki (ti pa v zoženih mejah, ko človekova kultivirana volja, čustvena in razumska odzivnost, usodno vpliva na človekov telesni, duševni in družbeni obstoj). Najmočnejše čustvene eksplozije doživljajo ljudje, ki delujejo nagonosno in jih življenjski polom najde najmanj pripravljeni.

Pisatelj tudi v tej knjigi poseže po enem njegovih osrednjih motivov: po odnosu med direktivo in drugačno opredelitvijo tistega, ki mora izvršiti direktivo, s katero se ne more strinjati. (S takšnimi problemi je zaposlen v velikem delu svojih dveh romanov: *Enainštrideseto* in *Petištirideseto*). Tu ni sam nosilec opredelitve. V kratkem očrtu Bataljon se bolj po naključju razplete usoda borca (obso-

jeneja na »trinaesti bataljon«), ko nad togo disciplino zmagajo človeška odprtost, širina, pač toplo človeško in demokratično občutenje in sojenje. Granata je kratka epizoda, ko neznan italijanski saboter reši partizanom življenje. Sinek je pretresljiva pripoved, ki govori o tem, da nagonosnost lahko vodi tudi v krivdo, če v odločitvah prevlada čutna stran. Skica zadnjih ur umirajočega ranjenca (*Ranjenec*) se po čistini medčloveških odnosov dviga v himnične oblake plemenite človeške naveze pred dihom smrti. Izgubljen poglavje iz Rodne letine je obratna razrešitev zastavljenega problema kot pri Sinku: človek premaga mikavno čutno doživetje, ker se ne more strgati z lastne verige, iz vezanosti na se v sebi žive vrednote včerajšnjosti.

Že dosednji prikaz nove Vipotnikove knjige razodeva, kako avtor naravnost razspaja z izseki iz življenja med zadnjo vojno. Kot, da se mu mudi in mora še veliko povedati. Tudi o ljubezni pri partizanih (kar je že preje z občutljivim poslušom za mero, karkost snovi, moralno občutljivost v tistih razmerah, izoblikoval v romanu *Petištirideseto*). Ljubezenska prebujanja in hrepenenja se zdaj pretrga s smrtjo (*Mitraljezec*). Vojni oblak, ki gre z mrtvaškim bobnom prek vasi *Ledina*, povzroči moralno zlo, a ga preseže vaška srenja, ko ponovno utripa v očiakovski družnosti. V Tolskem vrhu se moč partizanskega orožja veže z močjo vodilnih borcev, ki se kalijo v odločitvi, da prekršijo ukaze avtoritativne discipline, ki bi bili uničujoči in le hrana za stemuške značajske madeže še višjih od njih. Iz slepe hoje se izvije mestni človek, ki mora zunanjo olikanost zamenjati z drugačnimi oblačili kremenitejšega značaja. Zganci so humarna in anekdotična pripoved o posebnem vedenju lačnih.

Nova Vipotnikova knjiga je po tej moralno-etični občutljivosti pot k problemski obravnavi partizanske tematike. Čeprav so na moralni tehtnici uteži postavljeni tako, da so na obeh straneh (sebičnost: predanost, beg: spopad, ljubezen: smrt, čutnost: zanikanje, odtujenost: navezanost, včerajšnje: današnje, zunanja polikanost: notranje razkrivanje značajske plasti itd.), so nihljaji v desno in levo, v občutenje krivde ali v samopotrjevanje človeške veličine, skoraj dosledno sestavina posameznega človeka. Torej ne tipi ne šablone ne mrtve lutke. V njih – kadar pač pripovedovalec preraste svojo voljo – zablesti tista skrivnost, ki da slutiti v ljudeh in njihovih usodah hod svobodnih odločitev. Tedaj se na črni in krvavi zavesi vojne zasveti svetla luč vere v človeško, enkratno in nepovnljivo veličino. Moralne podobe, ki so namen te knjige, so okvirjene z lepim, tekočim in mestoma poetičnim jezikom.

Franček Bohanec

BELEŽKE BELEŽKE BELE

Izšla bo knjiga o
Gregorčičevi brigadi

V Tolminu deluje že več let domicilni odbor Gregorčičeve brigade. Med drugim je ta odbor sklenil izdati zajetno delo o nastanku, razvoju in bojni poti te brigade. Ker je bila to prva primorska brigada, je njena zgodovina in vojna pot najdaljša. Zato bo njena zgodovina zajeta v dveh knjigah. Rokopis za prvo knjigo, ki bo obsegala nastanek in razvoj brigade do kapitulacije Italije, je delo dr. Toneta Ferencca. Tudi gradivo za drugo knjigo, od kapitulacije Italije do konca vojne, je v glavnem zbrano in ga dopolnjujejo le še borci z opisi bitk in dogodkov, ki so jih sami doživeli.

Prva knjiga naj bi izšla prihodnje leto, tako da bi jo lahko razdelili borcem na zboru brigade, ki bo v Tolminu, verjetno ob tamkajšnjem občinskem prazniku.

Čeprav je, kot že rečeno, gradivo za knjigo zbrano, ni še vse podatkov o borcih, ki so bili v tej brigadi, ki so padli kot pripadniki te brigade ali pa umrli po vojni. Zato je sedaj ena izmed prvih nalog, da prek občinskih odborov ZZZB NOV in krajevnih borčevskih organizacij čimprej zberemo vse potrebne podatke o nekdanjih partizanih, ki žive na njihovem območju in so bili krajši ali daljši čas v Gregorčičevi brigadi. Pri tem je treba upoštevati, da gre šteti med borce Gregorčičeve brigade vse borce enot, ki so se vključili v brigado, ustanovljeno konec aprila leta 1943. V Gregorčičevo brigado sta bili vključeni tudi naslednji enoti Južnoprimorski odred in Stjenkova minerska četa, ki je tedaj delovala na Krasu.

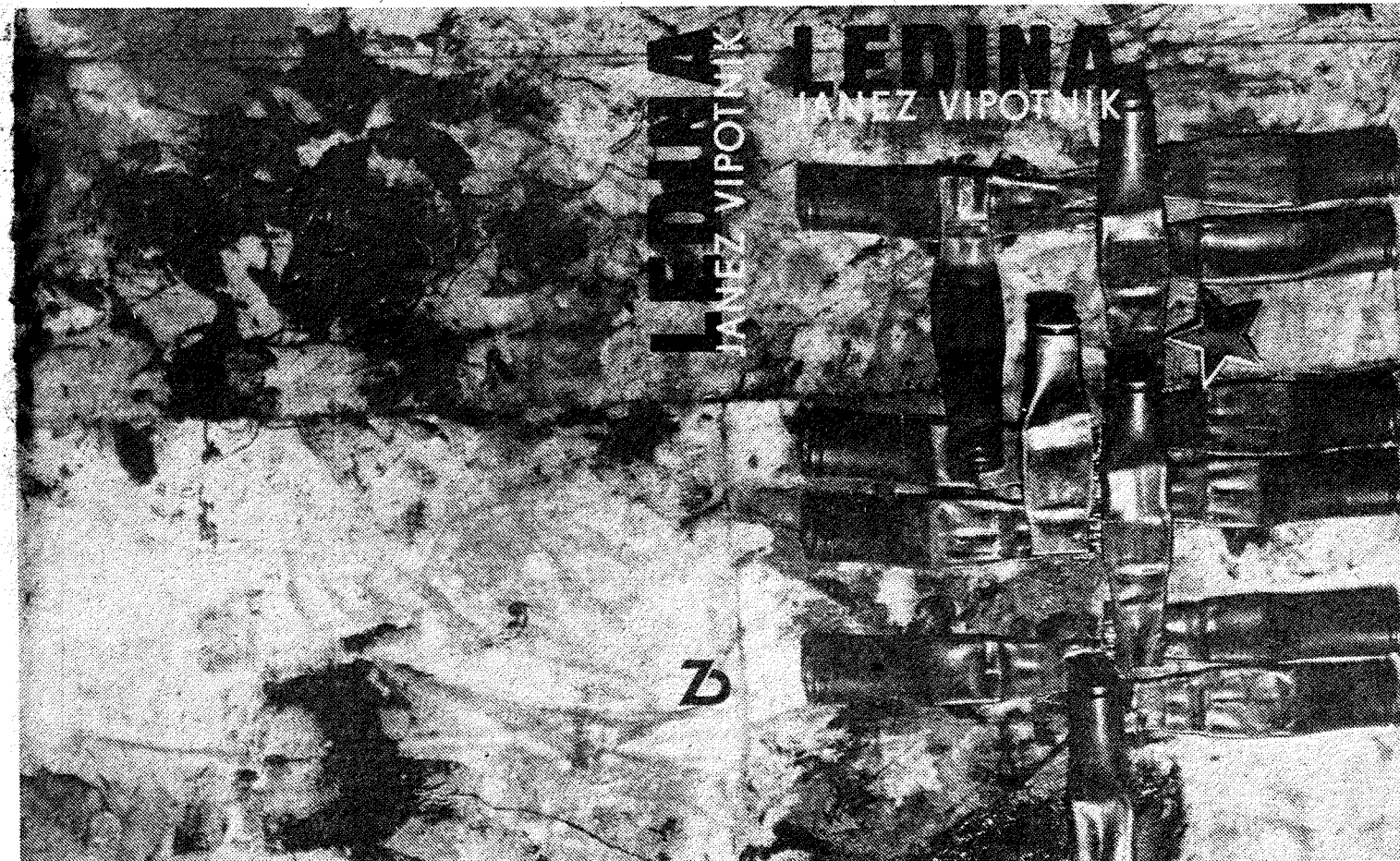
Slednje pomeni, da je treba vključiti v spise borcev Gregorčičeve brigade vse partizane, ki so bili tedaj v omenjenih enotah. Zato je potrebno pri zbiranju podatkov napraviti dva seznama, torej ločeno za 5. in 17. brigado, ker bo vsak seznam sestavljen del prve oziroma druge knjige.

Miro Cencič

ALBUM PLOŠČ, POSVEČEN TITU – V želji, da za vedno obeleži spomin na osebnost predsednika Josipa Broza Tita, je predsedstvo Zveze organizacij Jugoslavije sklenilo, da izda album plošč z deli, posvečenimi Titovi osebnosti. Ta komplet gramofonskih plošč bo vseboval najboljše dela jugoslovanske glasbe na področju kantat in oratorijev, navdihnutih s Titovo osebnostjo in delom. V komisiji za izbor kompozicij so: Andrija Tomašek, Zijo Kučukalić, Radovan Gobec, Tomislav Zografski, Dušan Mihalek, Rudolf Zakrajšek in Branko Karakaš.

KONČANO SNEMANJE PARTIZANSKE ESKADRIJE – V filmskem mestu na Košutnjaku je režiser Hajrudin Kravac končal snemanje nadaljevanke Partizanska eskadrilja, ki jo bo to zimo v petih epizodah po štirideset minut predvajala sarajevska televizija. (»Kar se tiče prodaje v tujino, deli Partizanska eskadrilja, usodo mojih prejšnjih filmov Diverzantov, Mosta, Valterja: odkupilo jo je več kot štirideset dežel, med njimi tudi ZDA, ZRN, Japonska...« je ob tej priložnosti izjavil Hajrudin Kravac.

BELEŽKE BELEŽKE BELE

SREČANJE

Dušan Mevlja

Govoriva o tistih dneh.

Najteže se je bilo privaditi na smrt, ki je neusmiljeno kosila. Dan za dnem. Spominjam se prve akcije. Vodil jo je tovariš Džems. Mrtvih ni bilo, imeli pa smo ranjenca. V obraz ga je zadelo. Potem je bilo smrti vedno več. Le počasi sem doumel, da vsaka revolucija terja žrtve, in da je treba, če jo hočemo urediti, imeti okrog srca trd oklep.

Rodila se je prva partizanska pesem. Smrt. Izšla je v listu Cankarjeve brigade Borec in Mile Klopčič jo je uvrstil v antologijo Pesmi naših borcev. (»Moji prvi verzi so bili pod vzdevkom Ciril Hrast objavljeni v Slovenski mladini, ki jo je urejal Drago Jeran-Kajuh.«)

Dušan Mevlja. Ustvarjalno se razmahne šele v svobodi.

Najprej ugledajo v knjižni obliki luč sveta partizanske pesmi. Pohod. Sledi osem pesniških zbirk. Zbadljivke. Noji. Odložena maska. Vonjave minljivosti. Luna je na zemljo pala. Pravljica o zlatorogu. Knjige za mladino. Leteča žaba. Veliki lovec Bum. Knjiga novel in črtic. Mornar na suhem. Knjiga aforizmov. Kdor se zadnji smeje, ima zamudo. Knjige humorja in satire. Vesele in pikre. Samo za objokane ljudi. Ah, ta zamišljenost. Stene imajo ušesa. Gledališke anekdote. Smeh za kulisami. Knjigi enodejank in odrskih priredib. Enodejanke. Sedem enodejank. Prevodi.

Če jih zložimo skupaj, je to šestindvajset knjig.

Skromno opozori na misli iz ocen. (Branko Hofman: »Po izpovednem občutju je Mevljeva zbirka Vonjave minljivosti postavljena na tragično mejo eksistenčnega in socialnega deluzionizma. Ta ima ponekod zven intimne prizadetosti, žalovanja in melanholije, drugod spet ironičen zven, ki skriva za navideznim obešanjaštvom v resnici pesnikovo nespravljalnost s svetom, kakršen je. Pesnik tudi ne prikriva svojega satiričnega temperamenta, saj teži v mnogo pesmih h konkretni socialni odzivnosti.«. Janez Švajncar: »Dušan Mevlja poteši pričakovanje bralca že v prvem ciklu svoje zbirke, ki je tematsko in izpovedno najmočnejši in tudi nad vse pretresljiv, kajti pesnik smelo in brez leporečja analizira svoje življenje in delo. Do sebe je neizprosni, ničesar ne prikriva in razkrije vsestranske poteze. Prav zaradi tega mu bralec pritrdi in sprejme njegovo preiščevanje in spoznanje kot del sebe in svoje lastne celote.«)

Posebno doživetje? Pred bitko na Ilovi gori so nas ranjence odložili v zasilni bolnišnici v Javhah v Suhi krajini. V njej smo prebili zimo 1943/44. Le malo nas je prišlo živih iz nje. Ni bilo zdravih, hrane in smrt je bila vsakdanjost. Ranjenci so umirali za pljučnico, ker so jedli sneg. In sneg so jedli zato, ker so bili strahovito žejni, vode pa ni bilo. Spali smo v šotorih z enim samim krlom, skoznje je pihala kraška burja... Ko sem si na pomlad v neki kmečki hiši v ogledalu ogledoval svoj obraz, neznan in poraščen z dolgo brado, sem rekel:

»Fant, če si preživel to zimo, boš bržkone še živél!«

Tako se v partizanske dni vrača Dušan Mevlja, skojevec od leta 1939, vosevec od leta 1941 do leta 1943, ko je odšel v gozdove, borec Cankarjeve brigade.

V Črnomlju, kamor so ga kmalu zatem poklicali v Slovensko narodno gledališče, se mu je zdelo kot v oblubljeni deželi.

Gledališče? Gledališču je pravzaprav zapisal svoje življenje. Od prve vloge v dramskem krožku mariborskega učiteljskega, ko je igral v režiji Justa Košute in Emila Smaska, se za kratek čas pomudil v lutkovnem gledališču, prek edinstvenega gledališča v tedanji okupirani Evropi, ko so igrali sredi bitk in hajk, do mariborskega gledališča. V slednjem je bil, z izjemo dveh let, ko je bil direktor Veselega gledališča, igralec, ves čas po osvoboditvi. Devetnajst let je urejal gledališki list za Opero in Dramo, ki je iz drobnega lističa prerastel v gledališko revijo, v mariborskem gledališču je praznoval tridesetletnico umetniškega

»Kljubovali smo tudi z umetniško besedo, z orožjem duha!«

dela. Sakini v Patricovi Čajnici, Yenki v Vroči krvi istega avtorja, Senečka v Tujem detetu Škarkina, dr. Figgins v ZOO, La Fleche v Molierovem Skopuhu, kralj Karel v Škrjančku, Norec v Shakespearovem Kar hočete, Lancelott Gobbo v Beneškem trgovcu...

Mnogo spominov. Še več partizanskih, žalostnih in radostnih. Preveč za nekaj časniških vrstic. Trdno so zasidrani v meni. Revolucija je osmislila moje življenje. Hvaležen sem ji in s ponosom trdim, da sem partizanski pisatelj in partizanski igralec.

Posloviva se. Bi Dušan Mevlja, rojen pred šestdesetimi leti v Mariboru očetu Alojzu Mevlji, Primorcu iz Lokev pri Divači, in materi Notranjki, Ani Karbič iz Orehka pri Postojni, lahko kod drugod našel delovni pristan? Najbrže ne. Zamikal ga je v času, ki ga ni bilo dano živeti vsakomur. Pečat je bil neizbrisljiv.

Težko je bilo, a najlepše...

Milena Štrajnar

SPREMLJAMO

O radijskem programu, naj gre za njegove posamezne oddaje ali za vsebinske sklope, ocen, ne takih ne drugačnih, skorajda nikoli ne pišemo. Kako to? Res je v programih, ki »švigajo« skozi eter, veliko povzetega in samo posredovanega, toda delež lastne, ustvarjalne produkcije tega medija, ki na svoj poseben način, s specifičnimi radiofonskimi sredstvi izpoveduje duha časa v sila različnih smereh in na različne načine, še zdaleč ni majhen ali neopazen. Pomislimo samo na obilico reportažnih zapisov, na vseh vrst neposredne radijske prenosa, na pogovore v živo, na razvejanje oblike radijske esejistike, na javne koncerte, literarne večere, radijske igre in še celo vrsto drobnih izraznih oblik, ki same po sebi sproščajo in spodbujajo ustvarjalno oblikovanje vsebin, vredno, sodeč po rezultatih, enake pozornosti, kot so je deležni avtorski prispevki na drugih kulturno-umetniških, strokovnih ali družbenih »prizoriščih« – pa omenimo v tej zvezi samo televizijo, gledališča ali založniške in revijalne publikacije.

Radijskemu mediju namenjeno ustvarjalnost puščamo, kar zadeva javno kritično vrednotenje, ob strani, kar zadeva poslušanje in sproti, spontano spremljanje pa seveda ne. Poslušalcev, ki bi se posameznih oddaj »lotevali« načrtno in po vnaprejšnjem izboru, je sicer razmeroma malo (česar njihovo število najbrž raste), zato pa je tistih, ki imajo sprejemnik stalno odprt in znajo spontano prisluhniti vsemu, kar ustreza njihovu pričakovanju ali spodbuja njihovo zanimanje, tolikanj več. In to prav gotovo ni slaba plat radijskega medija: da je besedo ali vzrok iz radijskega aparata mogoče poslušati in se hkrati ubadati tudi s čim drugim, česar televizija, ki med gledanjem absorbira telo in duha, ne dopušča.

Radio je že zdavnaj postal nenadomestljivi »hišni prijatelj«, naša stalna, neposredna in v mnogo ozirih zares mobilizacijska vez s svetom onstran domačega ognjišča. Prav zavoljo njega se čutimo v nenehnem stiku s stvarmi in dogajanji. Navadili smo se ga in postalo nam je samoumevno, da nam prinaša, kar nam pač prinaša – v nasprotju s televizijo, ki jo še zmerom obravnavamo kot nekakšno višjo, bolj zahtevno in pomembnejšo medijsko formo s funkcijo »hišnega gosta«. Gostom pa v primerjavi s prijatelji nehoti posvečamo več pozornosti in večjo veljavo, ne oziraje se na to, kaj nam prinašajo in kaj imamo od njih.

Nasploh ugotavljamo, da je naš radijski program s svojo zdaj že petdesetletno tradicijo in z dodobra ustaljenimi vsebinsko-oblikovnimi pristopi v primerjavi s televizijo, ki se še na veliko išče, precej bolj trden, urejen in kvalitetno dognan.

To velja tudi in še posebej za kulturni oziroma literarni del radijskega programa, katerega delež pri spodbujanju izvirne in prevodne produk-

cije sega veliko dlje, kot si – tudi glede na deficitarnost kritičnega zapisovanja o radijskih prispevkih – običajno mislimo. Vzemimo za primer samo odpiranje »oken« v svet poezije drugih narodov. Slovenci smo ponosni na številne pesniške prevode, ki pomenijo mostove ne le k velikim, ampak tudi k majhnim, prebujajočim se ljudstvom drugih kontinentov – pa ne bi smeli pozabiti, da je velikanski del teh literarnih dejanj spodbudil prav ljubljanski radio s svojim razvejanim spletom literarnih oddaj in z delovanjem ekipe, ki jo je na to pot popeljal dolgoletni radijski kulturni urednik, pokojni Mitja Mejak. Tega, kolikšen je skupni obseg pesniških, esejističnih, strokovno-publicističnih, izobrazbenih, teoretičnih in vseh drugih »serij«, ki se na radijskih valovih v rednih vsakotredenskih presledkih vrstijo že dolga leta, statistično pravzaprav ni mogoče prešteti. Gre pa dejansko za velikanski arhiv, ki bi ga veljalo urediti in ovrednotiti, v bodoče pa vsaj temeljni del te žive produkcije tudi redno tiskati v posebnih publikacijah, kajti usoda v eter »vrženih« besedil je njihovo naglo odhajanje v pozabo, ki se ji velja upreti. Na trakovih, ki jih v radijski fonoteki ne brišejo, lahko ostane ohranjen le minimalni del vsega, kar je bilo ustvarjeno, za kasetno produkcijo pa vemo, kako skope so njene možnosti, saj je posnetkov, ki se »splačajo« in zmorejo svojo funkcijo na prostem trgu, komaj za pokušino: v poštveh prihajajo tako in tako le glasbene storitve in ob njih kvečjemu še otroške radijske igre, izobraževalni ciklusi ter ta ali oni poetični drobci.

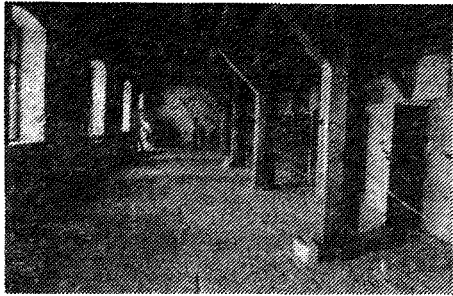
Radio obljublja za prihodnje leto rast kakovosti obstoječih oddaj, ne pa tudi širjenja programskih ur. Prepričani smo, da je to prava pot – pa ne samo zavoj stabilizacijskega obračanja novcev. Intenzivno bogatenje in poglobljanje tega, kar že imamo, je vredno več od ekstenzivnega širjenja. Najbrž res ni prave potrebe, da bi obžalovali stisko, ki že več let preprečuje uvajanje novih programskih pasov in z njimi tudi novih oddaj različnih zvrsti. Tolikanj bolj spodbudno zvenijo napovedi, da si bodo uredništva prizadevala k nadaljnjemu širjenju zaledja zunanjih sodelavcev tako doma, na slovenskem območju, kot tudi drugod po Jugoslaviji.

Če torej radijskim programom po vsebinski plati ni mogoče izrekat bistvenih očitkov, pa je njihov optimalni poslušalski efekt vendarle vprašljiv. Sistematičnega in »organiziranega« sprejemanja radijskih vsebin je vendarle manj, kot bi si bilo želeli. Del krivde za to kaže pripisati tudi samemu konceptu oblikovanja radijskih programov, ki so razcepljeni v obilico kratkih pasov (zavoljo katerih je treba nenehno hiteti, se odrekati temu ali onemu, kar bi še radi povedali, in se opravičevati), do tega pa je prišlo v znamenju prilagajanja poslušalcu, ki sedi ob sprejemniku, neselektivno posluša vse, kar prihaja predenj, in mu pri tem nekakor ne sme biti dolgčas. Veliko vprašanje pa je, ali je tak poslušalec perspektiven za najboljši možni radijski program. Zdi se, da je perspektiva poslušanja najbrž le drugačna. Prepričan sem, da bo manj in manj ljudi, ki jih bo zanimal program v znamenju »vsega po malem«, raslo pa bo število tistih, ki bodo prav prek radijskih valov iskali izčrpne in izdatne možnosti za svojo razglednost, za komunikacijo z drugimi, za svoje poglobljeno razmišljanje o stvareh in pojavih, torej za zapolnitev svojih interesov.

Tem in takim vprašanjem bo moral biti namenjen temeljni programsko-organizacijski premislek radijskih izvajalcev in uporabnikov.

Viktor Konjar

NOVA GORICA

Poklonili so se žrtvam
v Rižarni

Člani združenja borcev NOV in občani krajevnih skupnosti Grčna iz Nove Gorice, ki so se v nedeljo, 7. septembra 1980, udeležili partizanskega mitinga in protifašističnega zborovanja v Selcah pri Ronkah v Italiji ter komemoracije ob 50-letnici žrtev fašizma v Bazovici, so si ob tej priložnosti ogledali tudi nacistično taborišče smrti – tržaško Rižarno v Trstu in se poklonili spominu žrtvam, ki jim je zločinska nacistična roka pretrgala življenjsko pot.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

VOLČE

Grobница padlim
borcem

Krajevna organizacija ZB NOV Volče z družbenopolitičnimi organizacijami in KS so v sodelovanju z občinsko organizacijo ZZB Tolmin v nedeljo, 31. avgusta, odkrili novo grobnico štirinajstih padlim borcem NOV 30. divizije. Grobnico so uredili sredi domačega pokopališča. Krajani so s prostovoljnim delom veliko prispevali zlasti za ureditev okolice in celo za asfaltiranje enega kilometra ceste do pokopališča.

Ko je predsednik KO ZB Franc Grbec pozdravil vse navzoče, je udeležencem slovesnosti spregovoril eden izmed nosilcev upora v teh krajih in današnji član predsedstva republiške konference SZDL Slovenije Albert Jakopič-Kajtimir.

V skupni, lepo urejeni grobnici je našel dokončno in dostojno mesto počitka tudi borec Dušan Škodič-Sulc iz Ljubljane, ki je na tem območju padel kot prva žrtev fašizma konec aprila 1943. Italijani so ga zagrebli na samem in nadzorovali njegov grob, toda domačini so vse vedeli ter so z velikim spoštovanjem skrivaj nosili tjakaj cvetje in sveče. Gamljiv je bil prizor ob sedanjem prekopi in slovesnosti urejene grobnice, ko so se nečaki z vsem spoštovanjem prišli pokloniti svojemu stricu, borcu in žrtvi za današnjo svobodo in lepše življenje.

EMA ŠULIGOJ

JAVORNIK-KOROŠKA BELA

Veliko prireditev ob
krajevnem prazniku

Prebivalci krajevnih skupnosti Javornik-Koroška Bela so zelo lepo proslavili svoj krajevni praznik. Odprli so razstavo Tito na Jesenicah in pripravili okroglo mizo o vseh najaktualnejših komunalnih, investicijskih in drugih vprašanjih na njihovem območju. V sredo, 3. septembra, so na hiši odkrili spominsko ploščo v spomin na delovanje komiteja KPS v nekdanjem Kavalarjevem stanovanju. V četrtek, 4. septembra, so v spominskem parku Tettec pripravili recital in koncert pihalnega orkestra jeseniških železarjev. Isti dan zvečer je bila slavnostna seja skupščine krajevnih skupnosti, na kateri so podelili pet priznanj 4. september 1941 in 10 bonastih odličij OF. Četrty september so si izbrali za krajevni praznik v spomin na žalostni dogodek, ko so gestapovci za zidom nekdanjega pokopališča ustrelili talce: Franca Freliha, Karla Kragolnika, Franca Podgornika, Ludvika Stratišarja in Albina Savlija. V petek, 5. septembra, so pripravili proslavo Tito med nami in vajo domačih prostovoljnih gasilcev. V soboto 6. septembra, je bila velika slovesnost na Kresu, kjer so odprli rekreacijski center.

Poleg omenjenega so pripravili tudi veliko športnih srečanj in tekmovanj v tenisu, balnanju, streljanju, košarki, odbojki in šahu. Obiskali pa so tudi karavlo, kjer so jih granicarji seznanili z novim orožjem in obrambo proti plinom.

BRANKO BLENKUŠ

LJUBLJANA ŠIŠKA

Srečanje koroških
borcev NOB in
maistrovcev

Maistrovi prostovoljci so združeni v občinskih poverjeništvih Zveze borcev za severno mejo 1918-19, borci iz NOB pa v področnih odborih koroških partizanov. Oboje pa vežejo bojvniško sorodstvo, politična in narodna zaveza.

Od šišenskih še živečih 37 Maistrovih prostovoljcev in 25 koroških partizanov iz NOB je uspelo zbrati skupaj komaj četrtno, prvi med 80 in 90 let, drugi pa nekako med 50 in 70 let starosti.

Malo pozno smo ugotovili, ko smo se srečali na res prijetnem srečanju obojih v mengeški lovski koči, da si imamo res veliko povedati.

Maistrovi so krvaveli za nacionalno svobodo in združenje z Jugoslavijo, partizani iz NOB pa za izgon okupatorjev in za socialno preobrazbo vse naše družbe. Vendar se je tudi med Maistrovci že precej mešal duh boljševoške revolucije.

Območje bojev za severno mejo je segalo od Podrožce tja do Lendave, največ ob Dravi in Muri. Od 3500 znanih prostovoljcev Maistrovih borcev za severno mejo, vojakov, podoficirjev in oficirjev je izkrevavalo 140 znanih in evidentiranih, koliko pa je bilo neznanih, ne bomo nikdar izvedeli.

Na vprašanje borcev NOB, koliko je bilo vseh udeležencev vseh bojev za severno mejo, so podatki različni. Strah pred nemškim okupatorjem je uničil veliko podatkov. Nekateri so prav vseh naštel do 40.000, to je skupno z mobiliziranci in že redno vojsko. Tistih različnih sodelujočih do plebiscita je bilo do 13.000, medtem ko je pravih Maistrovih prostovoljcev bilo okrog 3.500, to je sodelujočih od 1. novembra 1918 do konca januarja 1919.

Lepo in prav bi bilo, če bi se medsebojno obe organizaciji bolj zblížali. Že prvi sestanek je pokazal to potrebo.

Dogovorili smo se, da se bomo udeleževali medsebojnih izletov, zborovanj, srečanj, skupno enih in drugih. Predvsem pa, da bi bilo dobro tako sodelovanje razširiti na širše območje po vsej Sloveniji.

Priznavamo, da maistrovci počasi ugašamo, toda kljub nekako 83-letni povprečni starosti, se nikakor še ne dam. Še se posamezniki čvrsto držijo pokonci, vsi pa radi obujajo spomine na preživele čase, za katere se nam zdi, da zlasti mladi premalo vedo, premalo smo jim znali o tem pripovedovati.

MARJAN MEDVEŠČEK

JAVORNIK

Odkritje spomenika
47. padlim borcem
Gradnikove brigade

V spomin na tragične dogodke 23. decembra 1943 leta na Javorniku nad Črnim vrhom nad Idrijo, ko so nemške in domobranske enote obkolile in uničile del 3. bataljona Gradnikove brigade, bodo v nedeljo, 21. septembra 1980 ob 11. uri pred Pirnatovo kočo na Javorniku slovesno odkrili spomenik 47. padlim borcem 3. bataljona SNOUB Ivana Gradnika. Občinska organizacija ZZB NOV Idrija in domicilni odbor Gradnikove brigade iz Nove Gorice bodo v sodelovanju s planinskim društvom Idrija pripravili ob slovesnem odkritju spomenika tudi kulturni program, slavnostni govornik pa bo Viljem Klemenc – Vili, nekdanji politični komisar Gradnikove brigade. Istega dne popoldne ob 13. uri pa bo pri Skvarču, trideset ure hoda oddaljena na domačiji od Javornika proti Vodicam, odkritje spominskega obeležja padlim borcem NOV in domačinom. Ob odkritju obeležja bo spregovoril Anton Korencić – Tarzan, nekdanji komandant 3. bataljona Gradnikove brigade.

Sredstva za obe spominske obeležji, ki bosta seznanjali mimoidoče o tragičnih dogodkih med NOB na Javorniku in okolici, so poleg domicilnega odbora Gradnikove brigade s prostovoljnimi prispevki zbrali borci in invalidi krajevnih organizacij ZB in VVI iz idrijske občine. Veličasten spomenik na Javorniku, bronasta spominska plošča je vzidana na več kot 2 metra visoki skali, je nastal po zamisli Nandeta Rupnika, likovnega oblikovalca iz Idrije.

Ob otvoritvi Pirnatove koče na Javorniku leta 1952 so planinci na kočo vzdali spominsko ploščo padlim gradnikovcem, lanskega decembra pa sta Planinsko društvo Idrija in ZZB NOV Idrija organizirala v spomin na tragične dogodke na Javorniku prvi zimski spominski pohod. Zato bodo mladi planinci PD Idrija po odkritju novega spomenika prevzeli v varstvo to spominsko obeležje.

Domicilni odbor Gradnikove brigade, ZZB NOV Idrija in PD Idrija vabijo gradnikovce, borce, planince, mladino in ostale občane in delovne ljudi, da se polnoštevilno udeležijo slovesnosti in odkritja spominskih obeležij na Javorniku in pri Skvarču. Slovesnosti bodo ob vsakem vremenu. Do Pirnatove koče na Javorniku (1.240 m) nad Črnim vrhom lahko pridejo po markiranih planinskih poteh ali pa z motornimi vozili.

SILVO KOVAČ

NOVA GORICA

Triintrideset
odlikovancev

Prav na dan občinskega praznika, 9. septembra, je predsednik SO Nova Gorica, Jože Sušmelj izročil odličja 33 tovarišem iz te občine, ki jih je ob njihovih življenjskih jubilejih odlikovalo predsedstvo SFRJ za dolgoletno predvojno revolucionarno delo, za aktivno delo in udeležbo v narodnoosvobodilni vojni ter nesebično in požrtvovalno povojno aktivnost v družbenopolitičnih organizacijah, aktivnost v SLO in družbeni samozasčiti, v delegatskem sistemu, aktivnost v samoupravnih organih in tozdihi in drugih DO, samoupravnih organih krajevnih skupnosti in drugih družbenih in društvenih dejavnostih.

Tovariš Sušmelj je ob tej priložnosti v svojem slavnostnem govoru spregovoril o revolucionarnem boju pod fašistično Italijo zatiranega primorskega ljudstva, ki se je iztekel v narodnoosvobodilni vojni, v kateri je v goriški občini darovalo svoja življenja nad 2.000 padlih borcev NOV.

LOJZE KRISTANČIČ – MINKO

Predsednik SO Nova Gorica izroča odlikovane spomeničarju Zoranu Špacapanu – Dušanu.

PODLJUBELJ

Francozi na obisku

Prejšnji teden je že tretja skupina francoskih internirancev letos obiskala Podljudelj in pa nekatere kraje v Sloveniji. Tokrat je prišlo sedemdeset bivših internirancev iz Mauthausna in Rawensbrücka obiskat bivše taborišče, podružnico Mauthausna, na Podljudelju, iz francoskega mesta Clermont – Ferranda pod vodstvom predsednika organizacije bivših borcev Charona. Veliko je bilo med njimi žena in pa svojecev umrlih internirancev. S seboj so pripeljali tudi tri mladince, ki so se udeležili izleta v Slovenijo kot nagrado za najboljša pisna dela o internirancih. Na Podljudelju so jih pozdravili predstavniki tržaške občinske skupščine in pa združenja borcev iz Trziča. Drugi dan je skupina obiskala muzej revolucije in narodne osvoboditve v Ljubljani, kjer so jih pozdravili predstavniki republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Po ogledu muzeja in mesta Ljubljane so obiskali Bled in Begunje.

S.

SLOVENJ GRADEC

Srečanje invalidov

Društvo invalidov občine Slovenj Gradec poseveča posebno pozornost razvedrilu težjih invalidov – zlasti paraplegikov. Tokrat je bilo srečanje v Ravnah nad Šošanjem. Potem ko je Andrej Lovše, predsednik društva invalidov, pozdravil vse navzoče, je sledil pester kulturni program. Profesor Stane Hribernik je zbranim invalidom govoril o delu in življenju tovariša Tita.

Vse priznanje in zahvala pa gre članom pevskega društva iz Braslovč, ki so s svojim pestrim izvajanjem narodnih in zabavnih pesmi invalide še posebno razvedrili in jim tako nudili prijetno razpoloženje.

ADOLF ANKON

MEDVODE

Slovesnosti za praznik

Medvodčani so minuli teden proslavili svoj krajevni praznik v spomin na zasedanje pokrajinske konference komunistične stranke Jugoslavije za Slovenijo v škofijskem dvorcu v Goricanah, katere se je udeležil tudi tovariš Tito. Zvrstile so se številne kulturne prireditve, športna srečanja, krajevna organizacija ZB NOV Medvode pa je v okviru krajevnega praznika v nedeljo odkrila spominsko obeležje na porušeni Malenškovi žagi v Zlebeh pri Medvodah.

V tej žagi je bil med vojno bunker, v katerem je bil sedež okrožnega komiteja KPS in okrajnega odbora OF Medvode od spomladi leta 1943 do 31. decembra 1944, ko je bil bunker napaden. Padel je sekretar komiteja Andrej Hafner-Iztok.

Slavnostni govornik ob odkritju obeležja je bil Ivan Bizant-Niko, medvoška pihalna godba, pevski zbor KUD Otona Županciča Sora in recitatorji Svoboda pa so slovesnost popestrili s kulturnim programom.

JOŽE ČURIN

PREBOLD

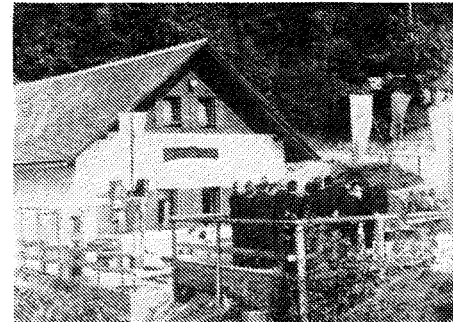
Marija Reka je
praznovala

Marija Reka, najbolj oddaljena in raztresena hribovska vasica krajevnih skupnosti Prebold, je bila polne tri mesece in več prizorišče velike delovne zavzetosti preboldskih planincev in Marijarečanov. Le-ta je trajala vse do 7. septembra, ko je bila v prenovljenem planinskem domu slavnostna seja skupščine krajevnih skupnosti, s katero so zaključili letošnje praznovanje krajevnega praznika, ki ga praznujejo v spomin na veliko stavko slovenskih tekstilcev iz leta 1936.

Slavnostna seja, na kateri je imel osrednji govor predsednik skupščine krajevnih skupnosti Valter Zupanc, pa je pomenila tudi obračun dela krajevnih skupnosti v minulem obdobju. Še posebno pa je bilo poudarjeno, da je praznovanje v tej idilični hribovski vasiči namenjeno med drugim tudi temu, da prebivalci tega predela spoznajo, da delavce iz doline ni pozabil misliti na njihovo prihodnost, da želi z njimi solidarno porazdeliti težko breme kmetovanja v teh predelih. Ne nazadnje pa pomeni praznovanje krajevnega praznika v tem najlepšem predelu preboldske krajevnih skupnosti vrhunec večletnega solidarnostnega vlaganja vseh delovnih ljudi žalske občine v to območje. Z uspešno izvedeno akcijo solidarnega vlaganja v cestne povezave hribovskih kmetij z dolino so namreč na tem območju uspeli povezati skoraj vse kmetije. S tem pa je v teh hribeh zavel veter lepšega življenja, ki bo zaustavil preseljevanje prebivalcev v dolino. Dolg povojne generacije do teh ljudi, ki so dali pomemben prispevek v NOB, je tako vsaj deloma poplačan. Prav gotovo pa bo potrebno za njih storiti še dosti več, saj je bil njihov prispevek v času narodnoosvobodilnega boja še dosti večji. Ta sicer ni izražen v številu žrtev, ampak v tihi požrtvovalnosti in predanosti, ki so jo prebivalci teh predelov dali, kadar so nahranili lačne in dali toplo zatočišče preganjanim borcem.

Krajevni praznik so krajani KS Prebold proslavili v delovni vni in želji, da jutri naredijo še več, da še poglobijo enotnost in ohranijo tradicionalno sožitje delavca in kmeta, ki je prav v času stavke leta 1936 še posebno prišlo do izraza.

DARKO NARAGLAV

Prenovljen planinski dom na dan slavnostne seje skupščine KS Prebold. Na njem so odkrili spominsko ploščo žrtvam fašizma te vasi.

INDUSTRIJA GRADBENEGA MATERIALA

»GRADNJA« Žalec

Probleme današnjega časa
ENERGETSKO KRIZO, ONESNAŽEVANJE OKOLJA, VARČEVANJE

REŠUJEJO
Schiedel montažni dimniki
Schiedel etažni dimniki
Odpri kamin ANTIKA
Montažne troprekatne greznice
STIBO termoblok
Potresni zidak

Če vam lahko svetujemo pri reševanju problemov v vezi z gradnjo vaše hiše, se obrnite na nas.

V okviru naših možnosti vam bomo vedno radi pomagali.

PROIZVAJAMO, PRODAJAMO IN MONTIRAMO

Industrija gradbenega materiala GRADNJA Žalec, Aškerčeva 4, tel. (063) 710-740, 710-741, 710-773, 710-719.

Enota: Proizvodnja in prodaja gradbenih materialov Latkova vas pri Preboldu, tel. št. (063) 722-027, 722-078, 722-089, 722-144, 722-151.

Naše proizvode lahko kupite v vseh prodajalnah gradbenega materiala.

• Z vami gradimo
• Z vami opremljamo

lesnina

Proizvodno in trgovsko podjetje z lesom, lesnimi izdelki in pohištvo n. sol. o. Ljubljana

Temeljna organizacija združenega dela

Notranja trgovina na debelo Ljubljana o. sub. o.

Ljubljana, Titova 51

Kartonažna tovarna Ljubljana

TOZD VALKARTON LOGATEC

Čestitamo vsem delovnim ljudem in občanom Logatca za občinski praznik – 12. september.

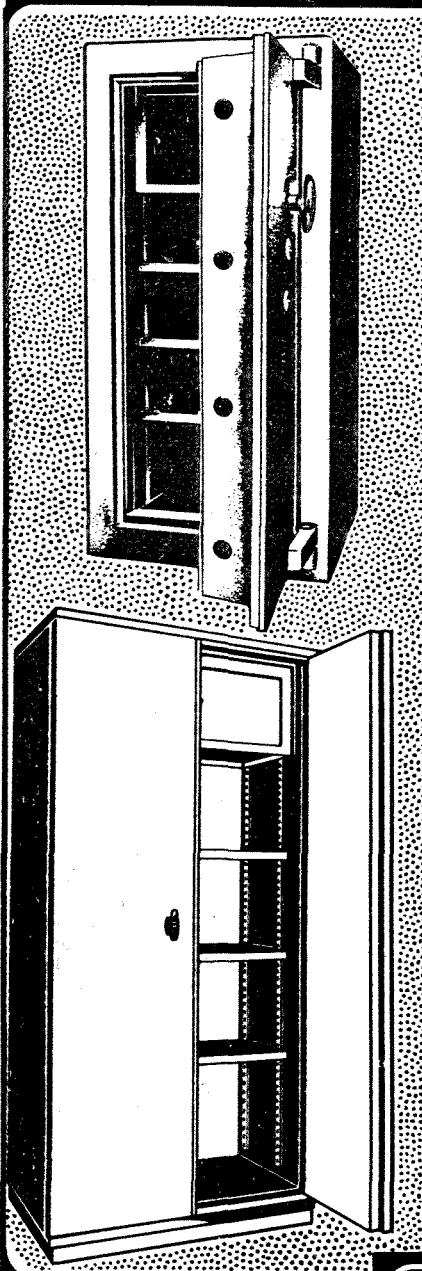
gozdno gospodarstvo
brežice n. sol. o.

»Gozdno gospodarstvo Brežice s svojimi TOZD proizvaja in nudi v prodajo:

- vse vrste gozdnih sortimentov,
- žagan in decimiran les,
- veliko izbiro stavbenega pohištva in ostalega gradbenega materiala,
- transportne in gradbeno urejevalne ter hortikulture storitve,
- veliko izbiro gozdnih sadik, okrasnega drevja in grmovja.

Vsem dosedanjim poslovnim sodelavcem in novim koristnikom naših proizvodov ali storitev se toplo priporočamo.«

ELKOM PRIMAT

VARNOSTNA OPREMA

Dvostenska omara OG je namenjena za shranjevanje dokumentacije in učil s posebno prirejenimi vložki pa za orožje. Ima dvojne stene, ki so zapolnjen z lahkim izolacijskim materialom. Taka izvedba pri manjšem sobnem požaru varuje določen čas arhivirano dokumentacijo in učila. Omare dobavljamo z vgrajenim trezorjem ali brez.

Omara tehta 230 kg.

Za blagajne se odločimo, ko želimo ohraniti vrednostne papirje in predmete pred odtujitvijo ali požarom. Pri tem je pomemben pravilen izbor blagajne.

Blagajne izbiramo glede na stopnjo varnosti, ki jo blagajna nudi.

PRIMAT izdeluje blagajne v petih stopnjah varnosti.

PRIMAT TOVARNA KOVINSKE
OPREME MARIBOR
Industrijska 22, telefon (062)
28-641, telex: YU 33-178

SOZD – združena
elektrokovinska
podjetja maribor, n. sub. o

PRIMAT

Z lepimi tapetami
Lepše stanovanje

veta
Papirnica Vevče
79-80

Če želite podrobne informacije, izrežite ta kupon in ga pošljite na naš naslov. Obkrožite, kateri prospekt vas zanima, pa vam ga bomo poslali brezplačno.

veta
Papirnica Vevče

št. 37
Zanima me prospekt:

A Navodilo za
lepljenje tapet

B Vzorci tapet
kolekcije 79-80

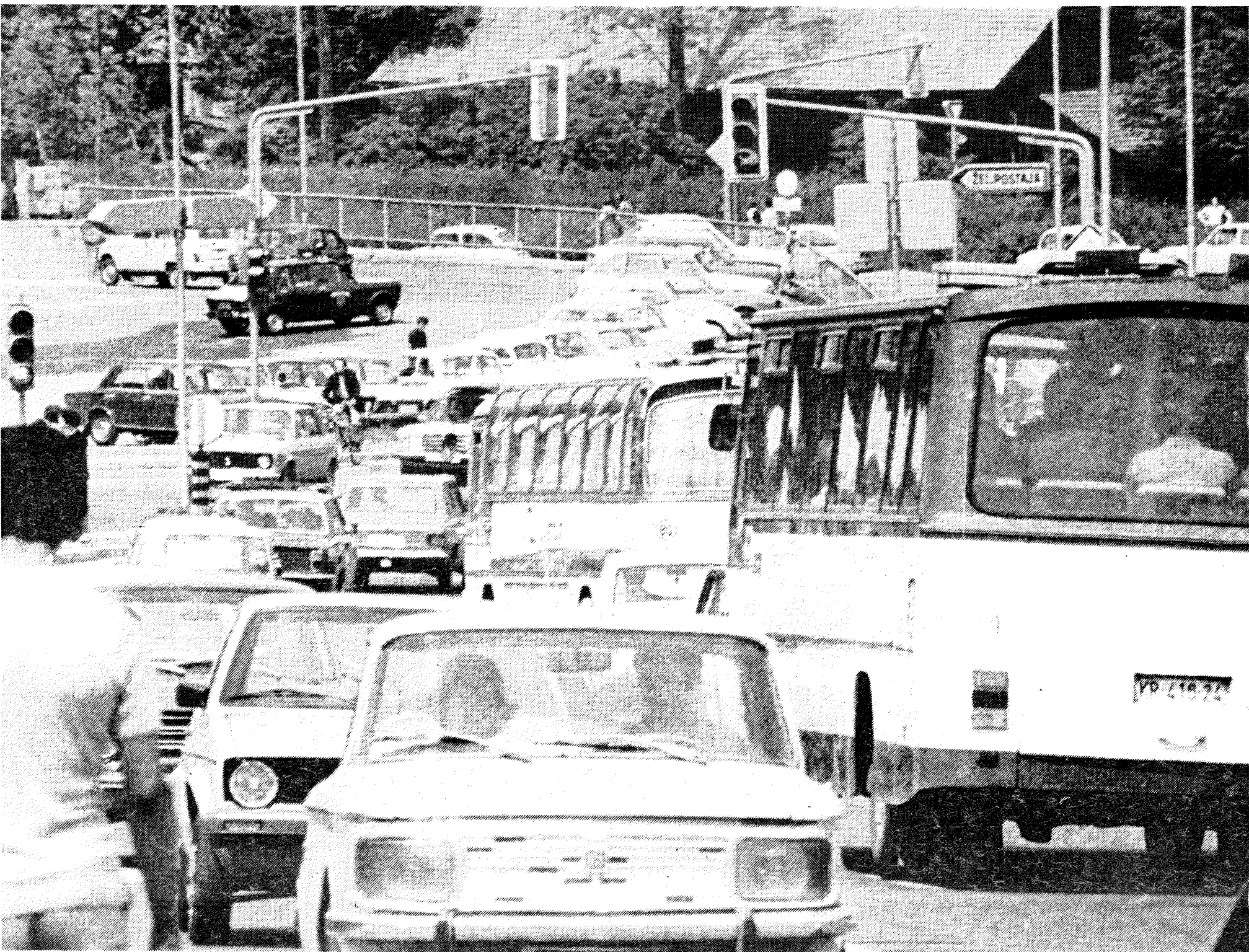
C Navodila za izbiro
in nakup tapet

Prospekt mi pošljite na naslov:

poštna številka in ime pošte

veta
Papirnica Vevče

Papirnica Vevče
61260 Ljubljana Polje

Zakaj bi bili na cilju živčni in utrujeni?
Zakaj bi se izpostavljali nevarnostim na cesti...

... Ko pa lahko potujete med

Ljubljano in Mariborom
Ljubljano in Mursko Soboto
Ljubljano in Novim mestom
Pulo in Zagrebom

Hitro, udobno, varno in zanesljivo...

Mesto in vloga industrijskih tirov v racionalizaciji transporta

Industrijski tiri igrajo izredno pomembno vlogo v racionalizaciji transportnega procesa, saj predstavljajo najracionalnejšo obliko transporta*. Zato je razumljivo prizadevanje, da bi usmerili čimvečje količine blaga na neposreden železniški transport (od vrat do vrat), to je na industrijske tise. To pa zahteva izgradnjo novih industrijskih tirov tam, kjer so za tak transport primerne količine tovara in kjer je taka izgradnja družbeno upravičena. Potrebno pa je tudi dograditi in posodobiti obstoječe industrijske tise. Seveda bodo efekti uporabe industrijskih tirov lahko polni le, če se bo modernizirala tudi sama organizacija dela v notranjem in zunanjem transportu in pa uporabljala sodobna transportna in prekladalna mehanizacija.

Vsekakor je nujno, da se v našem gospodarstvu popolnoma uveljavi spoznanje, da racionalizacija transporta ni stvar samo prevoznikov, ampak vsaj v enaki meri kot prevoznikov tudi samega gospodarstva. To pa pomeni, da bodo morali ozdi v svojih investicijskih programih novogradenj in rekonstrukcij svojih kapacitet predvideti tudi intenzivna vlaganja v posodabljanje transportnega procesa. Na ta način bo tudi izgradnja in posodobljanje transportnega procesa. Na ta način bo tudi izgradnja in posodobljanje industrijskih tirov postalo stvar uporabnikov in železnice.

Industrijski tiri v ŽG Ljubljana in njihov pomen za rast železniškega prevoza

ŽG ima 238 industrijskih tirov v skupni dolžini 339 kilometrov. Na teh industrijskih tirih se opravi letno okrog 65 odstotkov vsega nakladanja in 67 odstotkov vsega razkladanja blaga v ŽG. Iz teh podatkov se vidi, da se na industrijskih tirih opravi izredno veliko dela.

Pomembno je poudariti, da je v ŽG delež železnice pri prevozu substrata tistih ozdov, ki imajo industrijski tir, trikrat večji kot pri tistih, ki industrijskega tira nimajo. Iz tega lahko ugotovimo, da se bi z izgradnjo industrijskih tirov znatno povečal obseg prevoza blaga po železnici. Pri tem pa ne smemo pozabiti tudi na že omenjeno dejstvo, da predstavlja industrijski tir pri večjem obsegu prevoza tudi najcenejšo in najhitrejšo obliko dostave blaga uporabnikom železniških prevozov na dom.

Vsekakor je nadaljnji porast obsega dela v ŽG in s tem povezano porast njegovih transportnih prihodkov, močno odvisen od intenzivnega večanja kapacitet industrijskih tirov. ŽG se tega zaveda in zato vlaga znatne napore v prepričevanju in zainteresiranje ozdov gospodarstva, da se odločijo za izgradnjo lastnih industrijskih tirov. Pri tem ŽG skupaj z ozdi uporabniki železniških storitev združuje sredstva za izgradnjo industrijskih tirov. V teh prizadevanjih igrajo izredno pomembno vlogo temeljne samoupravne interesne skupnosti za železniški in luški promet.

* Po povzetkih posameznih študij, ki so na razpolago, znašajo stroški prevoza posameznih vrst blaga (cement, gnojila) po industrijskih tirih 20 do 40 odstotkov manj kot stroški prevoza istih vrst blaga po cesti. Po podatkih inštituta McKinsey pa so povprečni direktni stroški distribucije za prevoz po železnici prek industrijskih tirov za polovico nižji od stroškov za prevoz po cesti.

Program izgradnje industrijskih tirov na območju ŽG Ljubljana

ŽG Ljubljana je v sodelovanju z uporabniki v temeljnih SIS za železniški in luški promet na osnovi poznavanja zahtev tržišča ugotovilo, da obstajajo na območju ŽG potrebe po izgradnji 158 kilometrov novih in rekonstrukciji nekaterih obstoječih industrijskih tirov v predračunski vrednosti 1.600 mio din.

Doslej evidentirane potrebe po industrijskih tirih so po posameznih temeljnih SIS za železniški in luški promet take:

1. Murska Sobota	16,3
2. Maribor	11,2
3. Celje	23,4
4. Trbovlje	7,6
5. Novo mesto	18,6
6. Ljubljana	34,6
7. Jesenice	7,7
8. Postojna	9,2
9. Koper	10,3
10. Nova Gorica	8,7
11. Pula	10,1
Skupaj	157,7

Realizacija programa izgradnje industrijskih tirov je predvidena za čas od leta 1979 do 1985.

Pri financiranju tega programa je predvidena tale konstrukcija financiranja:

- sredstva uporabnikov	40%
- sredstva ŽG	20%
- krediti bank	40%

Izvajanje programa izgradnje industrijskih tirov

Na osnovi sprejetega programa je bilo do polovice leta 1980 izgrajenih 12 industrijskih tirov v skupni dolžini 18 kilometrov, kar predstavlja 11,4 odstotka dolžine industrijskih tirov, predvidene po programu.

Doslej izgrajeni industrijski tiri po programu so:

	km
Železniški terminal v IMV Novo mesto s priključnim tirom	4,7
Jeklotehna Maribor	2,0
Trimo Trebnje	0,4
Tovarna sladkorja Ormož	4,4
Hmezad Žalec – mešalnica	0,7
Dodatni tiri v Luki Koper	1,3
Javna skladišča Celje	0,3
Zdravilišče Radenci	0,3
Salonit Anhovo	2,0
REK Trbovlje	0,5
SGP Nova Gorica ABK Vrtojba	0,4
Luka Bršćica	1,0

Izven programa pa so končani še tile industrijski tiri:

IGM Zagorje	0,3 km
Kemična Hrastnik	0,1 km
Iverka Pivka	0,2 km

Trenutno je v izgradnji ali v pripravi za izgradnjo 15 industrijskih tirov v skupni dolžini 15,5 kilometra. Obstajajo pa za naslednja leta še dogovori za izgradnjo nadaljnjih 16 industrijskih tirov v skupni dolžini približno 20 kilometrov.

Med objekti, zgrajenim doslej, je vsekakor največji in najpomembnejši železniški terminal v IMV s priključnim tirom. Za ilustracijo dajemo nekaj osnovnih podatkov o tej gradnji.

IMV Novo mesto prepelje danes po železnici letno okrog 50.000 ton izdelkov in surovin. Pri tem pa je bila že doslej pri tej količini prevoza povezanost tovarne z železniškim omrežjem slaba in ni dopuščala večjega železniškega prevoza. Z modernizacijo in razširitvijo kapacitet TOZD Tovarne avtomobilov in TOZD Tovarne prikolic pa je nastopila nujnost, da se za povečano proizvodnjo organizira čim racionalnejši transport. To pa pri večjih količinah tovara omogoča železniški prevoz. Zato je bila predvidena izgradnja železniškega terminala v IMV s priključnim tirom in drugih transportnih naprav za povezavo obeh tovarn z železniško progo Ljubljana–Novo mesto.

Z izgradnjo železniškega terminala v IMV s priključnim tirom je predvideno, da bi se pretežni del izdelkov in surovin vozil po železnici. Tako bi se najprevoz po železnici v končni fazi povečal za 7 krat, na več kot 400.000 ton letno. Znatni del teh prevozov bo tekel v tujino in iz tujine.

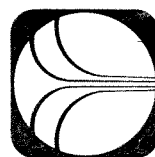
Glavne tehnične karakteristike zgrajenega železniškega terminala s priključnim tirom so:

- zgrajen je viadukt v dolžini 573 metrov;
- zgrajenih je 9 daljših in krajših tirov, skupne dolžine 4000 metrov na novi industrijski postaji in priključni tir dolžine 700 metrov.

Projektiranje in vsa gradbena dela so bila opravljena v 14 mesecih, kar je izredno kratek čas. Predvidena dela predstavljajo prvo fazo od predvidenih dveh. V drugi fazi bodo dodatno zgrajeni na železniškem terminalu IMV še 4 tiri v skupni dolžini 1600 metrov.

ŽG predvideva, da bo s pomočjo novih industrijskih tirov povečalo obseg prepeljanega blaga prek svojih prog za 4,6 mio ton ali za 23 odstotkov.

Poleg napovedanih dohodkovnih učinkov za ŽG pa se bodo s temi povečanimi prevozi prek industrijskih tirov pokazali še učinki v racionalizaciji pri samih uporabnikih in v racionalizaciji, gledano z narodnogospodarskega stališča (razbremenitev cest, varčevanje z energijo, ipd.).

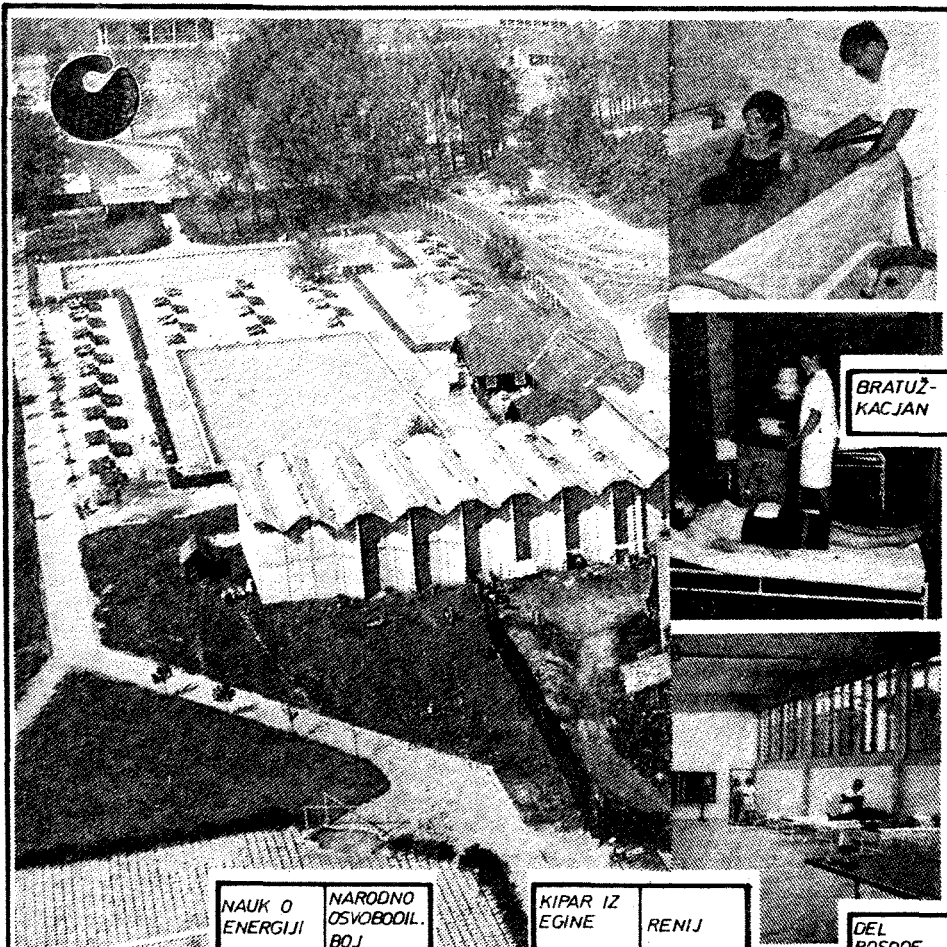
železniško
gospodarstvo
ljubljana

NAGRADNA KRIŽANKA

Razpis nagradne križanke

V današnji številki vam poklanjajo nagradno križanko TERME ČATEŽ, ki se vam seveda priporočajo za obisk. Skupno z njimi vam uredništvo in uprava časopisa TV-15 želimo pri reševanju čimveč znanja in tudi nekoliko sreče.

Za pravilno rešitev križanke TERME ČATEŽ čakajo tri reševalce knjižne nagrade: Pesmarica »Vstanite, sužnji!«
Rešitve pošljite na naslov TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana in na kuverti levo spodaj napišite »KRIŽANKA TERME ČATEŽ«, najpozneje do 6. oktobra 1980.

GORA V IRANU	SES. LAKOV, VRSTA PREDELANE SMOLE	NIZOZEM. F. REŽISER (JORIS)	DRUŽINA IZDELOVAL. VIOLIN IZ CREMONE	REKA V BOSNI		SILICIJ	ŠPANSKI KOMEDIJOG. IN NOVINAR (VITAL)	ZALOST	OKAMENINA PRADAV. MEHKUŽ.
					DVORANA TIBETAN. KOZA				
							OGNJENIK NA OTOKU MINDANAO		
							ARABSKI ŽREBEC		
ARABSKI PEŠNIK (IBN SEDAD)							OSEBNI ZAIMEK PUŠČAVA V ČILU		
GRŠKA ČRKA				AM. GENER. POVELJNIK JUGA	FRANCOS. KOMIK REKA V AVSTRJI				
MESTO OB ISTOIMEN. JEZERU V MAKEDON.	PREBIVAL. GORIŠKIH BRO	PRAVICA UKAZOVATI	LITIJ LJUDSKA TEHNIKA				KRAOLJIVEC ČEŠKI KOMPONIST (KAREL)		
								PRVA ŽENSKA	
									ALFRED NOBEL
NATEZNICA	NAUK O ENERGIJI	NARODNO OSVOBODIL. BOJ	KIPAR IZ EGINE	RENIJ	DEL POSODE				
					MEHANIČ. URJENJE LETOVIŠČE V ISTRI		REKA V SVICI	JADRANSKI OTOK POZAVNA	
VRSTA ŽUŽELKE						KOZAŠKI POGLAVAR MESTO NA MADŽAR.			
DEL ČL. OKOSTJA				PLEME PRITOK DONAVE		STARA ŽENSKA REKA V MONGOLIJ			MAKEDON. KOLO NEK. ŠPAN. TEN. AS
MISTER		POLOTOK HALKIDIKE			ENOTA IZ DESETIH DELOV	ŠPANSKI PEŠNIK (BLAS DE) EGIP. BOG SONCA		OSMRTNICA	SREDIŠČE VRTENJA EXEMPLI CAUSA
EVARISTE GALOIS		FR. SLIKAR. (SUZANNE) GRŠKA ČRKA				SLIKARSKA TEHNIKA TERMIN			
SKALE, KI STRLIJO NAD VODO			ŽELEZNA BLAGAJNA				ANGLEŠKI FILOZOF IN DRŽAVNIK (FRANCIS)		
NAJ.M. DEL SNOVI			INDIJSKI HRAST	OSVEŽILNA PIJAČA	KINEMATOG. PERZIJSKI KRALJ		AMER. PEVEC (FRANK)	ORANJE IZOBČENJE	REKA V SZ TONA GR. BOG GOZDOV
OSEBNI ZAIMEK		ČEŠKI KRALJ SREDNJI				ŠOKRATOVA ŽENA JOSIP IGNJATOVIČ			
PIVSKI VZKLIK			PLATINI SORODNA KOVINA			VEZNIK		LADO TONSKA VREDNOST	
SIJ			JUG. NOGOM. BIVŠI REPREZNT. (IVICA)				DUH UMRL. PRI STAR. SLOVANIH NIZ. PESNIK IN HUMANI.		ATAMANTOVA ŽENA
						DEJSTVO HIPPOLYTE TAINÉ			
						REKA V NEMČIJI			

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

RAVNE NA KOROŠKEM

Četrto srečanje
vojaških invalidov

V nedeljo, 31. avgusta so se vojaški invalidi iz ravenske občine srečali že četrtoč. Prvo tako srečanje borcev in invalidov je bilo leta 1977 v Bistri pri kmetu Osojniku. To srečanje je takrat organiziralo krajevno združenje vojaških invalidov Črne. Drugo srečanje je bilo leta 1978 v Mežici pri kmetu Encnu. To srečanje je organiziralo krajevno združenje vojaških invalidov iz Mežice. Lani so vojaški invalidi iz Prevalj organizirali srečanje v Šantanelu pri kmetu Lužniku in letos so pripravili to srečanje vojaški invalidi iz Raven pri kmetu Ošmenu (pri dobrem kruhu) v vnožju Uršlje gore.

Kljub slabemu vremenu se je tega srečanja udeležilo veliko število invalidov in borcev iz celotne občine Ravne. Invalidi so najprej položili vence pred spominsko obeležje, kje je padel Andrej Štajner (Riso) 16. maja 1944 kot kurir iz meziškega okrožja. Štajner je bil kurir med Selami in Solčavo.

Zgodovino tega kraja med narodnoosvobodilno vojno je na kratko opisal podpredsednik krajevnega združenja borcev iz Kotelj. Slavnostni govornik pa je bil tamkajšnji politični aktivist in bореc Tone Vušnik, član predsedstva odbora združenje borcev NOV Ravne na Koroškem. Ošmenova mama je za to srečanje spekla kruh v domači krušni peči, in sicer takšnega, kot ga je pekla med vojno za partizane. Saj so partizani to hišo imenovali Pri dobrem kruhu.

Borci invalidi so se ob spremljavi domače harmonike veselo zavrteli, čeprav jih noge ne ubogajo več tako kot nekoč. Dobro počutje in veselo razpoloženje je trajalo vse do večera. Vojaki invalidi se lepo zahvaljujejo organizatorjem tega srečanja krajevnomu združenju invalidov iz Raven za vse gostoljubje in lepo izvedbo tega srečanja. Prav posebej pa se zahvaljujejo Ošmenovi mami, ki je kljub bolezni v družini zmogla, da je bilo srečanje v njenih prostorih, ker je zunaj močno deževalo. Ošmenova mama je še danes prava partizanska mama.

IGNAC ZDOVC

DUH NA KOZJAKU

Tudi Jože Lacko dobi
spomenik

Lani ob dnevu borca smo odkrili na Kozjaku nad Mariborom doprsna kipa predvojna revolucionarjema in komunistoma Djuri Djakoviću in Nikoli Hečimoviću ter se jima tako dostojno oddolžili za njuno revolucionarno delo.

Sedaj pa, kot smo zvedeli, nameravajo pri Duhu na Kozjaku odkriti še doprsni kip revolucionarju in borcu za svobodo Jožetu Lacku, ki je bil sicer doma iz Nove vasi pri Ptuj. Umrl je za posledicami zverinskega mučenja gestapa v ptujskih zaporih, in sicer 18. avgusta 1942. leta.

Znano je, da se je po njem imenoval tudi odred, ki je med NOB in sicer od leta 1944 deloval na območju Kozjaka, vse od Dravograda pa tja do Slovenskih goric in še na ozemlju sosednje Avstrije, ki je zadajal sovražniku hude preglavice in seveda tudi izgube.

Denar za odkritje spomenika je že zagotovljen.

FRANJO HOVNIK

LJUBLJANA

Obsežen program dela
odbora sekcije
vezistov NOV
Slovenije

Odbor sekcije vezistov NOV Slovenije je za letos do konca leta sprejel obsežen program dela. V soboto, 20. septembra, bo 9. zbor vezistov NOV Slovenije na Polzevem. Udeležili se bodo proslav ob 26. septembru, dnevu zvez. Tudi za ta dan bodo pripravili srečanje vodilnih funkcionarjev in vezistov. Še septembra je predvideno srečanje radiotelegrafistov na Nanosu. Poživil, bodo dejavnost področnega odbora za ljubljansko območje. Pospešili bodo zbiranje gradiva za Monografijo zvez in za Zbornik spominov. Uredili bodo evidenco vezistov in tiste tovariše veziste, ki še niso odlikovani za zasluge v NOV, predlagali, da dobe ustrezna odličja. Vezistom, ki letos slave svoj 60., 70. ali 80. rojstni dan, bodo podelili posebna priznanja in čestitke. Letos bo imel odbor skupaj tri seje. O vsem svojem delu bodo sproti obveščali člane ter vso javnost.

BRANKO BLENKUŠ

NOVA GORICA

Občinski praznik

Letošnji praznik občine Nova Gorica je nadvse slovesen. Proslave, gledališke predstave, kulturne, športne in druge prireditve se vrstijo že od 30. avgusta in bodo trajale do 21. septembra letos, ko bo praznik grozdja in vina v Dornberku. Letošnjemu občinskemu prazniku daje še posebno slovesnost tudi praznovanje 35. obletnice osvoboditve, 35. obletnice svobodnega dihanja Primorske in svobodnega ustvarjanja, velikega gospodarskega in družbenega napredka v samoupravnih socialistični matični domovini Sloveniji in Jugoslaviji.

Osrednja slovesnost ob občinskem prazniku je bila v soboto, 13. septembra, ko je bila slavnostna seja skupščine občine Nova Gorica, ki so se je poleg delegatov udeležili številni vidni družbenopolitični delavci in revolucionarji (med njimi je bilo pet narodnih herojev), predstavniki JLA, predstavniki pobratenih občin iz Jugoslavije in Italije, župani sosednjih obmejnih občin iz Italije, nekdanji borci zaščitne čete ter funkcionarji in aktivisti PNOO in KPS za Primorsko, nekdanji borci VOS OF za severno Primorsko ter drugi družbenopolitični delavci. Tovarišu Mihi Marinku, častnemu občanu občine Nova Gorica, so ob njegovem osemdesetletnem življenjskem jubileju s slavnostne seje poslali priske čestitke. K spomeniku padlim v Solkanu pa je delegacija položila venec.

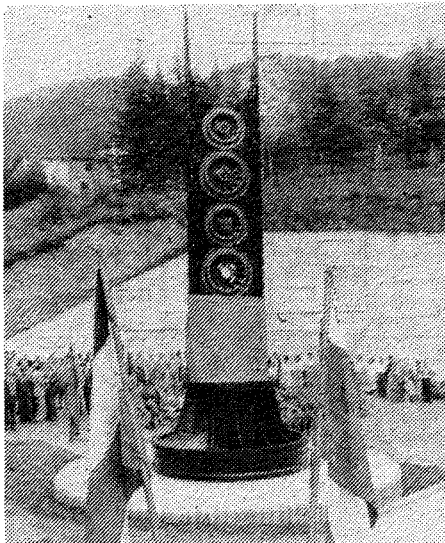
Po slavnostnem govoru predsednika skupščine občine Jožeta Sušmelja so kot vsako leto zaslužnim občanom in organizacijam podelili občinske nagrade in priznanja. Nagrada Francea Bevka je bila podeljena Goriškemu muzeju za vestno, vsestransko požrtvovalno raziskovanje zgodovine in zbiranja dokumentarnega gradiva, še posebej o revolucionarnem delavskem gibanju in NOB. Za dolgoletno tvorno prijateljsko sodelovanje ter vsestransko razvijanje in poglobljanje prijateljskih vezi med narodi dveh sosednjih dežel – Italije in Jugoslavije sta bili podeljeni priznanji bivšemu županu iz Doberdoba Andreju Jarcu in bivšemu županu iz Savodenj Jožetu Češutu. Županu De Simone iz Gorice pa je predsednik SO Nova Gorica poklonil spominsko sliko.

Varnostnoobveščevalni službi OF (VOS) za severno Primorsko so na slavnostni seji podelili domicilno listino in izročili prapor.

Po slavnostni seji skupščine so se delegati in gostje udeležili odkritja spomenika »Borba in energija« ob gradbišču HE Solkan. Spomenik je posvečen 35. obletnici osvoboditve. Odkritja spomenika se je udeležilo tudi veliko drugih delovnih ljudi in občanov. Slavnostni govor je imel član predsedstva RK SZDL Slovenije Savin Jogan, spomenik pa je odkril član predsedstva občinskega odbora ZZZB NOV Nova Gorica Franc Martinuč. Po odkritju so mladinci, ki so vstopili v TO, slovesno zaprisegli zvestobo svoji domovini.

Letošnji občinski praznik praznujemo prvič brez tovariša Tita, ki pa je in bo vedno prisoten v naših srcih in mislih. In vzušje na slavnostni seji skupščine občine kakor pri odkritju spomenika in na vseh prireditvah in srečanjih, ki se vsak dan vrstijo, priča o naši enotnosti in trdni volji nadaljevati pot, ki jo je začrtal tovariš Tito.

LOJZE KRISTANČIČ – MINKO

Spomenik ob HE Solkan je posvečen 35. obletnici osvoboditve. Avtor spomenika je pisatelj Tone Svetina.

POSTOJNA

Izlet na Urh

Borci iz mestne organizacije ZZZB NOV Postojna so se 23. avgusta udeležili izleta na Urh. Na fotografiji so udeleženci tega izleta, ki pozornost poslušajo razlago vodiča o grozodejstvih domačih izdajalcev in smrti nedolžnih ljudi, ki so na Urhu umirali mučeniške smrti samo zato, ker so ljubili svoj narod.

IVAN MEZGEC

RAVNE NA KOROŠKEM

Listina o prijateljstvu

V Solčavi so podpisali listino o prijateljstvu med krajevnima združenjema ZZZB NOV Prevalje in Solčava.

Obe združenji namreč že dolgo časa tesno sodelujeta z medsebojnimi obiski. Tradicija pa obstoja že iz NOB, ko so koroški borci obiskovali ter se bojevali v Savinjski dolini, borci iz Savinjske pa so prehajali na koroško stran.

Listina obvezuje člane obeh organizacij, da bodo prenašali tradicije NOB na mladino, organizirali pohode po partizanskih poteh Savinjske doline in Koroške z udeležbo tabornikov, mladine, pionirjev in drugih. Prav tako bodo sodelovali s šolami pri učnih urah zgodovine ter drugod s predavanji na tematiko NOB.

Ob tej priložnosti je obiskalo borce iz Solčave okrog 200 borcev in njihovih družinskih članov iz Meziške doline. Slavnost pa so popestrili tudi praporščaki iz Koroške in Savinjske doline.

Sklenili so, da bodo takšna srečanja še sledila, kar bo utrdilo vezi med koroškimi ter zgornjesavinjskimi udeleženci NOB.

FRANJO SREBOTNIK

ZALILOG

Odkritje spominske
plošče na kurirski
postaji G-11

Pododbor patizanskih kurirjev za Gorenjsko v sodelovanju z občinskimi komisijami kurirjev-vezistov pri združenjih ZB NOV zelo uspešno uresničuje pomembne naloge na področju negovanja in obujanja revolucionarnih tradicij NOB. Poleg drugih aktivnosti so nekdanji partizanski kurirji Gorenjske pristopili k uresničevanju sklepa, da bodo na vseh kurirskih postajah relednih linij odkrili spominske plošče. Tako je Pododbor partizanskih kurirjev za Gorenjsko v sodelovanju z občinsko komisijo kurirjev-vezistov pri Združenju ZB NOV občine Škofja Loka že odkril prvo spominsko ploščo na reledni kurirski postaji G-11 na Štinovčevi hiši v Zalem logu v Solčavi dolini. Na slovesnosti ob odkritju spominske plošče, ki je bila v nedeljo, 7. septembra, so se zbrali preživeli partizanski kurirji nekdanjih relednih postaj Gorenjske, številni borci in aktivisti NOB, rezervni starešine, šolska mladina in številni kurirani.

Preživeli partizanske kurirje in druge udeležence je pozdravila tudi partizanka, aktivistka in pesnica Pavla Benedik iz Jazbin. Ker je znano, da so se nekoč v premorih med bitkami in akcijami iskriale partizanske domisljice, je Pavla Benedik svojevrstno in v verzih recitala pripoved partizanske kurirja Lojzeta Hafnerja, kako je nekoč nedolžna srna strahovito preplašila kurirje na tej postaji. Recitatorka Pavla je bila mnenja, da tudi vesele pripovedi o ljudeh, ki niso klonili sodijo v zgodovino.

O organizaciji, delu in vlogi kurirske službe med NOB na Gorenjskem, še posebej na Skofje-loškem, poljanskem in selškem terenu sta spregovorila nekdanja partizanska kurirja Franc Fojkar-Janko Jelovski in slavnostni govornik Janez Kavčič-Orlov. Kurirska postaja G-11 v Zalem logu je bila ustanovljena leta 1943 na gričku pod vasjo Potok na terenu Davške grape, kjer se je zadrževala vse do osvoboditve. Ta postaja je bila na 1. gorenjski reledni liniji in je vzdrževala zvezo s kurirsko postajo v Cerknem P-35 na javki na Črnem vrhu ter s kurirsko postajo Martinj vrh G-3. Nadalje je vzdrževala zvezo s tehniko, terenskimi forumi in z vojaškimi enotami svojega terena. Javka med postajo P-35 in G-11 je bila v podzemeljski vojašnici na Črnem vrhu nad Novaki.

Oba govornika sta poudarila pomen in vlogo partizanskih kurirjev v zadnji vojni. Vsi kurirji so morali biti predani, hrabri in zanesljivi. Po drugi strani pa je bilo njihovo delo tudi naporno, saj so živeli v nenehni nevarnosti zaradi sovražnikovih zased, preganjanja in zasledovanja.

Udeleženci so z minuto molka počastili spomin na tovariša Tita in še spomin na vse padle in umrle kurirje, borce in aktiviste NOB. Sledila je podelitev spominskih znakov odbora 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije, katere so nekdanji partizanski kurirji s ponosom pripeli na prsa. Sedaj osiveli partizanski kurirji, borci in aktivisti so v prijetnem razpoloženju obujali spomine in ob Štinovčevi domačiji je bilo zopet veselje kot tistega majskega jutra leta 1945. Ob koncu tega zapisa je treba omeniti še nekaj, kar naj bi bilo drugim prirediteljem proslav za zgled. Člani pododbora partizanskih kurirjev in drugi so takoj po končani slavnostni prireditvi in tovariškem srečanju temeljito počistili vso okolico prireditvenega prostora in so vse odpadke pospravili na ustrezno mesto.

FRANC GALIČIČ

MARIBOR

Prijeten sprejem

Organizacija ZZZB NOV in VI Malečnik pri Mariboru je v avgustu organizirala izlet v Ptuj-Ormož-Grabe in Središče ob Dravi. V vasi Grabe smo si ogledali zelo lepo urejen muzej NOB. Predsednik ZZZB NOV iz Središča ob Dravi Branko Dogaša je opisal zgodovino tega kraja pred vojno in med NOB. Nadalje smo si ogledali spomenik padlim borcem, otroški vrtec in tovarno sladkorja. Ob tej priložnosti se iskreno zahvaljujemo za sodelovnje Branku Dogašu in Mariji Kačičnik za sodelovanje in prijeten sprejem.

FRANC MAČEK

POLJANE

Partizanski kurirji
Gorenjske so obeležili
TV postajo

V nedeljo je bila prisrčna slovesnost ob odkritju spominskega obeležja P-35 v Poljanah pri Cerknem. To je majhna vasica, skrita med obronki zelenih gričkov. V tako lepem kraju ne morejo živeti slabi ljudje in res so Poljanci dobri in gostoljubni. Tujec, ki slučajno zaide v ta odročni kraj, se med vaščani počuti kot dobrodošli prijatelj, ki so ga čakali, da pride k njim v vas.

Vasica pa le ni bila tako skrita, da ne bi do nje prišel fašistični zavojevalec in s svojimi hordami divjal po njej in sejal smrt in solze. Prav tu, sredi Poljan je delovala kurirska postaja P-35. Vzdrževala je glavno zvezo med Primorsko in Gorenjsko, zato je tudi takrat pripadla pod komando 1. gorenjske reledne linije. Pododbor partizanskih kurirjev za Gorenjsko je zato obeležil tudi to postajo z enotnim obeležjem, kakor obeležuje vse gorenjske kurirske postaje, kar 40 po številu.

Slavnostni govornik Janko Jelovski, ki je obujal spomine na našo slavno revolucionarno zgodovino iz časa NOB, je v svojem govoru povedal, da so se kurirji te postaje med vaščani Poljan počutili varne, saj so bili del njih samih. To ni bilo samo fraza, izgovorjena v slovesnem trenutku, to je bila hvaležnost, izrečena vaščanom, ki so s kurirji te postaje delili zadnje krompirje in repo, saj kruha tudi sami niso poznali. Postaja je vzdrževala zvezo z G-9 na Žirovskem vrhu, z G-11 v Davški grapi, z bolnico Franjo, s P-7 in P-21. Bila je tudi glavna postaja za zvezo med Alpsko operativno cono, kasnejšim 9 korpusom, ki je deloval na tem območju in s Triglavsko divizijo, kasnejšo 31. divizijo. Prek te postaje se je resnično stekala velika množina pošte, literatura in sanitetnega materiala.

Kurirjem, aktivistom in gostom je izrekel priščno dobrodoščilo Anton Platiša.

Pozdravljanja in rokovanja kar ni hotelo biti konec. Z iskro v očeh in s stiskom rok so si preživeli borci in aktivisti nemo pripovedovali: še se spominjamo, nismo pozabili, nikoli več se ne sme zgoditi!

Drug za drugim obeležuje pododbor za Gorenjsko kurirske postaje. Vse več jih bo, padlim tovarišem, slavnim revoluciji narodnoosvobodilnega gibanja v spomin in vsem sovražnikom v opomin.

M.A.

TRST

Spominska slovesnost
v Kulturnem domu

Z občuteno spominsko slovesnostjo je Združenje aktivistov osvobodilnega gibanja na tržaškem ozemlju 3. septembra v mali dvorani Kulturnega doma počastilo spomin bazoviških junakov ob petdesetletnici njihove mučeniške smrti. Slovesnost je bila uvod v vrsto proslav in manifestacij. Aktivisti so si šteli v dolžnost, da tudi sami organizirajo spominsko slovesnost in počastijo spomin tistih, ki so jim bili s svojim delom in mučeniško smrtjo jasen kažipot v času junaškega boja za svobodo in v nič hujših povojnih časih, ko je bilo treba graditi na novo.

»Petdeset let je minilo od dne, ko so bazoviški junaki padli, da bi izvojevali svojemu narodu pravice, ki mu jih je fašizem odvzel s tolikšno krutostjo. Naš boj za te pravice,« je poudarila Neva Lukeš, predsednica združenja aktivistov, »se še ni končal, kot se še ni končal boj naprednih sil proti mračnjaškim silam, ki bi hotele danes, kot pred 50 leti, zatreti sleherno težnjo po svobodi, enakosti in napredku. Zgled bazoviških junakov nas v tem našem boju opogumlja, kot nas opogumlja dejstvo, da v tem boju nismo sami, da so ob nas vse napredne sile.«

Spomini na dolgo pot iz taborišča

Razpad Italije smo dočakali v taborišču Visco

Po padcu Stalingrada, padcu fašizma v Italiji, vkrcaju zaveznikov na Pantelero in Sicilijo so se dogodki odvijali zelo hitro. V taborišču Visco je delovala močna organizacija OF, ki je zajela skoraj vse internirance. Glavni sekretar je bil dr. Slavko Zore iz Ljubljane, v izvršnem odboru pa sta bila tudi Anton Lukežič iz Vavpce vasi pri Semiču in Mirko Bizjak iz Rožnega dola. Vsak večer so bili mitingi z govori in petjem, interniranci pa smo bili že organizirani v čete in vode. Razpad Italije nas tako ni našel nepripravljene. Težko bi rekel, kdo je bil bolj vesel razpada, ali mi ali italijanski vojaki, ki so navdušeno odmetavali puške in čepice in kričali: »Guerra è finita«. Razbežali so se na svoje domove. Oficirji so jih poskušali nekaj časa krotiti s pištolami, toda kmalu so pobegnili za njimi tudi oni. Taborišče je tako ostalo v naših rokah. Kuhinja je delala normalno, le obroki so bili večji, saj so bila skladišča polna. Vodstvo taborišča je sklenilo, da ne sme nihče zapustiti taborišča, dokler se položaj ne razčisti.

Prva patrolja, poslana v Gonars, se ni vrnila, zato so poslali drugo patroljo, ki pa se je kamlu vrnila iz novico, da so v Gonarsu že razpustili taborišče, in da se interniranci pomikajo proti domovini, Furlanijo pa zasedajo Nemci. Naš štab je ukrepal hitro. Sklenil je, da se prvotni načrt spremeni, in naj taborišče zapustimo brez orožja. Dobro pa je razmestil enote varnostne službe, saj je bilo med nami nekaj izčrpanih Dalmatincev, ki so jih Italijani pripeljali iz trdnjave Ma-

mula, kjer so živeli pod zemljo in tako rekoč brez hrane. Že pred razpadom Italije oziroma takoj po prihodu teh tovarišev v taborišče je bila organizirana pomoč. Tako so se počasi opomogli, vendar so bile posledice Mamule prehude. Ti reveži bi lahko planili po furlanskih njivah, kar bi bila za njih zanesljiva smrt ali padec v nemško ujetništvo.

V nedeljo po razpadu Italije smo začeli disciplinirano zapuščati taborišče Visco. Disciplinirano smo se pomikali skozi vas Visco, mesto Romans proti Gradiški. Čeprav smo v taborišču že nekaj mesecev vadili s hojo, so enoletni zaporji in stradanje naredili svoje in kmalu smo bili vsi na smrt utrujeni. Poželjivo smo gledali po grozdju in koruzi ob cesti, toda strogo so nam ukazali, da se v Italiji ne smemo dotakniti nobene tuje lastnine, saj bomo le s tem dokazali, da nismo banditi, kakor so Italijanom dopovedovali fašisti. Bili smo že blizu Gradiške, ko smo se srečali s patroljo na motorju s prikolico. Na motorju sta sedela dva esesovca, v prikolici pa fašist v črni srajci. Fašist je na pol stal v prikolici, streljal z brzostrelko in kričal po slovensko: »Nazaj, Nazaj!« Spreletel me je srh: v fašistu sem spoznal podoficirja železniške fašistične milice, s katerim sva se srečala 11. julija 1942, ko so me Italijani ujeli v Rožnem dolu in me vsega pretepenega peljali v Novo mesto. Poleg mene sta takrat sedela stražarja, nasproti mene pa ta fašist, ki mi je pljuval v obraz. Izmaknil sam se in tako je masten pljunek obtičal na rdečem

žametu železniškega kupeja. To ga je zelo razburilo, da me je začel klofutati, kar so mu vojaki komaj preprečili.

Prvič je popustila disciplina. Nekateri interniranci so poskakali s ceste na njive v koruzo, večina pa se nas je vrnila nazaj proti Romansu. Po nekaj kilometrih, ko smo zgubili patroljo iz oči, smo se zopet obrnili in ponoči prišli v Gradiško. Prespali smo na neki livadi poleg bivših vojaških kasarn. Ob treh zjutraj so nas prebudili strelji iz brzostrelke. Že zgodaj zjutraj smo se odpravili na pot in prispeli smo v Miren pri Gorici. Tu nam je preprečilo nadaljevanje poti močno streljanje. Štab se je hitro sestel in poslal patroljo v Gorico k Nemcem, kjer naj bi izposlovili dovolilnico za prost prehod proti domu. Patrolja se je kmalu vrnila in povedala, da dovoljenja niso dobili. Nemci so naročili, naj se z belo zastavo pomikamo proti Gorici, kar bi bil znak za stražo, da ne bi streljale. Iz težkega položaja nas je rešil mirenški župnik, Slovenec: »Tovariši, pot v Gorico pomeni za vas nemško taborišče. Pojdite za menoj in pripeljal vas bom do partizanov.« Ubogali smo ga in kmalu je naša že zelo razredčena skupina po nekkih kozjih stezah prišla do partizanov. Tu smo se najedli in zvečer prišli v Renče. Tu je bilo središče osvobojenega ozemlja. Vaščani Renč so porazdelili internirance po hišah, dobro smo se najedli in naspali. Drugi dan smo nadaljevali pot proti Ajdovščini, prespali v nekem skladišču, nadaljevali pot na Col, tudi tukaj prespali, zjutraj smo se pa že pomikali proti

bivši italijanskojugoslovanski meji.

V naši skupini nas je bilo še kakšnih 40. Na samem smo naleteli na lovsko hišo, kjer nam je gospodinja postregla z okusnim kosilom. Tako dobre pečenke in solate še nisem jedel v življenju in je najbrž nikdar več ne bom. Dobili smo še navodila, kako naj hodimo in kmalu smo prišli v neko vas ob cesti Planina-Rakek. Tu smo naleteli na nekega moža in ga spraševali po partizanih. Možakar nam je svetoval, naj gremo za njim. Neka vaščanka pa me je poklicala na stran in šepnila: »To je vendar kulturbundovec in gestapovec.« Navidezno smo se odpravili za gestapovcem, kmalu nas je dohitel njegov sin na kolesu in nam zaklical: »Fantje, le junaško!« in odrzel je proti postojanki na Rakeku za očetom. Komaj smo ga zgubili izpred oči, smo krenili s ceste, se skrivali za grmovjem in prispeli v Jakovico, kjer smo prespali. Drugi dan smo prišli do Unca. Tu nas je neka gostilničarka naložila na kmečki voz in večkrat zapejla prek Rakeka mimo Nemcev. Na vozu smo imeli plug, kakor da gremo na polje. Prišli smo v Cerknico, kjer je bilo polno partizanov. Vodja naše skupine je bil Tone Nampelj iz Semiča, star avstrijski vojak. Rekel je: »Meni tukaj zelo smrdi, ubogajte me in gremo hitro naprej.« Ubogali smo ga in res je bila Cerknica kmalu napadena. Zadnjo noč smo spali na Dvoru, drugi dan opoldne pa smo bili že na Smuku nad Semičem in kmalu doma, izmučeni in ušvi!

Franč Derganc

Nosil je težko bredu

Jože Kmet

Nositi težko bredu 27 mesecev, kot jo je nosil soborec Jože Kmet, doma iz Drganjih sel, borec drugega bataljona Gubčeve brigade, res ni bilo lahko.

Ne spominjam se točno, kje in kdaj sva prišla skupaj, vem le, da sem zagledal pred seboj krepkega mladega fanta, ki ga je bilo veselje pogledati. Zdi se mi, da je bilo nekeje okrog Aldovca ali Brezove rebri leta 1942. Tedaj je bil komandant našega bataljona tovariš Leko.

Po krajšem bivanju v našem bataljonu so Jožetu dodelili težko bredu, saj je bilo v bataljonu le malo korenjakov, kot je bil naš Jože. Za pomočnika sta bila Jožetu dodeljena še Bavdek in Udovč. Prvi je bil doma iz Stopič, drugi pa iz Straže pri Novem mestu. To so bili zares izbrani partizani za italijansko težko bredu,

na katere smo bili vsi ponosni, s komandantom na čelu.

Zaupanje, ki smo ga imeli borci v to trojko, je bilo kaj hitro upravičeno. Omenil bom le nekatere spopade do septembra 1944, dokler sem še bil v tej brigadi. V tem času smo namreč doživljali skoraj vsak teden večje ali manjše sovražnikove napade iz utrjenih postojank. Kmetova težka breda je bila vedno na mestu, pa najsi je šlo za napad na Žužemberk, Ajdovec, Mirno peč, Čatež, Mokronog, Kostanjevico, Težko goro, Pijavo gorico pri Ljubljani, Dragatuš, Stojdrago, Konjič vrh, Dragani Jasko, Jastrebarsko ali obrambo brigade.

»Pri Mirni peči nad postajo, dobro se še tega spominjam, bili smo v zasedi in kar naenkrat so se za nami pojavili »Rožmanovi belogardisti«, ki so začeli loviti naše borce. Tedaj pa zaslišimo Kmetovo bredu. Tolkel je po belih tako uspešno, da so se morali umakniti.«

Veliko bi lahko in morali pisati o našem hrambrem Jožetu.

Izteka se obletnica, odkar ga ni več med nami, tako veselega in nasmejanega, kot smo ga bili vajeni mi borci. O njegovi smrti sem izvedel prepozno, zato bodo te besede za obletnico.

Ludvik Šest

Franjo Fijavž

Delovanje
napredne mladine
na vasi

1. da je bil vselej in povsod najvišji namen in smoter kulturno-prosvetnega dela vzgojiti novo generacijo slovenske kmetijske mladine v svobodoljubju ter stanovski, narodni in državljanski zavesti

2. da je potrebno krepiti slovensko narodno zavest in pojačati čut pripadnosti k narodnostnemu sklopu Jugoslavije, da vzraste novo pokolenje slovenskega kmeta neodvisno od vsega tujega vpliva, optimistično in zavedajoč se odgovornosti za narodno bodočnost in državno samostojnost

3. da je potrebna združitev vseh narodnih sil, ki naj se izraža v čimtesnejšem sodelovanju vseh slovenskih organizacij v narodno-obrambne svrhe, ki naj – pridržaje si tudi v naprej posebnost svojih pogledov – v skupnem delu in manifestacijah prikažejo enotnost narodne volje povsod in v vseh vprašanjih, ki se tičejo narodne eksistence in državne eksistence in svobode.

4. da je za dosego socialnih ciljev slovenskega kmetstva in za zagotovitev svobode kmetstva doma in njegovega napredka, ki je temelj narodne neodvisnosti, pripravljena sodelovati z vsemi odgovarjajočimi stanovskimi ustanovami slovenskega kmeta in tako pojačati zahteve kmetškega ljudstva, ki terjajo z ozirom na tujo podtalno propagando nujne rešitve.

V trdnem prepričanju, da more le složno delo vseh plasti naroda zagotoviti njegov obstoj in napredek, dajemo to resolucijo v javnost.

Glavni odbor
Zveze kmetjskih fantov
in deklet v Ljubljani

Resolucija z nazivom »Nujnost narodne sloge« je bila objavljena v junijski številki »Grude« 1938, torej tri mesece po nasilni priključitvi Avstrije v tretji Reich in dva meseca po partijski konferenci KP Slovenije v Šmiglovi zidnici katere sta se udeležila tudi sekretar CK KPJ Josip Broz in Edvard Kardelj, kjer so med drugim sklenili pospešiti narodno obrambno delovanje v naprednih društvi in med širokimi množicami.

Velika prelomnica

Značilno je, da so šli v času okupacije bivši odborniki DKFID, izjeme so bile le redke, po poti, zastavljeni že

1934. leta je bila v Ljubljani velika proslava desete obletnice obstoja in delovanja DKFID. Po proslavi se je uvrstilo v povorko, ki je manifestirala pripadnost k naprednemu kmečkemu gibanju, preko desetstisoč mladih fantov in deklet iz vse Slovenije. Na vozovih, konjih, kolesih ali peš s kosami in grabljami na ramah, s srpi v rokah, so vzklikali »Za boljše življenje«, »Hočemo nov zadrudni zakon« in še druga gesla.

Ustaški pokol in požig Planine leta 1942

Zločin, ki ne sme v pozabo

Pred 38 leti so ustaši zagrešili na Planini pri Podbočju enega izmed najgrozotnejših zločinov, katerega rane ne bodo nikoli zaceljene. Požgali so vso vas in pobili vse moške.

Ta žalostni dogodek, ki je v zadnji vojni skoraj povsem uničil prebivalce gorjanske vasi Planina, je opisal sedaj že pokojni prvoborec tega kraja France Dragan takole:

»Prijazna gorska vasica Planina leži južno od vasi Šutna, od nje je oddaljena poldrugo uro peš hoje, od hrvaške meje pa manj kot kilometer. Leta in leta so vaščani na Planini živeli v tesnem sodelovanju s sosednjimi brati Hrvati iz Novega Sela, saj imajo vsi Hrvatje svoje vinograde na slovenski strani. Vsa leta so v medsebojni pomoči obdelovali vinograde, kosili travnike itd. Kdo se ne spominja vesele slovensko - hrvaških pesmi, ki so odmevale po vinskih gorah in travnikih! Tudi na družinska slavlja so se vabili. Tako so minevala desetletja toplega prijateljstva vse do tedaj, ko so leta 1941 v to mirno sožitje prihrumeli krvniki, zaslužnjevalci jugoslovanskih narodov. Ti nositelji evropske kulture so načrtno razdirali prijateljstvo naših bratskih narodov. Sovražstvo so že prej pripravljali s pomočjo svojih hlapcev Paveliča, Štepinca, Rožmana in drugih. Rimski osvajalci so za svoje mračne cilje

vzgojili krvnika Paveliča, ki je pod krinko boja za čistost in razširitev katoliške vere ter pod krinko boja za nacionalno neodvisnost uspel razplameti verski fanatizem in nacionalni šovinizem. Tako so se do tedaj mirni in v bratstvu živeči narodi in celo vasi med seboj začeli klati in požigati. Iz te mračne zgodovine je eden takih primerov požig Planine in pokol Planincev.

Vsi prebivalci Planine so se v začetku leta 1941 odločili za sodelovanje in pomoč OF. Organizirana je bila vaška zaščita, izvoljeni so bili odbori OF, posamezniki pa so se prostovoljno javljali za odhod k partizanom. Vaščani so nudili vso pomoč partizanski vojski, ki so jo sestavljali slovenski in hrvaški partizani. Junija in julija 1942. leta so enote NOV razbile in uničile ustaške postojanke na Stojgradi, Novem selu, Gorenji vasi in Kalju. Tako je bilo osvobojeno vso žumberaško območje od Samobora do Krašičev.

Prav v tem času pa je v sosednjih hrvaških vaseh prišlo do drugačne porazdelitve prebivalstva. Eni so se priključili ustašem, večina pa k partizanom. Ustaški propagandi, pri kateri je imel v tem predelu Žumberka svoje posebne zasluge dr. Janko Šimrak, duhovnik iz Zagreba, je uspelo pridobiti pretežni del vaščanov iz Novega sela. Tako so se

nekdanji dobri prijatelji Planincev spremenili v smrtno sovražnike.

Ustaška komanda v Zagrebu, ki je divjala zaradi porazov v Žumberku, je dodelila domačemu izdajalcu, partizanskemu derzterju iz Novega sela, ustaško vojsko, ki je opravila pohod na obmejnne slovenske vasi in dalje v Žumberk. Ta zločinec je pripeljal 14. septembra 1942. leta ustaše iz Zagreba prek Brežic v Šutno, od koder so šli v široki črti na Planino. Na svojem pohodu so prijeli vsakega moškega, kateremu ni uspelo pravočasno zbežati. Gorje vsakemu, ki ga je imel zločinec Pavle na piki ali kot simpatizerja NOV ali kot sovražnika iz prejšnjih časov! Sam je bil glavni sodnik, sam je odločal, katere zajete izpustiti in katere peljati naprej na morišče. Zajete med potjo so peljali do Planine. Tu so zbrali vse vaščane, ločili so žene in otroke, moške pa so odpeljali zvezane proti Novoselski gori, kjer so jih postrelili. Od 25 streljanih se je rešil le starček pri sedemdesetih letih, katerega sključenega na palico rafal ustaških krvnikov ni dosegel. Zgrudil se je na tla in prek njega so padali njegovi tovariši - vaščani. Vroča kri njegovih sosedov je prepojila obleko in telo, v katerem je čutil le še malo življenja. Šele ko so ustaši odšli, je zlezel izpod mrtvih. S tem pa ustaškega maščevanje nad Planino še

ni bilo konec. Petnajstega septembra 1942 so v jutranjih urah, ko se jih ni nihče več nadejal, ponovno pridivljali kot nekdanji Turki, pobrali še preostale moške, ki so se prejšnji dan rešili in tudi te nadvasjo v Novoselski gori ustrelili. Vas so do tal požgali, otroke in žene razgnali. Takšno je bilo delo hlapcev, oznanjevalcev rimske pravičnosti.

V teh dneh je ta ustaška drhal pod vodstvom Pavla Herakovića napravila še veliko gorja. Štirinajstega septembra 1942 so napadli slovensko partizansko bolnišnico na Priški, kjer so pobili vse ranjence in zdravniško osebje, med njimi tudi partizanskega zdravnika dr. Černeliča.

Od tu so se pomikali prek Budinjaka, Kalja in Železnega proti Jastrebarskemu. Med pohodom so požgali pet vasi in samo v vasi Dražce pobili 19 ljudi. Šele po enem tednu ropanja, požiganja in pobijanja so se vrnili v svoj brlog ter poročali Paveliču in Štepinču o svojih plemenitih in junaških podvigih.

Taka je bila usoda Planine. Kdo naj opiše žalost in trpljenje žena in otrok? Toda ti niso klonili, ljubezen do domovine in vera v pravično zmago partizanske vojske sta bili močnejši od ustaških pušk in nožev. Vsi so po svojih močeh delali za NOV in delali so do končne osvoboditve.

Slavko Smerdel

Strah pred delovanjem primorskih emigrantskih društev

Prepoved delovanja društva Soča

Sredi septembra leta 1940 je bil povabljen na policijski komisariat na Jesenicah Andrej Čopi, tedanji tajnik primorskega emigrantskega društva Soča na Jesenicah. Tu mu je komisar Wohinc prebral odlok o prepovedi nadaljnjega delovanja društva Soča. Povedal mu je tudi, da prepoved delovanja velja za vsa primorska emigrantska društva v Jugoslaviji, ki jih je bilo tedaj več kot petdeset, in od teh seveda največ v Sloveniji.

Takratna Cvetković-Mačkova vlada v Jugoslaviji, ki je vedno bolj prihajala pod vpliv fašistične Italije in nacistične Nemčije, se je uklonila zahtevi fašistične Italije, naj prepove sleherni delovanje omenjenih društev, ki so bila res prava žarišča protifašističnega delovanja v Jugoslaviji. Kakor se je Cvetkovičeva vlada bala vedno večjega vpliva komunistične partije in je zato istega leta, to je leta 1940, pozaprla in internirala v Bileči in Ivanici veliko število komunistov, tako je tudi hotela preprečiti emigrantom s Primorske, da bi še nadalje nemoteno napadali italijanski fašizem. Še pred tem je jugoslovanska policija aretirala znanega revolucionarja, primorskega rojaka, ki je živel na Jesenicah, Ferda Kravanjo, in to na zahtevo nemške policije.

Znano je, da so bile Jesenice v predvojnih letih eno zelo važnih središč, kjer se je zbiralo slovensko čtivo za prenos prek tedanje meje na bohinjskih gorah na Primorsko. Tu so se zbirali aktivni borci proti fašizmu, ki so vedno našli podporo in pomoč pri svojem delovanju. Tu naj omenimo le nekatere, in sicer Alberta Rejca, Danila Zelena, Justina Godničarja, Toneta Černača, Franca Fortunata, Nikolaja Lončnerja. Člani društva Soča so bili tesno povezani s člani protifašistične organizacije TIGR.

Primorsko emigrantsko društvo na Jesenicah je bilo osnovano spomladi leta 1931 z namenom, da pomaga vsem tistim našim primorskim rojakom, ki so morali bežati od doma zaradi aretacij in tudi zaradi velike brezposelnosti. Na Jesenicah so dobili prvo pomoč mnogi, ki so prihajali prek bohinjskih gor ali tudi pod Jalovcem. Pri gostilničarju Kobalu je društvo kmalu najelo veliko sobo. Pripravili so pogoje za posteljnino, štedilnik in drugo opremo, da so si pribežniki lahko sami kuhali. Tu so bili tudi razni sestanki in predavanja so se seveda predvsem nanašala na probleme beguncev ter seveda na življenjske razmere našega naroda pod fašizmom ter tudi o naših rojakih na Koroškem.

Preživeli člani emigrantskega primorskega društva Soča na Jesenicah se radi spominjajo predvojnih let, ko je društvo tako uspešno delovalo, saj so vlagali mnogo truda v to, da so združevali begunce, ki so v vedno večjem številu bežali od doma. Skušali so jim pomagati vsaj s skromnimi denarnimi sredstvi, pri iskanju zaposlitve in so jih tudi moralno podpirali tako, da se niso počutili odtujene in so se lažje privajali novemu okolju.

Srečko Šorli

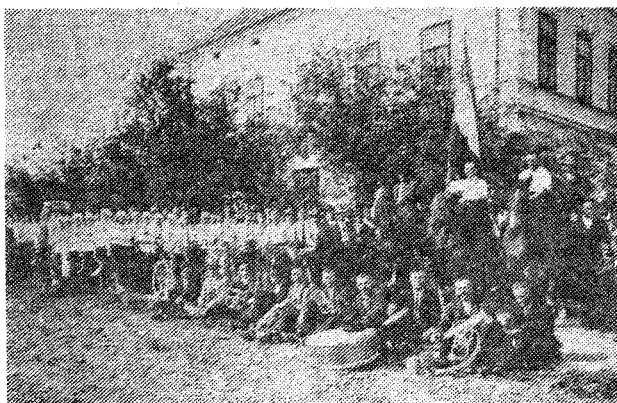
vrsto let pred vojno. V najtežjih časih so živeli po vzorih, za katere so se nekdanji ogrevali in pridobivali za nje tudi svojo okolico. Niso se izogibali odgovornosti in prevzemanja zaupnih, nevarnih nalog. Veliko odbornikov prištevamo med prvoborce. Mnogi so končali pod okupatorjevimi streli, bili uničeni v koncentracijskih taboriščih. Največ jih je padlo v oboroženem boju.

Zgodovinsko podobo za udeležbo nekdanjih članov društva kmetijskih fantov in deklet v času narodnoosvobodilnega boja na območju občin celjsko-savinjskega okrožja dajejo podatki o življenjski poti članov okrožnega odbora, izvoljenega v Celju 8. 12. 1940. Predsednik Ludvik Mastnak je bil ustreljen med prvimi vidnejšimi nekdanjimi funkcionarji DKFID. Občasne zveze s komunisti je imel že od leta 1935 dalje. Okrožni podpredsednik Franc Kronovšek je bil ustreljen 27. 4. 1942 v Mariboru. Večkratni tajnik okrožnega odbora in tudi predsednik Aleksander Turnšek, doma iz Kaplje vasi je bil ustreljen 15. 8. 1942 v Celju. Zadnji tajnik okrožnega odbora Jože Kač iz Sešča pri Preboldu je bil ustreljen 2. 10. 1942 v Mariboru. Turnšek in Kač sta vrsto let, vse od ustanovitve društev, delovala v DKFID v Preboldu. Blagajnik okrožnega odbora Martin Dobrotinšek, doma iz Bovš pri Vojniku, je bil ustreljen 30. 7. 1942 v Celju skupno s svojima bratoma. Najmlajši sin iz te družine, poslan po ustrelitvi bratov v koncentracijsko taborišče, pozneje premeščen na delo, je 1944. leta pobegnil in se priključil partizanom. Padel je januarja leta 1945 v boju v naselju Grlava pri Ljutomeru. Mater Dobrotinškovih so Nemci z eno hčerko odvedli v Auschwitz, kjer sta kmalu umrli, dve mladoletni hčeri sta se po osvoboditvi vrnili iz taborišč. Podobno se je zgodilo v vseh primerih, ko so bili moški člani ustreljeni kot talci. Žene in otroci so bili odvedeni v taborišča tudi v primerih, ko je posameznikom uspelo, da so pravočasno pobegnili pred aretacijo in se priključili partizanom.

Tudi ostali člani okrožnega odbora KFID, kot že omenjeno, so sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju (Ivan in Angelca Ocvirk, Pavla Potočnik, Amalija Kronovšek, Milan Kozuh, Andrej Jesenek, Tone Merslavič idr.) Potočnikova in Kronovškova sta bili od leta 1942 v koncentracijskem taborišču. Milan Kozuh, predsednik DKFID v Škofji vasi, član Skoja, je bil aretiran začetkom

Tekma žanjic v Sv. Juriju ob Taboru 24. julija 1932.

DKFID v Dramljah (Šentjur) po tekmi koscev, grabljic in žanjic. Kdo bi lahko sporočil letnico te prireditve?

1942. Iz koncentracijskega taborišča je pobegnil 1944. in postal komisar enote VDV brigade v Revirjih.

Le ob podrobnejšem naštevanju za posameznike bi bilo možno ugotoviti koliko je ta ali oni postoril v boju proti zavojevalcem naše dežele. Toda ne le odborniki DKFID, tudi člani so padali v boju za svobodo. Mnogi so bili že v prvih mesecih okupacije izgnani v Srbijo ali na Hrvaško in se tam priključili slej ali prej narodnoosvobodilnemu gibanju. Nekateri so padli v boju, drugi kot talci pod nemškimi streli. Ni bilo malo primerov, ko so naši izgnanci končali pod noži četnikov v Srbiji ali bili pobiti od ustašev v koncentracijskih taboriščih.

Podobne razmere kot je opisano delovanje za celjsko-savinjsko področje, so vladale tudi drugod po Sloveniji seveda s svojimi posebnostmi in značilnostmi.

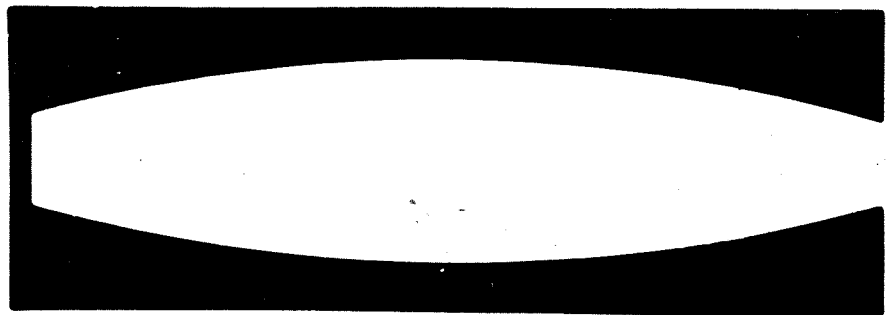
Spremenjen red naštevanja po regijah

V okolici Ljubljane je delovalo 18 društev. Bila so dovolj zgodaj, takorekoč med prvimi ustanovljena v Sloveniji. V Dolu pri Berekovem so zgradili prvi lastni Kmetijski kulturni dom (1933). V vzhodnem delu ljubljanske okolice je bila kmečka mladina vsa predvojna leta močno povezana z delavskim gibanjem. Ta predel (Polje, Zalag, Vevče, Zadvor, Zadobrova, Sneberje itd.) je prispeval vrsto najvidnejših partijskih kadrov že veliko pred vojno. V letih 1938-40 je bilo večje število kmečkih fantov in deklet sprejeto v SKOJ.

Izredno aktivna so bila DKFID v severnem delu ljubljanske okolice, kjer je imela DPD »Svoboda« in kasneje »Vzajemnost« močna oporišča (Tacen, Medvode itd.). Napredno gibanje je pod vodstvom KPS izvedlo z delavsko in kmetjsko mladino nekoliko manifestacij in protivojnih demonstracij. Zadnje 28. 8. 1940 v šmarnogorskem gozdu, ko je prisostvovalo preko 1.000 ljudi, med njimi je bila kmetjska mladina. To so kraji, kjer se je vršilo nekaj pomembnih partijskih konferenc (junij 1939 v Tacnu posvetovanje 30 delegatov KPJ, vodil ga je Josip Broz-Tito, v februarju 1941 je bila tu zadnja predvojna pokrajinska konferenca SKOJ-a za Slovenijo). Iz teh krajev je doma nekaj narodnih herojev, ki so bili člani oz. so sodelovali v DKFID.

(Se nadaljuje)

MODERNO KVALITETNO IZVIRNO

ZLATARNE-CELJE

Obdarite svoje najdražje z darilom trajne vrednosti
ZLATIM NAKITOM – ZLATARNE-CELJE

Dobite ga v vseh prodajalnah Zlatarne in v večjih
trgovskih hišah v Jugoslaviji.

Proizvodnja zlatega in srebrnega nakita, predelava
plemenitih kovin, rafinacija, izdelava zobnega zlata,
export-import, konsignacija, zastopanje tujih firm,
trgovina na veliko in malo

pa urbanistični zavod
projektivni atelje

p. o. 61000 Ljubljana, kersnikova 9, tel. 310 888,
p. p. 67

št. reg. vložka 378-00 pri okrožnem
gospodarskem sodišču v Ljubljani

GOZDNO GOSPODARSTVO
LJUBLJANA

OBRAT ZA
KOOPERACIJO
GOZDARSTVO
LOGATEC
Tovarniška 10
Logatec

Obnova in eksploatacija gozdov

Srečanje borcev 19. SNOUB S. Kosovel

V počastitev 37. obletnice ustanovitve 19. SNOUB S. Kosovel, 23. septembra 1943 v Gabrovici na Krasu, prirejamo prav tam dne 28. septembra 1980 tovariško srečanje vseh borcev, ki so bili kateremkoli času obstoja te slavne brigade njeni pripadniki.

Zaradi razvijanja in prenosa tradicij NOV bo na predvečer v soboto, 27. septembra, pohod mladincev po poteh te brigade z zaključkom ob tabornem ognju in s kulturnim programom. V nedeljo bo okoli 9. ure prirejen demonstrativni napad, ob 10. uri pa se bo začel pester kulturni program. Sodelovali bodo pripadniki JLA, TO, taborniki, mladina, Pevski zbor S. Kosovel iz Ajdovščine, pevski zbor iz Komna, orkester JLA iz Pivke in godba na pihala iz Divače.

Vabimo vse borce te brigade kot tudi ostale borce in aktiviste iz NOB ter občane.

Posebni vabil ne bo.

Odbor 19. SNOUB S. Kosovel

Srečanje borcev in mladine

Odbor 3. bataljona 3. brigade VDV skupno z organizacijama ZZB NOV Slovenska Bistrica in Slovenske Konjice, vabi na odkritje spominskega obeležja na mestu, kjer je padel Viktor Pisnik, obveščevalec 3. bataljona 3. brigade VDV. Slavnost bo 4. oktobra 1980 z začetkom ob 10. uri pri Barbari v bližini Oplotnice.

Na odkritje spominskega obeležja in na srečanje vabimo vse borce 3. bataljona 3. brigade VDV, predstavnike ostalih bataljonov 3. brigade VDV s poropori ter borce, mladino in prebivalstvo okolice. Za vse bomo pripravili partizanski golaž. Srečanje bo ob vsakem vremenu.

Vabimo tudi vse, ki so sodelovali s 3. bataljonom VDV in bili naši zaupniki, obveščevalci itd. Borce prosimo, da pridejo po možnosti v uniformah, obvezo pa s pripetimi odlikovanji.

Nasvidenje 4. oktobra 1980 pri Barbari v bližini Oplotnice!

Za odbor:
Franjo Marošek

Zbor borcev Cankarjeve brigade

Občinska skupščina in družbenopolitične organizacije občine Kočevje z odborom borcev 5. SNOUB Ivan Cankar organizirajo zbor borcev in občanov s kulturnim programom in tovariškim srečanjem,

ki bo v soboto, 27. septembra 1980, ob 10. uri. Zbor je posvečen 35-letnici osvoboditve in 38. obletnici ustanovitve brigade v Lapinah in bo v Seškovem domu v Kočevju.

Borcem brigade bo podeljen spominski znak, volili pa bomo tudi novi odbor brigade.

Dostop v Kočevje je možen z avtomobili in rednim avtobusom, ki vodi iz Ljubljane vsako uro: ob 6.15, 7.15, 8.15, 9.15 itd.

Cankarjevci na svidenje v Kočevju, na katerega nas vežejo dogodki iz NOB.

Odbor

Obvestilo

Borce in aktiviste NOV, mladino in ostale občane obveščamo, da bo proslava z razvitjem prapora ZB NOV Velika Štanga v soboto, 27. septembra, ob 11. uri v Veliki Stangi.

Slavnostni govornik bo Marjan Orožen, kulturni program bo izvedla mladina iz Stange.

Po proslavi bo tovariško srečanje.

Odbor

Po poteh partizanskih kurirjev

Dnevnik – Rog in ŠD Slovan – Rog Franek razpisujejo

kolesarski maraton PO POTEH PARTIZANSKIH KURIRJEV, ki bo 28. septembra 1980 na progi Turjak-Kočevje-Turjak v skupni dolžini 80 kilometrov, s startom ob 10. uri na Turjaku.

Po prihodu v Kočevje je 30-minutni postanek, kjer bodo udeleženci maratona dobili topli napitek in v kontrolni kartonček kontrolni žig kot dokazilo, da je bil udeleženec maratona v Kočevju.

Za kolesarski maraton sprejema organizator prijave na startu od 8.30 dalje.

Za slehernega udeleženca velja startnina 100 din, otroci do 12 let starosti pa 50 din.

Kolesarski maraton bo v vsakem vremenu! Vabljeni

Kje ste: Micka, Jožica in Pepca?

V Šentjanžu, sedaj Vinska gora pri Velenju, je med vojno zelo aktivno delovala mladinska skupina. Povezana je bila s 3. bataljonom 3. brigade VDV. Bataljonski sekretar Skoja Oskar Naglav – Tarzan jih je organiziral, povezoval z bataljonom in hodil na njihove sestanke, kadar smo bili v bližini. Najprizadevnejše med mladinkami pa so bile Micka, Jožica in Pepca.

Ta dekleta so skrbela tudi za pranje perila za celoten 3. bataljon. Ko smo prišli v Šentjanž, smo dobili sveže oprano zakrpano in zlikano perilo. Preoblekli smo se in jim oddali umazano. Dekleta so si ga med sabo razdelila in ponovno šle na delo. Ne spominjam se, da bi kdajkoli potožile, da jim primanjkuje pralnega praška ali kaj podobnega. Štab je skrbel, da smo ob času ponovno šli skozi Šentjanž.

Poleg skrbi za naše perilo, kar je bila verjetno redko tako dobro izpeljana organizacija, pa so nas te mladinke tudi obveščale o vsem pomembnem, kar se je dogajalo na terenu.

Mi smo to skupino mladink poimenovali v »kikel regiment«. Kje je sedaj naš »kikel regiment«? Kje živite: Micka, Jožica in Pepca? Borci 3. bataljona VDV bi se radi srečali z vami, se z vami pogovorili in se vam zahvalili za vaše delo med NOB.

V ta namen vas odbor 3. bataljona 3. brigade VDV vabi, da se udeležite srečanja borcev, ki bo 4. oktobra 1980 pri Barbari v bližini Oplotnice. Tam bomo odkrili spomenik padlemu obveščevalcu Viktorju Pisniku.

Vabilo velja tudi tovarišicam »Rožcam« iz Zgornjega Saleka, ki so bile naše zaupnice in obveščevalke.

Odbor vam je tudi pripravljen povrniti potne stroške. Iz Slovenskih Konjic bo na kraj srečanja vozil avtobus ob 9. uri.

Nasvidenje v Oplotnici!

FRANJO MAROŠEK

Spremenjen datum

Odkritje spominskega obeležja padlim borcem 1. bataljona Goriške brigade, ki so padli septembra 1943 na goriški fronti, bo v nedeljo, 28. septembra 1980, ob 11. uri na Sv. Vodu (Biljenski grič) in ne 21. septembra 1980, kot je bilo objavljeno v TV-15, v številki 11, z dne 14. septembra 1980.

Prosimo za razumevanje!

Pripravljalni odbor
Bukovica – Volčja Draga – Dornberk
in Vrtojba

Obvestilo

Pripravljalni odbor srečanja aktivistov SKOJ Tolminskega okrožja vabi sekretarje in člane rajonskih, okrajnih in okrožnega komiteja SKOJ za Tolmino. Srečanje bo v soboto, dne 27. septembra 1980, ob 17. uri na Vrsnem pri Kobaridu.

Pripravljalni odbor

Poizvedba

Dne 27. ali 28. avgusta 1944. leta so skupino minercev in borcev iz 1. bataljona Notranjskega odreda v Koželjskem logu (manjša soteska pod vasjo Kožljek na Notranjskem) iznenadili domobranci iz postojanke Borovnica. Padlo je več borcev. Do sedaj je ugotovljena identiteta za štiri padle, in sicer: Oton Dolenc iz Vrhnik, Jaka Debevc iz Brezovice pri Borovnici, Franc Per iz Sinje gorice pri Vrhniku in Tone Urbič iz Lipsenja pri Cerknici. Podatki za ostale so še neznan, pa prosimo vse tiste, ki karkoli vedo o tem dogodku, posebno pa preživele borce, ki so bili tedaj prisotni, da javijo podatke in svoje naslove na: Tone Debevc, Kvedrova 28, 61000 Ljubljana.

Vabilo

Občinski odbor Zveze borcev NOV Idrija in odbor Gradnikove brigade vabita vse nekdanje borce, planince, mladino in druge na slovesnost ob odkritju spomenika padlim borcem 3. bataljona Gradnikove brigade ob planinski koči na Javorniku nad Črnim vrhom.

Odkritje spomenika bo 21. septembra ob 11. uri, odkritje spominske plošče na domačiji pri Skvarču pa ob 13. uri.

Govornika bosta Viljem Klemenc-Vili, komisar brigade, in Anton Korenč-Tarzan, takratni komandant 3. bataljona Gradnikove brigade.

Poti na Javornik so označene.

ZB NOV Idrija in odbor Gradnikove brigade

Franc Kržič

Rodil se je leta 1898 v Rakitni. Bil je borec za severno mejo. Ob začetku vojne je bil gostilničar v Ljubljani. Z organizatorji vstaje se je povezal že leta 1941 in je delal za OF vse do osvoboditve. Okupator ga je interniral. Za zasluge je bil odlikovan.

Filip Vidovič

Rojen je bil leta 1912. Takoj po razpadu stare Jugoslavije se je kot zaveden delavec vključil v delo OF. Po razpadu Italije se je priključil 9. brigadi ter kot borec sodeloval v bojih te brigade. Med nemško ofenzivo leta 1944 so ga Nemci zajeli in odpeljali v Dachau. Bolan se je vrnil junija 1945. Pokopali smo ga maja.

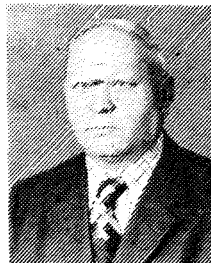
Ana Koren

V Grčaricah je maja umrla Ana Koren, rojena leta 1924 v Glažuti. Aktivno je začela delati za NOV marca 1942. Zbirala je hrano, orožje in drugi material za partizane.

Franc Knafelj

V maju leta 1979 smo ga pokopali na pokopališču na Breznici. Rodil se je leta 1924 v Doslovčah. V NOB se je vključil februarja 1944 v Gorenjski odred, nadaljeval je v Kokrškem odredu. Po osvoboditvi je ostal v JA, kjer se je izsolal in si pridobil čin majorja. Po upokojitvi je doma v KS z visokim znanjem vse do zadnjega vodil narodno obrambo in družbeno samozaščito. Za delo v JA je dobil več odlikovanj.

Andrej Kante

Sredi januarja smo ga pokopali v Velikem dolu. Tu se je rodil leta 1907. Z ženo Albino sta bila seznanjena in vključena v delo za NOB leta 1941. Januarja 1943 je bil odpeljan v delavski bataljon v Taronto. Po razpadu Italije je odšel v Prvo prekomorsko brigado. Spomladi 1944 je bil na poti za Drvar ranjen. Nato je nadaljeval boj po Dalmaciji. Po odpustu iz JA je doma krepko prijel za delo. Bil je prvi predsednik ZB NOV Veliki dol. V raznih odborih je sodeloval do konca življenja.

Ivan Kravanja

Rojen je bil leta 1911 v Trenti. Leta 1942 so ga poklicali v italijansko vojsko v delovni bataljon. Po razpadu Italije se je kot prostovoljec javil v NOB ter se kot borec 18. divizije prekomorskih brigad bojeval za osvoboditev. Za svoje junaštvo je bil dvakrat odlikovan. Po osvoboditvi se je aktivno vključil v obnovo na Kočevskem. Pokopali smo ga maja.

Ivan Matko-Orel

V Šempetru v Savinjski dolini smo se junija poslovili od borca Ivana. Rojen je bil leta 1925. Med partizane je odšel maja 1944. Bil je kurir na kurirski postaji Pohorje.

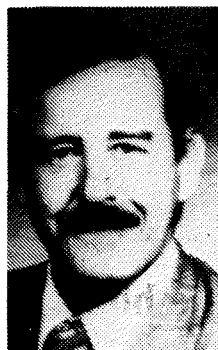
Mirko Cestnik

Na ljubljanskih Zalah smo se aprila poslovili od Mirka. Rojen je bil leta 1926 v Sadražu nad Laškim. V NOB se je vključil leta 1944 kot borec Pete prekomorske brigade. V Ljubljanski brigadi se je bojeval do končne zmage. Do prerane smrti je bil aktiven oficir JLA. Poleg odgovornega službenega dela je opravljal naloge v družbenopolitičnih organizacijah Krajevne skupnosti Savsko naselje. Za zasluge je prejel številna vojna in povojna odlikovanja.

Anton Zabukovec

Rodil se je leta 1916 na Dunaju. Januarja 1944 je vstopil v Prešernovo brigado. Enkrat je bil ranjen. Za svoje junaštvo je bil dvakrat odlikovan. Takoj po vojni se je vključil v obnovo domovine. Delal je pri obnovitveni zadrugi Dobropolje, pri Varnosti v Ljubljani in nazadnje pri Iskri.

Herman Kralj

Pokopali smo ga julija na pokopališču v Podkrajju pri Velenju. Rojen je bil leta 1926 v Pesjem z zavedni družini. Se kot mladenič se je vključil med revolucionarno mladino in julija 1941 sodeloval v napisni akciji proti okupatorju. Bil je obveščevalec, kurir in aktivist. Okupator ga je avgusta 1942 aretiral, zapel v celjske zapore in poslal z ukrađenimi otroki v taborišče, od koder se je vrnil po osvoboditvi in se zaposlil na okraju. Bil je družbenopolitični delavec in aktivist, ki je aktivno sodeloval v športnih organizacijah in društvih.

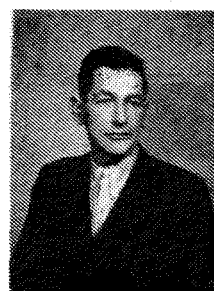
Jože Paljk

Avgusta smo ga pokopali v Kranju. Rojen je bil leta 1926 v Velikih Zabljah pri Ajdovščini. Januarja 1943 je vstopil v Prvo kraško četo, nato je bil v Tomšičevi brigadi in Južnoprimerjskem odredu. Pozneje je iz 30. divizije odšel peš v Beograd na izobraževanje in nato spet v operativne enote do osvoboditve. Bil je tudi ranjen. Večkrat je bil odlikovan. Po osvoboditvi je delal v ljudski milici. V Naklem kjer si je ustvaril dom, je bil družbenoaktiven in vsestransko delaven krajan.

Janko Jerman

Rodil se je leta 1922 na Loku pri Črnomlju. Junija 1942 je odšel k partizanom, najprej v Belokranjski odred, nato v Cankarjevo brigado. V bojih je bil trikrat ranjen. Zdravil se je v partizanski bolnišnici v Kočevskem Rogu. Po osvoboditvi je postal oficir JLA. Zaradi bolezni je bil invalidsko upokojen. Za svoje zasluge in odlikovanja je prejel razna odlikovanja. Tudi po upokojitvi je sodeloval v raznih družbenopolitičnih organizacijah. Pokopali smo ga junija v njegovi rojstni vasi pri Črnomlju.

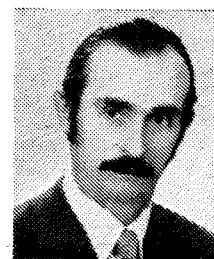
Jože Čerin

V 74. letu starosti je umrl Jože Čerin iz Davče. Marca smo ga pokopali. V NOB je sodeloval od začetka pa do konca vojne. Bil je tudi član KPJ.

Anton Strnad

Na vipavskem pokopališču smo se avgusta poslovili od borca Antona Strnada, rojenega 1925 v Orehovicah pri Podnanosu. Februarja 1943 so ga Italijani odpeljali v Italijo v kazenski bataljon. Po razpadu Italije se je takoj vrnil domov in se vključil v Gradnikovo brigado. Aprila 1944 je bil premeščen za kurirja na relesno postajo P-14. Za hrabrost je bil večkrat odlikovan.

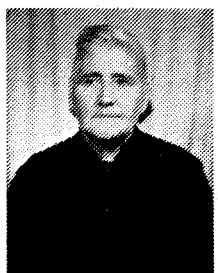
Jure Piršič

Pred 69. leti se je rodil v Novih selih na Kočevskem. Med vojno je bil v internaciji, okusil je tudi grozo begunjskih zaporov. Vsa leta po vojni je bil nepogrešljiv družbeni delavec.

Janez Trebušak

Po hudi bolezni je v 72. letu starosti umrl Janez Trebušak. V NOB je bil od leta 1944 do osvoboditve. Julija smo ga pokopali na zagorskem pokopališču.

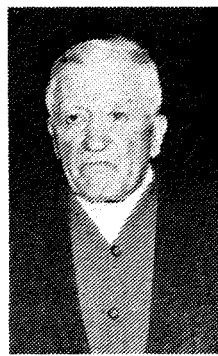
Franciška Resinovič

Rodila se je pred tridesetimi leti v Zerovnici na Notranjskem. Julija letos smo jo pokopali v Grahovem. Med vojno je delala kot aktivistka v organizaciji AFŽ. Leta 1942 so jim Italijani popolnoma izropali dom,

Marija Laščak

Na dan borca smo se na pokopališču v Ročinju za vedno poslovili od zavedne slovenske žene Marije, rojene leta 1900 v Slovenski Benečiji. Prve stike s partizanskim gibanjem je navezala spomladi leta 1942. Njen dom je bil za partizane, aktiviste, kurirje, obveščevalce vedno odprt.

Matija Žohar

Julija smo ga pokopali na pokopališču v Laškem, starega 82 let. Od leta 1942 je delal za NOV. V vasi Govce, kjer je imel posestvo, so se oglašali novinci, ki so prihajali s Kozjanskega. Za svoje delo je bil tudi odlikovan.

Ivana Bricman

Ivana je bila žena pokojnega Ivana Bricmana, ki je padel julija 1944 na Pohorju. Umrla je avgusta in smo jo pokopali na pokopališču v Črni. Njena družina je bila povezana z NOB vse od leta 1942.

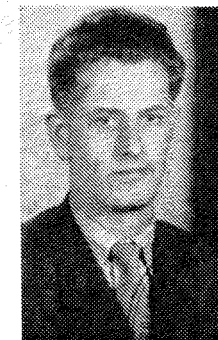
Albin Oblak

Pred sedemdesetimi leti se je rodil na Jesenicah. Ze mlad je bil zelo napredno usmerjen. Na Jesenicah je delal kot aktivist od julija 1942.

Ivan Brišnik

Na pokopališču v Gorenju, Smartno ob Paki, smo se julija poslovili od vojaškega vojne invalida, borca Tomšičeve brigade Ivana Brišnika. Rojen je bil leta 1924. Zaposlen je bil kot vratar Tovarne usnja 'E' Štanj. Za zasluge med vojno je bil dvakrat odlikovan.

Ivan Jernejčič

Rojen je bil leta 1910 v Krškem. Okupator ga je zajel leta 1941. V ujetništvu je bil 18 mesecev. Po prihodu iz ujetništva je odšel v Kozjanski odred, v katerem je bil do konca vojne. Za zasluge je bil trikrat odlikovan.

Ivan Lukšič

Junija je zahrbtna bolezen prekinila življenjsko pot borcu NOV kapetanu I. razreda v pokoju Ivanu Lukšiču, doma iz Sp. Vodal pri Trziču, Star je bil 55 let. Z vojaškimi častmi so ga pokopali v Beogradu, kjer je zadnja leta tudi živel. Kot 18-letni mladenič je leta 1943 stopil v NOV in je bil v raznih enotah 7. korpusa do osvoboditve. Nato je ostal do upokojitve v JLA. Dobil je več vojaških odlikovanj.

Anton Škof

Doma je bil iz Boldera, kjer je imel svojo kmetijo. Med NOB je nekaj časa deloval na terenu kot aktivist. Zlasti veliko je pomagal partizanom s svojim znanjem o kolarski obrti. Nato je vstopil v 5. brigado in se z njo bojeval do osvoboditve. Tudi po osvoboditvi je po svojih močeh deloval v KS.

Ivan Štukovnik

Julija smo se na pokopališču v Podkrajju pri Velenju poslovili od borca NOV Ivana Štukovnika, upokojenega turbinskega strojnika Termoelektrarne Šoštanj. Rojen je bil leta 1907 v Saleku. Pomagal je NOB in se leta 1944 vključil v Tomšičevo brigado, v kateri je bil vse do osvoboditve. Po osvoboditvi je bil aktiven družbeni delavec, posebno aktiven je bil pri gasilcih in v čebelarstvu. Za svoje delo je prejel več priznanj in odlikovanj.

In kaj se je dogajalo v teh strašnih trenutkih na levem boku čete, kjer so bili 1. bataljon in večina enot Bračičeve brigade? Slišali smo le rafale junaških partizanskih puškomitraljezcev, drugače pa je prevladovalo težko orožje esesovcev in druge drhali, ki je bila z njimi povezana na življenje in smrt.

Vedeli smo, da smo od drugih enot brigade oddaljeni nekaj sto metrov, in da na desni strani ni več naše čete niti borcev obeh čet 2. bataljona, ki so še malo prej ščitili razoroževanje esesovcev. Od tam ni bilo več slišati strelcev. Streljanje se je oglašalo le še okoli mostov, vendar nismo mogli točno ugotoviti, od kod prihaja odpor. Verjetno je prihajal iz nemških bunkerjev okrog mosta, ki so jih zasedli borci Koroškega odreda in ostanki čet 2. bataljona Bračičeve brigade. Ali pa je prihajal že z levega boka Drave, ki ga je zasedel 2. bataljon Bračičeve brigade s preostalima četama in tudi del Koroškega odreda, kar smo zvedeli pozneje. Po nemškem streljanju na mostu pa smo kaj kmalu ugotovili, da umik proti desnemu bregu Drave in nato čez most sploh ni mogoč. Vsi pristopi so bili preveč pod topniškim ognjem, zato tudi nismo vedeli, da bi se kdo poskušal prebiti prek mostu. Enota, skupina borcev ali posamezen partizan, ki so do konca topniške priprave vzdržali na položajih, niso zapuščali svojih zaklonov, čeprav so bili še tako nezanesljivi. Spuščati se sredi najhujšega topniškega obstreljevanja v tvegan umik na sicer lažje branljivi levi breg Drave, ni bilo pametno. Kdorkoli je kaj takega tvegalo, je izgubil glavo. Čez most v teh trenutkih ni bilo umika.

To smo lahko uvideli kaj hitro tudi v našem jarku, saj je bil cestni most pod stalnim ognjem. Brez mnogo besed smo si bili v enem vsi enotni: morebitni umik je mogoč le proti potoku Borovnici in vasi Medborovnici.

Vsi smo krčevito stiskali orožje k sebi, da se ga ne bi polastil kdo od osovraženih esesovcev in si med seboj s kratkimi besedami in tudi pogledi dopovedovali, kako naj bi, če bi do česa prišlo, borec pomagal levemu ali desnemu sosedu, ki je bil med esesovci. Na srečo takih poskusov ni bilo, ker esesovcem ni bilo do orožja. Gledali so le, kako bi zlezli iz jarka in se rešili neprijetne sosesčine naše oborožene skupine iz 3. čete.

Silvo Grgič-Šimen

11

Najbolj krvavi boj Bračičeve

Število 180 padlih borcev je torej ocenjeno veliko pre nizko kot previsoko, saj so nekateri razlogi, ki bi jih pri tem morali upoštevati. Ti razlogi so tudi odgovor na vprašanje: Kako je mogoče, da so tako različne ocene o številu naših žrtev, in da ni bilo nikoli povsem zanesljivo ugotovljeno, kolikšno je dejansko število padlih branilcev dravskih mostov pri Borovljah. Mednje lahko prav gotovo šteje tudi tole:

Seznami borcev v skoraj vseh enotah Bračičeve brigade so bili zelo nepopolni. Bataljoni so bili deset dni neprestano na pohodih in v bojih, spotoma pa so stalno dopolnjevali svoje čete in se tudi reorganizirali.

Zaradi teh težav ni bilo mogoče izdelati seznamov borcev, ki bi veljali vsaj 24 ur. Bataljoni in čete so v teh dneh spremenili skoraj 2/3 svoje prvotne sestave, ki so jo imeli ob odhodu s Pohorja proti Koroški. Časa za sestavljanje novih seznamov ni bilo. Kolikor so bili seznami v nekaterih enotah pripravljeni, so v številnih primerih ostali v torbicah četnih starešin in niso prišli do bataljonskih poveljstev, še manj pa do poveljstva brigade. Tako je verjetno nekaj četnih seznamov ostalo pri padlih četnih funkcionarjih in so bili tako izgubljeni tudi podatki o številu borcev in osebni podatki o njih;

Drugi pomemben razlog pa je bil v tem, da so bojišče vsaj dva dni obvladovali esesovci in domobranci, ki so skupaj s svojimi žrtvami zakopali tudi naše borce. To so seveda storili v tistih primerih, ko je šlo za nekatere od topovskih eksplozij popolnoma izmalicene vojake, za katere so sodili po uniformah, da so njihovi. Seveda pa to ni bilo zanesljivo, čeprav so to storili tudi v nekaterih drugih primerih.

Gornji razlog je povezan s tem: precejšnje število borcev Bračičeve brigade in Koroškega odreda je nosilo njihove uniforme. Padli, ki so bili v angleških uniformah, so bili prav gotovo partizani. Za one v nemških pa je bilo vprašljivo, zlasti če padli niso imeli nobenih dokumentov. Sovražnik je, kot je tudi zabeleženo, v tistih dveh dneh jemal našim padlim osebnostne dokumente, tako da je bila identifikacija nemogoča, zlasti če je šlo za novince. V mnogih primerih pa prav gotovo ni bilo mogoče ugotoviti, ali gre za našega borca ali za sovražnika.

Razen vsega navedenega je mnoge naše borce odnesla Drava, nekatere med njimi tudi ranjene ali v Dravi ustreljene. Franci Strle v že omenjenem delu o tem pravi tole: »Nekateri borci so bili kratko malo potisnjeni vanjo (tj. v Dravo), ne da bi znali plavati, ali pa so kot plavalci postali lahek plen sovražnim strelcem, ki so lahko dobro merili...«³⁹

Tako je padel tudi poveljnik 1. bataljona Bračičeve brigade, Pitja,⁴⁰ ki so ga domobranci težko ranjenega vrgli z mostu v deročo Dravo.

³⁹ O preoblačenju v nemške uniforme borcev Bračičeve brigade je naveden v tem zapisu sanio primer o razorožitvi SS polka v Galiciji 9. maja 1945. Tovariš Janžeković v že omenjenem zapisu opisuje, kako se je v Selah pri Cerkvah bataljon Koroškega odreda skoraj v celoti preoblekel v nemške (SS) uniforme. Takih primerov za enote, ki so sodelovale v sestavi Bračičeve brigade in Koroškega odreda pri Borovljah pa je bilo seveda še več.

⁴⁰ Isto delo kot v opombi 37 (str. 187)

⁴¹ O njem več v delu: Ladislav Grad-Kijev »V metežu«

Večino v Dravi ustreljenih borcev je reka odnesla. Nemogoče je bilo ugotoviti za tiste, ki so jih v naslednjih dneh našli, ali so res iz Bračičeve brigade ali Koroškega odreda.

Vse navedeno pa je tudi vplivalo, da o naših žrtvah v borovljski bitki nismo mogli zbrati zanesljivih podatkov.

Glede sovražnih izgub pri Borovljah je še manj podatkov. V že omenjenem poročilu poveljstva Bračičeve brigade za 10. in 11. maj 1945⁴¹ je navedeno: »Sovražne izgube: 30 mrtvih in 50 ranjenih.

Ta ocena sovražnih izgub je nedvomno tudi precej skromna, kot že prej omenjena o naših žrtvah. Kot smo se lahko sami prepričali, je veliko sovražnikov padlo od lastnega orožja, delno pa so jih v boju, ki jim je bil vsiljen, ubili borci Bračičeve brigade in Koroškega odreda. V rajonu razoroževanja so esesovci zlasti v začetku topniške og-njene priprave streljali po svojih razoroženih »kameradih«, da bi lahko tako obenem zadeli tudi tiste naše borce, ki so bili pomešani z njimi. Nekaj desetih esesovcev in domobrancev je padlo zlasti pod streli naših mitraljezov. Esesovci se pri topniškem streljanju niso držali predvidenih norm, ki veljajo v primerih, ko strelja topništvo čez lastno pehoto. Še prav posebno pa se niso držali tako imenovane varnostne razdalje. Zato so pri eksplozijah drobci granat leteli tako daleč, da so zadevali tudi tiste sovražne enote, ki sicer še niso bile razorožene, stale pa so za že razoroženo esesovsk enoto. To so bili verjetno deli tiste enote, ki je odklonila razorožitve, kar je bil tudi povod za začetek topniške priprave.

Tudi Franci Strle⁴² se strinja s tem, ko pravi: »Izgube esesovcev in domobrancev niso bile majhne,« in nadaljuje: »Mitralješka orožja, minometalci in topovi so sekali po nagnetenih sovražnikih, ki se iz ozke doline niso mogli razviti v strelce.«

se nadaljuje

⁴¹ Zbornik dokumentov NOB VI/19 str. 749 dok. 140

⁴² Isto delo kot v opombi 37 (str. 166).

Rastemo pod Titovo zastavo

Letošnje dvanajste Jugoslovanske pionirske igre bodo nosile naslov Rastemo pod Titovo zastavo. Pod tem geslom bodo pionirji v program, ki ga bodo dokončno sprejeli na pionirski konferenci 29. septembra, vključili take dejavnosti, ki bodo odražale njihovo sposobnost in prizadevnost pri nadaljevanju revolucionarnega dela, pri krepitevi ideje bratstva in enotnosti naših narodov, za katero se je neprestano bojeval tovariš Tito, in pri odločni obrambi naše svobodne domovine.

Vsaka šolska skupnost, vsak razred in vse oblike dela v interesnih dejavnostih morajo učencem omogočiti samoupravno organiziranje in delegatsko povezovanje, saj si bodo le na tak način pridobili sposobnosti kritičnega presojanja uspehov in tudi napak, na katerih sicer pravimo, da se učimo, ne smemo pa na njih graditi. Samoupravljanje na šoli je pot do samoupravljanja zunaj nje.

Ž. D.

Najmlajši samoupravljalci potrebujejo vodstvo

Zveza pionirjev ima nalogo, da svojim članom zasaadi prve korenine samoupravljal-skih navad in samoupravljalkega načina življenja v naši socialistični skupnosti. Zato mora pionirska organizacija spremeniti svojo vsebino, da bodo pionirji resnično odlo-čali o organiziranosti in delu. Člani predsedstva republiške konference ZSMS so o tem razpravljali in s tem v zvezi opozorili na svete zveze pionirjev, ki naj opravljajo svoje dolžnosti samostojnega reševanja vprašanj pionirske orgnizacije pri pionirskih odredih v občini in na ravni republike.

Zveza pionirjev Slovenije naj najde tesnejše programske in organizacijske stike z Zvezo socialistične mladine Slovenije. Mladinci naj bodo pionirjem mentorji v pionir-ski organizaciji in na področju interesnih dejavnosti. Poleg pedagoških delavcev pa naj bi se usposobili za delo z najmlajšimi samoupravljalci vsi, ki so doslej že pokazali uspehe pri svojem delu v mladinski organizaciji, družbenih organizacijah in društvi-ter želijo mladi rod voditi po pravih stopinjah Jugoslavana-samoupravljalca.

Pri občinskih in republiških konferencah ZSMS so bile ustanovljene posebne komi-sije za delo s pionirji. Te bi morale biti, tako so poudarili na republiški konferenci ZSMS, pobudnik za neposredno delo s pionirji. Zato je treba tam, kjer že so, njihovo delo poživiti, občine, ki jih še nimajo, pa jih morajo na novo ustanoviti. Le takšna sklenjena mreža lahko rodi uspehe.

Ž. D.

Spomin

Med poletnimi počitnicami sem bila pri sestrični v Šentjurju. Že od nekdaj mi je kraj všeč, predvsem zaradi gozdnatega predela, po katerem se tako rada sprehajam.

Nekega dne sva se skupaj s sestrično odpravili v gozd. Nekaj časa sva sledili stezo, potem pa se nama je izgubila izpred oči in začeli sva tavati – neznano kam. Naenkrat sva obstali. »Le kakšen grob bi to bil?« sva se vprašali. Bil je zaraščen. Najini prsti so grebli mah in trgali travo, kakor v nekem nestrpnem pričakovanju. Potem sva prebrali: »Padlim borcem za domovino.« Samo en stavek, vendar dovolj za razmišljanje o tistih dneh krvavih bojov za svobodo, za kruh, za lepšo prihodnost, za mir...

MILENA FRIŠEK, 7. razred
COŠ Fran Roš, Celje

Domovina

Cisto navadna beseda, a vendar ni tako. Domovina je velik zaklad. Ne tak z dragulji, biseri, zlatom in srebrom, to je zaklad lepote gora, dolin in morja, naših rek, tovarn in cest, to je zaklad svobode, ki jo živimo. Srečni smo, da je ta zaklad naš.

Rada imam svojo domovino. Toliko njenih ljudi je žrtvovalo svoje življenje, da je danes takšna, kakršna je. Zrem v daljavo. Vidim ljudi, ki se sprehajajo mirni in srečni. Kaj pa, če bi bila naša domovina ogrožena? Kaj, če bi tod hodili mrki in zaskrbljeni ljudje? Branila bi jo, to našo zemljo, tudi jaz.

ANICA SVETNIK
4. razred

Obiskali smo osnovno šolo 25. maj v Prestranku pri Postojni

Šola je ustanova nepretrgane mladosti

Razvoj znanosti sili šolo, da mu sledi, da išče v njem smernice za svojo vzgojno-izobraževalno moč. Vsaka šola je začela pač po svoje iskati pot do uporabnega znanja. Reforma šolstva ne pomeni čez noč vnesti nove izobraževalne vsebine in nove oblike dela, ki bodo nudile učencem več možnosti njihovega aktivnega sodelovanja pri pouku in vzgoji, budile v otroku veselje do dela, do znanja in občutek varnosti. Ohraniti otroku otroštvo, vzbuditi v njem te in še druge etične vrednote, tako med poukom kot v prostem času, zahteva od odgovornih ne samo njihovo polno angažiranost, ampak tudi vso ljubezen do otrok in spoštovanje vsakega posameznika kot subjekta vzgojnoizobraževalnega procesa. Ta proces je seveda odvisen od mnogih čini- teljev, od specifičnosti pro- stora in časa, od zorenja pe- dagoškega kolektiva in od posameznika, ki kot mentor stopa med mlade z name-

Celodnevna osnovna šola v Prestranku pri Postojni upošteva ta načela kot osnov- no vodilo pri izpolnjevanju svojih nalog. Podružbljanja vzgoje in izobraževanja ne razume le z družbenoeko- nomskega vidika, pač pa vključuje v pouk vse od naj- manjših drobcev našega sa- moupornega socialistične- ga sistema. Njena vrata so odprta navzven in navzno- ter. Vstopajo predšolska, šol- ska in pošolska mladina, družbenopolitični dejavniki kraja, prihajajo borci, vsi krajan, skratka: šola je zra- ščena z okoljem.

Zrasli smo skozi tradicije NOB

Leto 1953 so v Prestranku zabeležili kot leto nastanka prvih štirih razredov osnov- ne šole. Kraj je rastel. K te- mu je gotovo pripomogel na- predek industrije, ki je tudi v tem okolišču zagrebel svoje korenine. Otrok je bilo ve- dno več in leta 1958 je štirira-

Pred osnovno šolo 25. maj v Prestranku so pionirji zasadili lipo, spominsko drevo maršalu Titu. K njegovim koreni- nam so zakopali želje, ki so jih svojem velikemu prijatelju poslali še v Klinični center v Ljubljano, in zaobljubo za nadaljnje delo, ki mora slediti začrtani poti tovariša Tita. Pionirjem so se ob tej veliki slovesnosti pridružili pred- stavniki vseh družbenopolitičnih in delovnih organizacij iz Prestranka. Prvoborec, nekdanji tigrovec Franc Sluga, pa jim je pripovedoval o srečanju s Titom leta 1947 v Beo- gradu.

uspešno konspiracijo. Tako jih narava sama kot velika učiteljica v veliki učilnici pripravlja tudi na obrambo domovine in splošni ljudski odpor. Lani so prav v ta na- men preselili šolo pod šotore v bližnji gozd in oblikovali vse vojaške formacije. Pri tem so šoli priskočile na po- moč delovne organizacije, JLA, krajevna skupnost, SZDL, borci, bili so ena ve- lika družina, ki ve, kako po- membno je znati ohranjati življenjske v naravi, tudi v voj- ni situaciji. V obrambne na- mene imajo še svoje učence – radioamaterje, ki uspešno dokazujejo pomen zvez v ča- su vojne.

Letos v septembru ali ok- tobru bo učence sprejel Ore- hek. Zbrali se bodo prav na tisti jasi, kjer so imeli leta 1944 partizani svoje tajne se- stanke.

Negovanje tradicij NOB je posebna naloga mladine in pionirjev osnovne šole 25. maj. Ne samo ob praznikih,

Stara dediščina šole je zbir- ka proslav, govorov in pro- gramov, vse sami dokazi, da šola raste na tradicijah nara- dnoosvobodilnega boja in si pedagoški kader prizadeva dokazati, da ni nič preživelo, kakor že dokazujejo v vseh letih kontinuiranega dela.

»Toda nismo samo papir- nati,« mi pravijo. »Razvija- mo tiste vrednote, ki so se razvijale med NOB in na tak način. Ko na primer spreje- mamo pionirje v mladinsko organizacijo, hočemo, da po- stane to poseben dogodek v njihovem življenju, ki bo bu- dil spoštovanje do dela, ki ga od njih zahteva mladinska organizacija. Začutiti mora- jo, da niso odgovorni le ob- činskemu komiteju, ampak najprej krajevni skupnosti. Pri takih sprejemih so pri- sotni borci, predstavniki KS, SZDL, delovnih organizacij, izberemo pa kraj, ki spomi- nja na našo revolucijo: Čebine, Dražgoše, Bele vode, Gramozna jama, Rog... po- segno doživeti je bil lanski

Kjer je šola, tam so krajan in obratno. Vaški odbori pionirjev sami organizirajo po vaseh proslave in druge prireditve.

Del učencev radioamaterskega krožka, ki deluje na šoli 25. maj s svojo radijsko postajo, tudi za potrebe krajevnih skupnosti Prestranek. Njihov mentor je Igor Kafol. Dokazujejo pomen zvez in pri tem stalno sodelujejo z bataljonom vezistov iz Postojne.

nom, da jim pomaga pri bo- gatenju njihovega sveta in pri njihovi osebni rasti.

V takem sistemu učitelj ne more biti več samo po- sredovalec golih učnih vse- bin iz že prenatrpanih pred- metnikov. Postati mora koordinator vsega, kar uče- nec doživlja, spoznava, vse- ga, kar ga vodi na poti v samostojnost.

Niso le znanstvene vsebi- ne in moderne metode tise, ki bi dvignile kaki šoli ugled. Veliko bolj je po- membno neprestano iska- nje novit, ki na pedagoškem področju, ki v praksi pot- ruje samoupravljanje, vzgo- jo kolektivne zavesti, tova- rištvo, spoštovanje dela, pravičen odnos do kulture itd. Novitete morajo v vsa- kem okolju najti svojo vse- bino. Le tako bo postala šo- la res del družbenega proce- sa kraja, v katerem vzgaja in izobražuje. In celodnev- na šola ni nič drugega kot taka organizacija pouka, ki omogoča hitrejšo uresnič- vanje največje naloge šole – da pomaga oblikovati podo- bo kraja skupaj z njegovimi družbenopolitičnimi in de- lovniimi organizacijami, z vsakim krajanom. To pa po- meni šoli varno zaledje in trdne temelje, na katerih lahko gradi svet mlade ge- neracije.

zrednica prerasla v popolno osemletko s 336 učenci. Svet šole si je belil glavo kako bi šolo poimenovali. Bilo je ravno takrat, ko so se začele Jugoslovanske pionirske igre. Prestrančani so dosegli prvo mesto v Jugoslaviji. Medtem ko je njihova dele- gacija odšla v Beograd po nagrado, je šolski svet skle- nil, da dobi šola ime 25. maj, kot spomin na praznik mla- dosti, šola pa je ustanova, ki ima nepretrgano mladost.

Danes je na šoli 260 otrok. Prihajajo iz osmih okoliških vasi. »Radi prihajajo, saj jim šola ne pomeni strah, pač pa drugi dom. Že Kardelj je go- voril o srečnem človeku, ki naj bo ideal. In otroci morajo biti srečni...« se v eno misel zlivajo besede mojih sogo- vornikov, s katerimi smo se oni dan srečali na osnovni šoli 25. maj v Prestranku. Poleg ravnateljice Vere Broč, tovariša Mirana Iste- niča in mentorice pionirske organizacije Marice Likon so se pridružili še veliki prijate- lji šole prvoborec Franc Sluga, predsednik borčevske or- ganizacije iz Prestranka Ja- nez Malnaršič in njen sekre- tar Franc Žagar, s krajevnih skupnosti in kot predstavnik SLO je prišel tovariš Franc Hrovatin, iz delovne organi- zacije Javor, s katero ima šo- la sklenjen samoupravni

sporazum, pa Miloš Skapin, predsednik sveta šole. Nič ni nenavadnega, če so se zbrali, da bi skupaj povedali o živ- ljenju šole, saj ga ni mogoče ločiti od življenja kraja. Zbli- žujejo se neposredno in po- vsem spontano. Skupaj na- črtujejo in skupaj delajo. Prav je tako. Otrok posnema vsak gib odraslih. Občutek, da ni odrinjen, da ni meje med domom in šolo, da je družba njihovo zaledje, ta občutek vodi otroka v samo- stojnost, pa naj bo pri orga- niziranju proslav na vasi ali pri poročanju na občini zbor- nih, kjer se pridružijo tudi Velik dokaz njihove samo- stojnosti so vaški odbori pio- nirjev, ki življenje iz šolskih prostorov prenašajo na vas. Jeseni se brigadirsko organi- zirajo in pomagajo krajanom pri poljskih delih. Na ta na- čin jim šola približa delo in privzgoji spoštovanje do njega.

»Vas mora napredovati. Našo mladino pripravljamo, da bo sprejela funkcije sta- rejših. Če navade pridobijo zdaj, jih bodo razvijali tudi potem, ko bodo odložili šol- ske torbice. Sklenili smo, da se od osmošolcev ne bomo poslavljali, saj so jim šolska vrata odprta tudi še potem, ko izletijo iz domačega gnez-

da na nadaljnje študije. Od- hajajo in mnogi vodijo mla- dinske organizacije po vaseh ali na kaki srednji šoli. Želijo zastopati politično življenje, rastejo v njem. To je veliko plačilo našega skupnega tru- da, kar vprek pripovedujejo moji sogovorniki. Še posebej hvalijo mladino v Orehku in mladinskega vodjo Mirana Kogovška pa njihovega mentorja Adolfa Križaja, čla- na borčevske organizacije, ki je kar poživil mladinsko iz- najdljivost in usmeril priza- devanja mladih, da bi kraj zaživel bogatejše življenje. Orehovci jih ceniti in ponosno se namuznejo, če pogovor nanese na njihovo mladino.

Ena od oblik povezanosti življenja šole in šolskega okoliša je tudi pouk v naravi. Vsa šola s celotnim urnikom se preseli na vas. Tam učenci spoznavajo prikljenjenost na zemljo, obiskujejo malčke, pri urah slovenskega pouka pišejo pisma najstarejšim občanom, pri fiziki ob ka- kem vaškem mlinu razgla- bljajo, koliko vode pade čez jez v sekundi, pri biologiji gredo na primer s kmetom cepit drevesa, spoznavajo napredek vasi: vodovod, as- falt, elektrifikacijo, hkrati pa opravijo še očiščevalno akci- jo, seveda z vasilom: za

stalno skrbijo za spominska obeležja narodnoosvobodil- nega boja, ki jih je kar šest- deset v šolskem okolišču. Spet zaslužijo na prvem ne- stu pohvalo vaški odbori pionirjev. Poleg tradicional- nih prireditev, kot so kurirč- kova pošta, pohodi po parti- zanskih poteh, ki so jim odv- zeli togost in namesto te do- dali vzdušje domačnosti, pa pogovorov z borci, katerih pripovedi enostavno vsrka- jo, ima šola za seboj bogate letine zbiranja dokumentov iz narodnoosvobodilnega boja. Pred desetimi leti so začeli načrtno trgati iz po- za- be pomembne dogodke naše revolucije, ki jih splošna zgo- dovina ni mogla zabeležiti. Pred seboj so zagledali ob- širno ledino, v katero je bilo treba zaorati prvo brazdo s peresnikom. Bilo je drugo srečanje pionirjev zgodovi- narjev v Kamniku. Nanj jih še vedno spominja vrček, ki so ga takrat dobili. Število brazd je iz leta v leto raslo. Elaboratu Vstaja v mojem kraju so sledili drugi: Zak- ljučni boji in osvoboditev, Izganci, zbir originalnih po- trdil iz NOB, spričeval parti- zanske šole, obvestil, leta- kov, pesmi itd. Z lanskim elaboratom Moj kraj med NOB so dosegli 1. mesto v Sloveniji. Bili so na zveznem tekmovanju v Titogradu.

sprejem v skupščinski dvo- rani v Ljubljani, ko smo šli po Titovi zadnji poti.«

Misel na tovariša Tita pri- nese nekaj trenutkov tišine. Potem beseda teče o njem, o vrtičkih mladosti z zasaje- nim drevesom največjemu prijatelju mladine, ki jih ure- jajo pionirji po vaseh, govo- rimo o najtemnejših, zadnjih straneh spominske knjige, ki so jo učenci iz Prestranka namenili tovarišu Titu ob njegovi osemdesetletnici. »Človek se je rodil, da poslu- ša himno svobode, da je ljub- ljen in da ljubljenim česti- ta...« tako nekako so v to knjigo napisali učenci iz šole Veselina Marleša iz Beogra- da, ko so jih učenci iz Pre- stranka obiskali ob dnevu mladosti. »V dneh žalovanja so prišli vsi krajan,« pripo- veduje ravnateljica, »prišlo je mlado in staro, da bi, če- prav samo s skromnim pod- pisom, pokazali, da smo tudi v bolečini eno.«

Temne so zadnje strani knjige, toda prihodnost je svetla. Kakor je Titova Jugo- slavija svetelnik malim nara- dom, tako je osnovna šola v Prestranku svetelnik svoje- mu kraju.

Živa Drole

Nemški strah jih je pregnal iz vasi

Ivan Tomažin je Hitlerju premaknil mejo

Hrvaški brod, selek Čolnišče na obronkih Krakovskega gozda na Krškem polju je bil v prvih dneh druge svetovne vojne daleč od vseh dogajanj, ki so jih narekovali črni oblaki grozeče nevarnosti. Mala vasica s tremi hišami je bila skrita pred svetom, prav tako tudi vsem očem. Dogodki so bežali mimo, ne da bi vznemirjali ljudi in motili miru v objemu mogočnih krakovskih hrastov.

Ta mir so nekega dne porušili neznani tuji možje v zelenih oblekah, s čeladami, potegnjenimi na oči. Oblastno so s pogledi in rokami premerili vsako ped zemlje, se obnašali kot biriči, niso se zmešali niti za ostre in neprijazne poglede prestrašenih ljudi. Domačini so bili vedno veseli vsakega obiska, saj je samotni popotnik redkoma zašel v ta kraj, toda teh so si bili kmalu na jasnem, in so z njimi opravili brez besed.

Kmalu za temi obiskovalci, tako je pripovedo-

začrtali mejo, ki jih je postavila na namško okupacijsko ozemlje. Odrevenili so, kajti slišali so, kaj se dogaja s slovenskimi rodoljubi, ki so se znašli na ozemlju Hitlerjevega rajha. Kot vse druge je tudi prebivalce Čolnišča čakala preselitev v Srbijo ali Nemčijo. Predno bi jih dosegla roka zle usode, so hitro povezali cule, odvezali živino od jaslji, na vozove naložili najpotrebnejše...

Plašč noči je zagrnil njihov pobeg z doma, odpravili so se k znancem in sorodnikom, ki so živeli v Dobravi in v Grmovljah na italijanskem okupacijskem ozemlju. Vedeli so, da gredo iz »dežja pod kap«, vendar jim je misel na nasilno preselitev na tuje poglajala strah v kosti, zato njihova nagla odločitev v tistem trenutku ni bila težka. Domovi so ostali prazni, zapustili so vse. Ljudi je posebno skrbela letina, ki je kazala dobro.

Osemnajstletni Ivan

je že pričelo narodnoosvobodilno gibanje in niso kazali nobenega veselja, da bi se srečali s partizani. Nemci so tudi strogo spoštovali začrtano mejo, niso se hoteli zameriti Italijanom, zato so se tudi vedno ustavili pri rumenih tablah.

Pravijo, da se človek v stiski hitro znajde. Tako sta tudi mladeniča prišla do ideje, da predstavita italijansko mejo proti vzhodu ter tako rešita svojo vasico izpod rajhovskega objema. Rečeno, storjeno! Nekega večera, ko je luna zvedavo kukala izza Gorjancev, so se tihe sence priplazile skozi gozd do rumenih tabel, ki so dobile »noge« in so jih ponočni obiskovalci premestili za 500 do 700 metrov proti vzhodu. Ker so bile štiri table premalo, so fantje obelili še nekaj vrb, tako da je bila nova meja čimbolj opazna.

»S tem ko smo premaknili mejo, smo se junaško lotili obdelovanja zemlje na nemški strani.

Ivan Tomažin pred vrati kleti, v kateri sta Nemca pila vino.

pognal konje k potoku na napajanje, seveda je bila to le pretveza, da bi jo s konji potegnili domov. Nemci so poklicali očeta, ki se je kot udeleženec prve svetovne vojne bojeval v Galiciji, znal je nekaj nemških besed. Ta je k sebi povabil še Ivana, ki mu je dejal: »Mejo postavljaj, pridi, jima bova pomagala!«

Prišelci so spraševali, če je to naselje Zvonišče ali so Dole. Oče jim je pokazal table na hišah, ki so se jim zdele čudne, saj so resnično presenetile Nemce, ki so prišli z Bučke. Malce so se zmedli, ni jim šlo v račun, da se je izgubila vas Zvonišče. Tako so namreč imeli napako napisano na starem zemljevidu, pravilno je Čolnišče. Vse to je šlo v prid Tomažinovima. Nekaj časa so se še pogajali, potem pa je debeli Nemec z zelenim klobukom in lovsko obleko, z rdečim svinčnikom začrtal rdečo črto, ki je stekla tam, kamor so jo predstavili Ivan in njegovi prijatelji. Čez nekaj dni se je z Bučke privarila kolona švabov, ki so pripeljali kolote bodeče žice. Spletli so novo mejo, takšno, kot so si jo v tistem trenutku in danih okoliščinah najbolj želeli prebivalci Čolnišča.

Strahu je bilo konec. Prebivalci so se vrnili na svoje domove kjer so živeli vse do konca vojne vihre. Mejo so kasneje premaknili, saj je bil takšen dogovor med Nemci in Italijani, vendar v tistem trenutku ni nihče

vedel, kako se bodo dogodki razpletali.

Ivan Tomažin, ki se do podrobnosti spominja vseh dogodkov izpred 40 let, je opisal tudi svoje doživljanje ob obisku v rodni vasi, ki bi ga lahko stal glavo.

»S prijateljem sva se nekega belega dne odpravila domov. Bila sva malce neprevidna, mladostno zaletava. Zmotila so naju odprta vrata našega hrama, kar je bilo znamenje, da je eden od naših sosedov v vasi, in da je »zrak čist«. Brezskrbno sva jo mahnili proti kleti in na ves glas poklicala starejšega sosedu, ki si je domnevno tešil žejo v naši kleti. Ko ni bilo odgovora, sva prestopila prag in kot okamenela pazila v kotu dva Nemca, ki sta se nalivala s pijačo. Bila sta že nekoliko »v rožicah«, zato tudi nista vedela, kaj storiti, presenečenje je bilo obojestransko. S prijateljem sva se obrnila na petah, se z mačjim skokom pognala v beg po poti, obrasli z leščevjem. Za nama se je razlegal hripav »halt, halt«, naju pa so noge nesle, kot so mogle. Kmalu sta tudi odjeknila dva strela, ki sta naju še bol spodbudila, vedela sva, da »hudič ne pozna šale«. Srečno sva jo odnesla brez praske, čeprav bi bila lahko ob kožo. Kasneje sva ugotovila, da sva naredila napako. Nemca bi morala zapreti v klet, s tem pa bi dobili dovolj časa za beg«, je dejal sogovornik Ivana Tomažin.

Slavko Dokl

Ivan Tomažin je med vojno premaknil italijansko-nemško okupacijsko mejo. Italijanska tabla je bila pri tem mostičku, vendar so jo premaknili kar za petsto do sedemsto metrov proti vzhodu.

val 58-letni Ivan Tomažin, ki danes živi na Hrvaškem brodu pri Šentjernej, so se pojavile manjše, bolj živahne in klepetave postavbe, ki so krilile z rokami, si ogledovale ljudi in živino, prikradle pa so se z novomeške strani. Lahi so vpili kot zmešani, človek je dobil nehote občutek, da z vpitjem preganjajo svoj strah. V rokah so nosili rumene table, na katerih se je bleščala tuja in nerazumljiva pisava, ki jo prebivalci Čolnišča niso poznali niti razumeli. Ivanu je ostala v spominu samo beseda »confine«, ki ga še danes stresa, če se spomni vsega, kar je od tistega trenutka dalje moral preživeti. Italijani so v naglici zabili table, in se prav tako hitro izgubili, kot so se pojavili.

Vaščani so staknili glave in ugotovili, da so jim

Tomažin in njegov sosed Viktor Černe sta se zato večkrat skrivoma podala na obisk zapuščenih domacij, vsakič je z njima romala vreča pšenice, »putrh« vina ali kaj drugega. Tako so pod obojkom noči vaščani obiskovali svoje zapuščene domove. Več junaštva so razumljivo pokazali mladi, ki so bili bolj urnih nog, seveda če bi jih bilo treba uporabiti. Nemški zavojevalci so bili namreč seznanjeni, da so vaščani šli v prostovoljno prebivalstvo, zato bi lahko bilo srečanje z njimi usodno.

Ivan in Viktor sta se tudi podnevi priplazila do rumenih tabel, Ker nista nikoli naletela na Nemce, so pričeli vaščani postopoma tudi kmetovati, vendar samo do meje. Nemci so namreč strogo spoštovali razmejitve, sploh pa jih ni vleklo na italijansko stran, kodar se

Domov pa se še vedno nismo upali, ker nismo vedeli, če bodo Nemci naselili naši zvižaji. Pričakovali smo švabe, ker so hoteli dokončno urediti mejo s svojimi sosedi. Da bi jih preslepili, smo v naši vasi zamenjali hišne table, prinesli smo jih z blišnje vasi Dole. Te so nam kasneje veliko pomagale, kajti drugače Nemcev ne bi mogli preslepiti,« je dejal Ivan Tomažin.

Ivan in njegov oče sta se previdno izmikala vsakemu srečanju z Nemci, ker se to zanju ne bi dobro končalo. Vendar ju je kljub previdnosti nekega dne ob meji zasačila patrolja, ki so jo spremljali tudi civili s terenskimi kartami v rokah. Nista imela časa, da bi se jim izmaknila. Oče je obstal kar na mestu. Ivan pa je zbral toliko moči, da je

NAŠ TOVARIŠ
TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:

ZIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA STRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
MILAN SENIČAR

Uprava in naročninski oddelki:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35